
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
13 C
14

FRANCISCUS AGELLI

P. VIRGILIVS
MARO

PVBLII VIRGILII MARONIS OPERA

TOMVS PRIMVS

MANNHEMII

Cura & Sumptibus Societatis litteratae.

MDCCLXXIX

PRAEFATIO

Quo laboris moliminisque noſtri ſcopus in adornanda auctorum latinorum collectione tendat, fuſius iam explanauimus pagellis illis publicis, quibus omnes Muſarum latinarum cultores inſtituti noſtri rationem edocuimus; vt proinde omni praefatione ſuperſedere poſſemus. Quodſi tamen praefandum eſt, dicendumque, quid demum in collectione horum auctorum ſimus praeſtituri: ea recenſere liceat, quae iam praeſtitimus in edendo Cornelio Nepote, quem, ad confutandas maleuolorum quorumdam cauillationes, qui ſtudiis noſtris aduerſabantur, tanquam prodromum

collectionis nostrae praemisimus, vt & formae elegantia, & chartae typorumque nitore, & accurata sui correctione non se solum, sed & ceteros se subsequentes, & eadem cura, forma & elegantia edendos auctores classicos commendaret.

Nec parum intererit cuiusuis litterarum latinarum amantis, commendari omnibus auctores latinos, omniumque quasi intrudi manibus. Quum enim linguae nostrae vernaculae scripta, atque exterorum excellentis ingenii virorum opera germanice reddita, quae laudabili studio, & non exiguo litterarum incremento hucusque collecta sunt, perfacili omnibus pretio comparentur, sin-

gulorum iam manibus terantur, & in pri-
uatorum aedibus bibliothecam quamdam eclecticam conſtituant: nonne timendum, ne omnis litterarum latinarum amor & ſtudium denique emoriatur, idque penuria librorum latinorum, qui ſummo pretio ſtant; nunquam eadem tomorum forma in Germania editi ſunt; aut ſi ſint, ignobili chartae & typorum habitu omnes deterrent. Cui malo vt occurratur, atque vt Latii Muſae vna cum illis patriae noſtrae laetius efflore ſcant: ſtatuit ſocietas noſtra, latinarum litterarum non minus ac germanicarum amans, viliori, ac vnquam factum eſt, pretio, & nitidiori ſimul atque accuratiori forma auctorum latinorum col-

lectionem curare, quo facilius cuique ad hos antiquitatis fontes, qui semper sani & recti in omni re litteraria iudicii norma fuerunt, recurrere liceat.

In edendis & peruulgandis his veterum operibus, vt eo melius de republica litteraria mereamur, non solum nitidam & ornatam, sed & omnibus naeuis expurgatam cuiusuis editionem reddere studebimus. Vt accuratissima & omnibus mendis pura prodeat horum auctorum collectio: subministrat nobis locupletissima Electoralis Bibliotheca editiones praestantiores, quibus inter se collatis, ponderatisque variis variorum legendi formulis optima & plurimorum eruditorum suffragiis compro-

bata legendi ratio ſeligitur, typisque commendatur; vbi tamen nobis religio ſemper erit, ne a probatiſſimis receptisque editionibus recedamus, aut aliquid noſtro ſcalpello arroganter reſcindamus, quod veterum recentiorumque conſenſus vnanimi ſuo calculo approbauit.

Ne vero typographorum peccata irrepant: folium quodlibet, poſtquam omnis in eo expoliendo opera poſita fuerit, publicae eruditorum disquiſitioni exponimus, adſignando praemium haud contemnendum illi, qui errorem typi, aut aliud quoddam vitium detexerit.

Quod ad ornatum ſpectat, quo quodlibet opus prodeat: nihil attinet dicere, quum res ipſa loquatur. Chartae enim

& typorum elegantia editi iam Cornelii Nepotis vel delicatiſſimi lectoris approbatione non indigna videbitur; dubiumque erit compluribus, quid magis mirentur, an exquiſitum, quem prae ſe fert, ſplendorem; an exiguum, quo ſtat, pretium.

Supereſt tantum paucis edocere, quam in accurando quouis opere oeconomiam inſtituere, quemue ſeruare ordinem mentis ſimus. Quum natura quaſi omnes cupimus, illos celeberrimi nominis viros, quorum ſcripta manibus voluimus,&quibuscum ſcribentibus amice familiariterque colloquimur, iis quoque adeſſe domeſticas ciuilesque res gerentibus: praemittendam eſſe cenſuimus

operi cuique vitam auctoris, cuius imago aere insculpta, aut si propria defuerit, simile quidpiam ex antiquis documentis, in fronte praefigetur. Ad acuendam Lectoris attentionem non incommodum esse duximus, si ad marginem epitome totius capitis, & in scriptis praesertim historicis certa temporum ac factorum series adiiceretur, opus denique totum subsequeretur index rerum notatu digniorum, vt vno quasi obtutu omnia & praecipua libri capita percurrere & inuenire liceat. Nihil, vt opinor, erit, quod amplius desideret eruditus Lector, nisi forte notas, animaduersiones & locupletem singulorum verborum indicem. Nec nos aliud optamus, quam vt tanta

eorum, qui his operibus fubfcribunt, copia inueniretur, qui id ipfum defiderant, vt votis pauciorum refpondere, & cuique auctori tomum fingularem cum notis & indice poffemus addere. Quodfi autem defuerit numerus fat magnus, qui id exegerit: Lexicon quoddam litterarium, notas complectens grammaticas, hiftoricas & geographicas, ad declarandos difficiliores auctorum locos, toti Collectioni fuper addere decreuimus.

Sic fiet, vt Collectio haec Auctorum latinorum non in anguftis Gymnafiorum latinorum feptis tantum, fed in fplendidis etiam Eruditorum Bibliothecis dignum mereatur locum.

PVBLII VIRGILII MARONIS
VITA
INCERTO AVCTORE
QVEM ALIQVI DONATVM PVTANT

I. Publ. Virgilius Maro parentibus modicis fuit, & praecipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures Magi cuiusdam viatoris initio mercenarium, mox ob induftriam generum, tradiderunt: quem quum agricolationi, reique rufticae & gregibus praefeciffet focer, filuis coemundis & apibus curandis reculam auxit. Natus eft Cn. Pompeio Magno, M. Licinio Craffo primum Coff. Iduum. Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur, qui eft a Mantua non procul. Praegnans eo mater fomniauit Maia, enixam fe laureum ramum, quem côntacta terra confeftim cerneret coaluiffe, & excreuiffe illico in fpeciem maturae arboris, refertae variis pomis & floribus: ac fequenti luce cum marito rus

propinquum petens, ex itinere diuertit, atque in ſubiecta foſſa partu leuata eſt. Ferunt infantem, vt fuit editus, nec vagiſſe, & adeo miti vultu fuiſſe, vt haud dubiam ſpem proſperioris geniturae iam tum indicaret. Et acceſſit aliud praeſagium. Siquidem virga populea, more regionis in puerperiis eodem ſtatim loco depacta, ita breui coaluit, vt multo ante ſatas populos adaequarit. Quae arbor Virgilii ex eo dicta atque conſecrata eſt; ſumma grauidarum & foetarum religione, ſuſcipientium ibi & ſoluentium vota.

II. Initia aetatis, id eſt vſque ad ſeptimum annum, Cremonae egit: & XVII anno virilem togam cepit, illis Conſulibus iterum, quibus natus erat. Euenitque, vt eo ipſo die Lucretius poeta decederet. Sed Virgilius Cremona Mediolanum, & inde paulo poſt Neapolim tranſiit. Vbi quum litteris & Graecis & Latinis vehementiſſimam operam dediſſet, tandem omni cura omnique ſtudio indulſit medicinae & mathematicae.

III. Quibus rebus quum ante alios eruditior peritiorque esset, se in Vrbem contulit, statimque, magistri stabuli equorum Augusti amicitiam nactus, multos variosque morbos incidentes equis curauit. At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio, vt vni ex stabulariis, dari iussit. Interea a Crotoniatis pullus equi, mirae pulchritudinis, Caesari dono fuit missus: qui omnium iudicio spem portendebat virtutis & celeritatis immensae. Hunc quum adspexisset Maro, magistro stabuli dixit, natum esse ex morbosa equa, & nec viribus valiturum, nec celeritate: idque verum fuisse inuentum est. Quod quum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedem panes iussit. Quum item ex Hispania Augusto canes dono mitterentur, & parentes eorum dixit Virgilius, & animum, celeritatemque futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes duplicari.

IV. Dubitauit Augustus, Octauiine filius esset, an alterius: idque Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum & equi naturam

parentesque cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domus vocat, & ſolum rogat, an ſciat, quisnam eſſet, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. *Noui*, inquit Maro, *te*, *Caeſar Auguſte*, *& ferme aequam cum Dis immortalibus poteſtatem habere*, *vt*, *quem vis*, *felicem facias*. *Eo animo ſum*, reſpondit Caeſar, *vt*, *ſi verum pro rogatu dixeris*, *beatum te felicemque reddam*. *Vtinam*, ait Maro, *interroganti tibi vera dicere queam!* Tunc Auguſtus: *Putant alii me natum Octauio: quidam ſuſpicantur alio me genitum viro*. Maro ſubridens, *Facile*, inquit, *ſi impune licenterque quae ſentio loqui iubes*, *id dicam*. Affirmat Caeſar iureiurando, nullum eius dictum aegre laturum, immo non niſi donatum ab eo diſceſſurum. Ad haec oculos oculis Auguſti infigens Maro, *Facilius*, ait, *in ceteris animalibus qualitates parentum a mathematicis & philoſophis cognoſci poſſunt*, *in homine nequaquam poſſibile eſt; ſed de te coniecturam habeo ſimilem veri*, *vt quid*

exercuerit pater tuus, scire possim. Attente exspectabat Augustus, quidnam diceret. At ille: *Quantum ego rem intelligere possum, pistoris filius es*, inquit. Obstupuerat Caesar, & statim, quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius: *Audi*, inquit, *quo pacto id coniicio. Quum quaedam enuntiarim praedixerimque, quae intelligi scirique non nisi ab eruditissimis summisque viris potuissent: tu, Princeps orbis, item & item panes in mercedem dari iussisti: quod quidem aut pistoris, aut nati pistore, officium erat.* Placuit Caesari facetia. *At deinceps*, inquit Caesar, *non a pistore, sed a rege magnanimo dona feres*: illumque plurimi fecit, & Pollioni commendauit.

V. Corpore & statura fuit grandi, aquilino colore, facie rusticana, valetudine varia. Nam plerumque ab stomacho, & faucibus, ac dolore capitis, laborabat: sanguinem etiam saepius eiecit: cibi vinique minimi. Fama est, eum libidinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni

ita eum pueros amaſſe putauerunt, vt Socrates Alcipiadem, & Plato ſuos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem & Alexandrum, quem ſecunda Bucolicorum Ecloga Alexin appellat: donatum ſibi ab Aſinio Pollione. Vtrumque non ineruditum dimiſit: Alexandrum grammaticum, Cebetem vero & poetam. Vulgatum eſt, conſueuiſſe eum cum Plotia Hieria. Sed Aſconius Pedianus affirmat, ipſam poſtea maiorem natu narrare ſolitam, inuitatum quidem a Vario ad communionem ſui, verum pertinaciſſime recuſaſſe. Cetera ſane vita, & ore & animo tam probum fuiſſe conſtat, vt Neapoli Parthenias vulgo appellaretur: ac, ſi quando Romae, quo rariſſime commeabat, viſeretur in publico, ſectantes demonſtrantesque ſe ſubterfugere ſolitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exſulantis offerente Auguſto, non ſuſtinuit accipere.

VI. Poſſedit prope centies ſeſtertium, ex liberalitatibus amicorum, habuitque domum

Romae in Esquiliis iuxta hortos Maecenatis: quamquam secessu Campaniae Siciliaeque plurimum vteretur. Quaecumque ab Augusto peteret, repulsam nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit: ex quibus patrem oculis captum, & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum iam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deflet. Inter cetera studia, vt supra diximus, medidicinae quoque, ac maxime mathematicae, operam dedit. Egit & caussam vnam omnino, nec amplius quam semel. Sermone tardissimum, ac pene indocto similem fuisse, Melissus tradit.

VII. Poeticam puer adhuc auspicatus, in Balistam, ludi gladiatorii magistrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, distichon fecit:

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus:
Nocte, die, tutum carpe viator iter.

Deinde Catalecton, & Moretum, & Priapeia, & Epigrammata, & Diras, & Culicem, quum esset annorum quindecim. Cuius materia talis est: Pastor fatigatus aestu quum sub arbore obdormisset, & serpens ad illum proreperet, e palude culex prouolauit, atque inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contriuit, & visum serpentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, & distichon fecit:

Parue culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.

VIII. Scripsit etiam, de qua ambigitur, Aetnam. Et mox, quum res Romanas inchoasset, offensus materia & nominum asperitate, ad Bucolica transiit: maxime vt Asinium Pollionem, Alphenum Varum, & Cornelium Gallum celebraret: quia in distributione agrorum, qui post Philippensem victoriam veteranis, Triumuirorum iussu, trans Padum diuidebantur, indemnem se praestitissent. Deinde Georgica in honorem Maecenatis edidit, quum

ſibi vixdum noto opem tuliſſet, aduerſus Claudii veterani militis, vel, vt alii putant, Arrii centurionis violentiam, a quo in altercatione litis agrariae parum abfuit, quin occideretur. Nouiſſime autem Aeneidem aggreſſus eſt; argumentum varium, & multiplex, & quaſi amborum Homeri carminum inſtar: praeterea nominibus ac rebus Graecis Latinisque commune, & in quo, quod maxime ſtudebat, Romanae ſimul vrbis, & Auguſti origo contineretur.

IX. Quum Georgica ſcriberet, traditur quotidie meditatos mane plurimos verſus dictare ſolitus, ac per totum diem retractando ad pauciſſimos redigere, non abſurde carmen ſe vrſae more parere dicens, & lambendo demum effingere. Aeneida proſa prius oratione formatam, digeſtamque in XII libros, particulatim componere inſtituit, vt quidam tradunt. Alii eius ſententiae ſunt, vt exiſtiment, eum, ſi diutius vixiſſet, quatuor & viginti libros vſque ad Auguſti tempora ſcripturum, atque alia quaedam percurſurum; Auguſti vero geſta

diligentiſſime exſecuturum: quippe qui, dum ſcriberet, ne quid impetum moraretur, quaedam imperfecta reliquit; alia leuiſſimis verſibus veluti fulſit: quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a ſe dicebat, ad ſuſtinendum opus, donec ſolidae columnae aduenirent.

X. Bucolica triennio Aſinii Pollionis ſuaſu perfecit. Hic Transpadanam prouinciam regebat; cuius fauore, quum veteranis Auguſti militibus Cremonenſium & Mantuanorum agri diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Facta enim diſtributione, ſuos ſeu Claudio ſeu Arrio datos, recuperauit. Hunc Pollionem maxime amauit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit. Quippe qui inuitatus ad coenam, captus pulcritudine & diligentia Alexandri, Pollionis pueri, eum dono accepit. Huius Pollionis filium, C. Aſinium, & Cornelium Gallum, oratorem clarum, & poetam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is tranſtulit Euphorionem in Latinum, & libris

quatuor amores ſuos de Cytheride ſcripſit. Hic primo in amicitia Caeſaris Auguſti fuit: poſtea in ſuſpicionem coniurationis contra illum adductus, occiſus eſt. Verum usque adeo hunc Gallum Virgilius amarat, vt quartus Georgicorum, a medio vsque ad finem, eius laudem contineret. Quem poſtea, iubente Auguſto, in Ariſtaei fabulam commutauit.

XI. Georgica ſeptennio Neapoli: Aeneida partim in Sicilia, partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica eo ſucceſſu edidit, vt in ſcena quoque per cantores crebra pronuntiatione recitarentur. At quum Cicero quosdam verſus audiſſet, & ſtatim acri iudicio intellexiſſet non communi vena editos; iuſſit ab initio totam eclogam recitari: quam quum accurate pernotaſſet, in fine ait: *Magnae ſpes altera Romae.* Quaſi ipſe linguae Latinae ſpes prima fuiſſet, & Maro futurus eſſet ſecunda. Quae verba poſtea Aeneidi ipſe inſeruit. Georgica, reuerſo ab Actiaca victoria Auguſto, atque reficiendarum faucium cauſa Atellae com-

moranti, per continuum quatriduum legit, suſcipiente Maecenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipſe vocis offenſione. Pronuntiabat autem maxima cum ſuauitate, & lenociniis miris. Seneca tradidit, Iulium Montanum poetam ſolitum dicere, inuolaturum ſe quaedam Virgilio, ſi vocem poſſet, & os, & hypocriſim: eosdem enim verſus, eo pronuntiante, bene ſonare; ſine illo, inareſcere, quaſi mutos.

XII. Aeneidos vix dum coeptae tanta exſtitit fama, vt Sext. Propertius non dubitarit ſic praedicare:

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii,
Neſcio quid maius naſcitur Iliade.

Auguſtus vero, quum tum forte expeditione Cantabrica abeſſet, & ſupplicibus atque minacibus per iocum literis efflagitaret, vt ſibi de Aeneide, vt ipſius verba ſunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negauit ſe facturum Virgilius: cui tamen multo poſt, perfecta demum materia,

tres omnino libros recitauit: ſecundum videlicet, quartum, & ſextum. Sed hunc praecipue ob Octauiam: quae, quum recitationi intereſſet, ad illos de filio ſuo verſus, *Tu Marcellus eris*, defeciſſe fertur: atque aegre refocillata, dena ſeſtertia pro ſingulo verſu Virgilio dari iuſſit. Recitauit & pluribus: ſed neque frequenter, & ferme illa, de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotem, librarium & libertum eius, exactae iam ſenectutis, tradunt referre ſolitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos verſus compleſſe ex tempore: & huic *Miſenum Aeolidem*, adieciſſe, *quo non praeſtantior alter*: item huic, *Aere ciere viros*, ſimili calore actutum ſubiunxiſſe, *Martemque accendere cantu*: ſtatimque ſibi imperaſſe, vt vtrumque volumini adſcriberet.

XIII. Bucolica Georgicaque emendauit. Anno vero quinquageſimo ſecundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, ſtatuit in Graeciam & Aſiam ſecedere, trienni oque con-

tinuo omnem operam limationi dare, vt in reliqua vita tantum philoſophiae vacaret. Sed, quum aggreſſus iter, Athenis occurriſſet Auguſto, ab oriente Romam reuertenti, vna quum Caeſare redire ſtatuit. Ac quum Megaram, vicinum Athenis oppidum, viſendi gratia peteret, languorem nactus eſt: quem non intermiſſa nauigatio auxit, ita vt grauior indies, tandem Brunduſium aduentarit: vbi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octobr. C. Sentio, Lucretio Coſſ.

XIV. Qui quum grauari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſaepe & magna inſtantia petiuit, crematurus Aeneida: quibus negatis, teſtamento comburi iuſſit, vt rem inemendatam imperfectamque. Verum Tucca & Varius monuerunt, id Auguſtum non permiſſurum. Tunc eidem Vario, ac ſimul Tuccae, ſcripta ſub ea conditione legauit, ne quid adderent, quod a ſe editum non eſſet, & verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Voluit etiam ſua oſſa Neapolim transferri, vbi diu

& ſuauiſſime vixerat: ac extrema valetudine hoc ipſe ſibi epitaphium fecit diſtichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

Translata igitur iuſſu Auguſti eius oſſa, prout ſtatuerat, Neapolim fuere, ſepultaque via Puteolana, intra lapidem ſecundum, ſuoque ſepulcro id diſtichon, quod fecerat, inſcriptum eſt.

XV. Heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ex quarta Auguſtum, ex duodecima Maecenatem, ex reliqua L. Varium, & Plotium Tuccam: qui eius Aeneidem poſt obitum, prout petiuerat, iuſſu Caeſaris emendauerunt: nam nullius omnino ſententia crematu Aeneis digna viſa fuit: qua de re Sulpicii Carthaginenſis exſtant huiusmodi verſus:

Iuſſerat haec rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius: Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque ſimul: tu, maxime Caeſar,
Non ſinis, & Latiae conſulis hiſtoriae.

Infelix gemino cecidit prope Pergamus igni,
Et pene eſt alio Troia cremata rogo.

Extant & Auguſti de ipſa eadem re verſus plures & clariſſimi, quorum initium eſt:

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Muſa Maronis?

Et paulo poſt:

Sed legum ſeruanda fides; ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique iubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque diesque labores
Hauſerit vna dies. Et ea quae ſequuntur.

Nihil igitur auctore Auguſto Varius addidit, quod & Maro praeceperat, ſed ſummatim emendauit, vt qui verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, reliquerit. Hos multi mox ſupplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem; quod omnia fere apud eum hemiſtichia, praeter illud: *Quem tibi iam Troia peperit,* ſenſum videntur habere perfectum. Niſus, grammaticus, audiſſe ſe a ſenioribus di-

cebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse, &, qui tum secundus erat, in tertium locum transtulisse: etiam primi libri correxisse principium, his demtis versibus:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus siluis, vicina coegi,
Vt quamuis auido parerent arua colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.

XVI. Obtrectatores Virgilio numquam defuerunt. Nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modo Eclogas, sed insulsissime, παρῳδήσας, quarum prioris initium est:

Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?

sequentis,

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus, anne Latinum?
Non; verum Aegonis nostri sic rure loquuntur.

Alius, recitante ea ex Georgicis: *Nudus ara, sede nudus;* subiecit, *habebis frigora, febrem.* Est & aduersus Aeneida liber Carbilii Pictoris, titulo Aeneidomastix. M. Vipsanius a Mae

cenate eum ſuppoſitum appellabat noue κακοζηλίας repertorem; non tumidae, neque exilis, ſed ex communibus verbis, atque ideo labentis. Herennius tantum vitia eius contraxit: Perilius Fauſtinus furta. Sunt & Q. Octauii Auiti ὁμοιοτελεύτων octo volumina, quibus annotatur, quos & vnde verſus tranſtulerit. Aſconius Pedianus, libro quem contra obtrectatores Virgilii ſcripſit, pauca admodum ei obiecta ponit: & potiſſimum, quod non recte hiſtoriam contexuit, & quod pleraque ab Homero ſumſit. Sed hoc crimen ſic defendere aſſuetum ait: *Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verum intellecturos, facilius eſſe Herculi clauam, quam Homero verſum ſurripere: & tamen deſtinaſſe ſecedere, vt omnia ad ſatietatem maleuolorum decideret.*

XVII. Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque omnium bonorum atque eruditorum fuiſſe, & vsque adeo inuidiae expertem, vt, ſi quid erudite dictum inſpiceret alterius, non minus gauderet, ac ſi ſuum fuiſſet: nemi-

nem vituperare, laudare bonos: ea humanitate esse, vt, nisi peruersus maxime, quisque illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Eius bibliotheca non minus aliis doctis patebat, ac sibi: illudque Euripidis antiquum saepe vsurpabat, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, hoc est, *communia amicorum esse omnia.* Quare coaeuos omnes poetas ita adiunctos habuit, vt, quum inter se plurimum inuidia arderent, illum vna omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anser vero, quoniam Antonii partes sequutus est, illum non obseruasse dicitur. Cornificius ob peruersam naturam illum non tulit. Gloriae vero adeo contemtor fuit: quum quidam versus quosdam sibi adscriberent, eaque re docti haberentur, non modo aegre non ferebat, immo voluptuosum id illi erat. Quum enim distichon, quod laudem felicitatemque Augusti continebat, fecisset, valuisque non nominato auctore affixisset, (id erat eiusmodi,

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula mane:
Diviſum imperium cum Ioue Caeſar habet.) diu quaeritans Auguſtus, cuiusnam hi verſus eſſent, eorum auctorem non inueniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris, tacentibus aliis, ſibi adſcripſit. Quamobrem donatus honoratusque a Caeſare fuit. Quod aequo animo non ferens Virgilius, iisdem valuis affixit quater hoc principium: *Sic vos non vobis.* Poſtulabat Auguſtus, vt hi verſus complerentur: quod quum fruſtra aliqui conati eſſent, Virgilius, praepoſito diſticho, ſic ſubiunxit:

Hos ego verſiculos feci: tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romae fabula fuit, Maro vero exaltatior.

XVIII. Quum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; reſpondit, ſe aurum colligere de ſtercore Ennii.

Habet enim poeta ille egregias sententias sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto, quo pacto ciuitas feliciter gubernaretur: *Si prudentiores*, inquit, *temonem tenuerint, & boni malis praeponantur: itaque optimi suos habeant honores, nulli tamen aliorum iniusti quidquam fiat.* At Maecenas: *Quid*, inquit, *Virgili, satietatem homini non adfert?* *Omnium rerum*, respondit, *aut similitudo aut multitudo stomachum facit, praeter intelligere.* Idem interrogauit: *Quo pacto quis altam felicemque fortunam seruare potest?* Cui Maro: *Si, quantum honore ac diuitiis aliis praestantior sit, tanta liberalitate & iustitia alios superare nitatur.* Solitus erat dicere: *Nullam virtutem commodiorem homini esse patientia: ac nullam asperam adeo esse fortunam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat.* Quam sententiam in quinto Aeneidos inseruit:

Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur:
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Quum quidam eius amicus Cornificii in eum maledicta & inimicitias sibi enarret: *Quam putas*, inquit, *esse huius maleuolentiae caussam? Nam neque vmquam Cornificium offendi, & eum amo. An*, inquit, *Hesiodi sententiae non meministi, vbi ait, architectum architecto inuidere, & poetam poetae? De malis*, inquit, *Graecus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magna cum laude & gloria vindictam in manu habeo. Maiore enim cura virtuti intendam: atque quo elegantior ego fiam, eo vehementior inuidia rumpetur.* Erat Augusto familiaris Philistus quidam, orator & poesin mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non vt verum dignosceret, quod Socrates facere consueuit, sed vt eruditior videretur. Hic Virgilium, vbicumque conuenire dabatur, maledictis salibusque vexabat. Quare ille saepe aut tacibundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum, quum Augusto audiente elinguem illum diceret,

& cauſſam etiam ſuam, ſi linguam haberet, defendere nequire: *Tace*, inquit, *rabula. Nam haec mea taciturnitas defenſorem cauſſarum mearum Auguſtum fecit & Maecenatem; & ea tuba, quum volo, loquor, quae vbique & diutiſſime audietur. Tu loquacitate non modo aures hominum, ſed muros rumpis.* Auguſtus vero Philiſtum graui vultu increpauit. Tunc Maro, *ſi tempus*, *Caeſar*, inquit, *tacendi hic ſciret, raro loqueretur. Tacendum enim ſemper eſt, niſi quum taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis proſit. Nam qui contendit, & an contentionis finis vtilis ſit, non nouit, ſtultis illum adnumerandum ſapientes putant.*

XIX. Poſteaquam Auguſtus ſumma rerum omnium potitus eſt, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omittere, & omnem poteſtatem annuis conſulibus, & ſenatui rempublicam reddere: in qua re diuerſae ſententiae conſultos habuit, Maecenatem & Agrippam. Agrippa enim vtile ſibi fore, etiamſi honeſtum non eſſet, relinquere tyrannidem

longa oratione contendit: quod Maecenas dehortari magnopere conabatur. Quare Augusti animus & hinc ferebatur & illinc. Erant enim diuersae sententiae, variis rationibus firmatae. Rogauit igitur Maronem, an conferat priuato homini, se in sua republica tyrannum facere. Tum ille, *omnibus ferme*, inquit, *remp. aucupantibus molesta ipsa tyrannis fuit, & ciuibus: quia necesse erat propter odia subditorum, aut eorum iniustitiam, magna suspicione magnoque timore viuere. Sed si ciues iustum aliquem scirent, quem amarent plurimum, ciuitati id vtile esset, si in eo vno omnis potestas foret. Quare si iustitiam, quod modo facis, omnibus in futurum nulla hominum facta compositione distribues; dominari te, & tibi conducet, & orbi. Beneuolentiam enim omnium habes, vt deum te & adorent, & credant.* Eius sententiam sequutus Caesar principatum tenuit. Audiuit a Scirone praecepta Epicuri: cuius doctrinae socium habuit Varium. Quamuis diuersorum Philosophorum opiniones libris suis

inferuiſſe de animo maxime videatur, ipſe tamen fuit Academicus: nam Platonis ſententias omnibus aliis praetulit.

XX. Nunc quoniam de auctore ſummatim diximus, de ipſo iam carmine dicendum videtur: quod bifariam tractari ſolet, hoc eſt, & ante opus, & in ipſo opere. Ante opus, titulus, cauſſa, intentio. Titulus, in quo quaeritur, cuius ſit. Cauſſa, vnde ortum ſit, & quare hoc potiſſimum ſibi ad ſcribendum poeta praeſumſerit. Intentio, in qua cognoſcitur, quid efficere conetur poeta. In ipſo opere ſane tria ſpectantur, numerus, ordo, explanatio. Quamuis igitur multa ψευδογραφῆ, id eſt, falſa inſcriptione, ſub alieno nomine ſunt prolata, vt Thyeſtes tragoedia huius poetae, quam Varius edidit pro ſua, & alia huiuscemodi; tamen Bucolica liquido Virgilii eſſe minime dubitandum eſt: praeſertim quum ipſe poeta, tanquam hoc metuens, principium huius operis & in principio Aeneidos & in alio carmine ſuum eſſe teſtatus ſit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena,
& reliqua: &,

Carmina qui lusi pastorum, audaxque iuuenta,
Tityre te patulae cecini sub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici, & recte appellari, vel hoc solum indicium suffecerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum censeantur. Verum ratio quoque demonstranda est. Tria sunt pastorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi sunt, αἰπόλοι dicuntur a Graecis; iidem a nobis caprarii: paullo honoratiores qui ποιμένες, id est, opiliones dicuntur: honestissimi, & maximi, βȣκόλοι, quos bubulcos dicimus. Vnde igitur magis debuit pastorali carmini nomen imponi, quam ab eo gradu, qui apud pastorales excellentissimus inuenitur? Caussa dupliciter inspici solet: ab origine carminis, & a voluntate scribentis.

XXI. Originem autem Bucolici carminis alii ob aliam caussam ferunt. Sunt enim, qui a Lacedaemoniis pastoribus Dianae primum

carmen hoc redditum dicant, quum eidem Deae, propter bellum, quod toti Graeciae illo tempore Perſae inferebant, exhiberi per virgines. de more ſacra non poſſent. Alii ab Oreſte circa Siciliam vago id genus carminis Dianae redditum loquuntur per ipſum atque paſtores: quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat, ſurrepto numinis ſimulacro, & celato in faſce lignorum. Vnde Faſcelidem Dianam perhibent nuncupatam: apud cuius aras Oreſtes per ſacerdotem eiusdem numinis Iphigeniam ſororem ſuam a parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, paſtorali ſcilicet Deo, qua tempeſtate Admeti boues pauerat. Alii Libero, Nympharum ſcilicet, & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet ruſticum carmen. Alii Mercurio Daphnidis patri, paſtorum omnium principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipſum poetam. Alii in honorem Panos ſcribi putant peculiariter paſtoralis Dei, item Sileni, Siluani, atque Faunorum. Quae quum omnia dicantur, illud erit probatiſſimum,

Bucolicum carmen originem ducere a prifcis temporibus, quibus vita paftoralis exercita erat: & ideo velut aurei faeculi fpeciem in eiusmodi perfonarum fimplicitate cognofci: & merito Virgilium, proceffurum ad alia carmina, non aliunde coepiffe, nifi ab ea vita, quae prima in terris fuit. Nam poftea rura culta, & ad poftremum pro cultis & feracibus terris bella fufcepta: quod videtur Virgilius in ipfo ordine operum fuorum voluiffe monftrare, quum paftores primo, deinde agricolas canit, & ad vltimum bellatores.

XXII. Reftat, vt, quae cauffa voluntatem attulerit poetae Bucolica potiffimum fcribendi, confideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti & admiratione eius illectus eft: aut ordinem temporum eft fequutus erga vitam humanam, vt fupra diximus: aut tres modos elocutionum, quos χαρακτῆρας Graeci vocant; ἰσχνὸν, qui tenuis, ἁδρὸν, qui validus, μέσον, qui moderatus intelligitur. Credibile erat Virgilium, qui in omni genere praeualuerit,

Bucolica primum, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse conscribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, vt in eiusmodi carmine, quod & paullo liberius, & magis validum, quam cetera, est, facultatem haberet captandae Caesaris indulgentiae, recuperandique agri, quem amiserat. Ob hanc caussam die tertio iduum Martiarum C. Caesare interfecto, quum Augustum Caesarem paene puerum veterani milites, non abnuente Senatu, sibi ducem constituissent, exorto bello ciuili, Cremonenses cum ceteris eiusdem studii, aduersarios Augusti Caesaris adiuuerunt. Vnde factum est, vt, quum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non sufficiente agro Cremonensium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maximam partem suorum finium perdiderint, eo quod vicini Cremonensibus fuerant. Sed Virgilius Augusti familiaritate suoque carmine fretus, Centurioni Arrio obsistere ausus est. Ille statim vt miles, ad gladium manum admouit. Quumque se in

fugam proripuiſſet poeta, non prius perſequendi finis fuit, quam ſe in fluuium Virgilius conieciſſet. Sed poſtea, Maecenate, & Pollione, & ipſo Auguſto fauentibus, agros ſuos recepit.

XXIII. Intentio libri, quam σκοπὸν Graeci vocant, imitatione Theocriti poetae conſtituitur, qui Siculus, & Syracuſanus fuit. Eſt intentio etiam in laudem Caeſaris, & principum ceterorum, per quos in ſedes ſuas rediit: vnde, vt & delectationem & vtilitatem finis contineret, ſecundum praecepta cuncta confecit. Quaeri ſolet cur non plures quam decem Eclogas conſcripſerit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui conſiderauerit aetatem ſcenarum paſtoralium, quae vltra hunc numerum non poteſt proferri; praeſertim quum ipſe poeta circumſpectior Theocrito, vt ipſa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga, quae Pollio inſcribitur, minus ruſtica videatur, quum ipſam ſic praeſtruat ipſe, dicens, *Sicelides Muſae paullo maiora canamus:*

& idem ſimiliter in aliis duabus facit. Illud tenendum eſſe praedicimus in Bucolicis Virgilii, neque nuſquam, neque vbique aliquid figurate dici, hoc eſt, per allegoriam. Vix enim propter laudem Caeſaris & amiſſos agros haec Virgilio conceduntur, quum Theocritus, quem hic noſter toto ſtudio imitari conatur, ſimpliciter omnino conſcripſerit.

XXIV. Quod autem in ipſo carmine tractari ſolet, eſt numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum manifeſtus eſt. Nam decem ſunt: ex quibus proprie Bucolicae VII eſſe creduntur: nam tres vltimae proprie Bucolicae dici non debent, Pollio ſcilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, & priuatam congratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen paſtorum, & dicitur Palaemon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta metamorphoſin, & dicitur Varus, & Silenus. Septima amo-

res diuerſorum ſexuum, & dicitur Corydon. Octaua Pharmaceutria, & dicitur Damon. Nona continet poetae conqueſtionem de amiſſo agro, & dicitur Moeris. Decima deſiderium Galli, & dicitur Gallus. Quod ad ordinem ſpectat, illud ſcire debemus, in prima tantum, & vltima Ecloga poetam voluiſſe ordinem ſeruare: quoniam in altera principium conſtituit: v[illegible] Georgicis ait: *Tityre te patulae cecini ſub tegmine fagi:* in altera oſtendit finem: quippe qui dicat, *extremum Arethuſa mihi concede laborem.* Verum, inter ipſas Eclogas, paſtoralem conſcriptumque ordinem nullum eſſe certiſſimum eſt. Sed ſunt qui dicant, initium Bucolici carminis non *Tityre* eſſe; ſed *prima Syracuſio dignata eſt ludere verſu.*

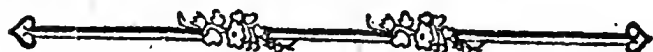
XXV. Supereſt explanatio: ad quam antequam veniamus, illud dixerim, tenue eſſe Bucolicum carmen, & usque adeo ab heroico charactere diſtare, vt verſus quoque huius carminis ſuas quasdam caeſuras habeant, & ſuis

legibus diſtinguantur. Nam quum tribus probetur metrum, caeſura, ſcanſione, modificatione; non erit Bucolicus verſus, niſi in quo & pes primus partem orationis abſoluerit: & tertius trochaeus fuerit & caeſura, & quartus pes dactylus magis quam ſpondeus partem orationis terminauerit, quintus & ſextus pes ex integris dictionibus fuerit: quod Virgilius a Theocrito ſaepe ſeruatum, victus operis difficultate, neglexit. In ſolo principio, incertum induſtria an caſu, has caeſuras ſeruauit. Nam *Tityre*, dactylus partem orationis abſoluit, *tu patu, lae recu*, tertium dactylum, quamuis de compoſita dictione concluſit: *bans ſub* quartum ſpondeum pro dactylo. Quum ſubiunxit, *tegmine fagi*, terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cuius rei diligentiam licet in Theocriti omnibus ferme verſibus admirari. Qui vero ſupra dicta acri iudicio diligenterque conſiderarit, facile intelliget, quae in Georgicis intentio, quique finis fuerit, nec minus etiam in Aeneide,

Poematis ſtili genera tria ſunt. Aut enim actiuum vel imitatiuum, quod Graeci δραματικὸν appellant, in quo perſonae loquentes introducuntur ſine poetae interlocutione: vt ſunt Tragoediae, & comoediae: δρᾶν enim Graece agere dicitur: quo genere ſcripta eſt prima, *Tityre*, &, *quo te Moeri pedes.* Aut enarratiuum, quod Graeci διηγηματικὸν appellant: in quo poeta ipſe loquitur ſine interpoſitione perſonae, vt tres primi Georgicon libri, item Lucretii carmina. Aut commune, vel mixtum, quod Graeci μικτὸν appellant; vbi & poeta ipſe loquitur, & introductae perſonae: vt eſt Virgilii Aeneis.

Quum de tanto Poeta etiam ea, quae aut moleſta aut nulla fide tradantur, cognoſcere non iniucundum ſit, modo ſatis conſtet, quo loco & exiſtimatione vnaquaeque narratio habenda ſit: hanc quidem, quae ſub Donati nomine circumfertur, vitam Virgilii omitti recte poſſe non putaui-

mus; ſubiicere tamen illam ab Heyne per annos ſuos diſtributam neceſſe eſſe duximus, vt ex ea comparatione ſeries operum, rerumque veritas certius innoteſceret.

P. VIRGILII MARONIS VITA PER ANNOS DIGESTA A CHR. GOTTL. HEYNE

V. C. Varr. 684. Cat. 682.

M. Licinius Craſſus. Cn. Pompeius Magnus Coſſ. a. C. 70. Virgilii I.

His Coſſ. & quidem Idibus Octobribus, natum eſſe Virgilium tradunt ad vnum omnes. Conſentiunt & in hoc, Andes, agri Mantuani vicum, ei natale ſolum fuiſſe. De patre eiusque nomine vt & de matre multa ineptiunt Grammatici. Patrem Virgilium Maronem,

matrem Maiam fuiſſe dubitari nequit. Nomen & Virgilius & Vergilius ſcribitur. Sed videamus de ſingulis.

Coſſ. laudatos non modo Pſeudodonatus diſerte memorat, & Phocas v. 20, 21. verum etiam Hieronymus in Chronic. Euſeb. p. 151, & p. 40. (ed. 1658.) *Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, naſcitur, Pompeio & Craſſo Coſſ.* cf. Scalig. Animadu. p. 152 b. Nam Graeca reſpicienda non ſunt, in quibus p. 259 ſequenti anno adſcriptum eſt: βιργίλως ἐγενήθη, quod idem ſequuntur Chronicon Paſchale ſ. Faſti Siculi p. 184. C. Idatius Faſtis Conſular. a. 685. Apud eundem Hieronymum ad Olymp. 177, 3 is annus recte refertur. Phlegon Trallianus in Olympicorum & Chronicorum collectione apud Photium Biblioth. XCVII, p. 267, 25 ed. Rothomag. vbi de Olymp. 177, 3 καὶ Οὐιργίλιος Μάρων, ὁ ποιητὴς, ἐγενήθη τούτου τοῦ ἔτους, εἰδοῖς ὀκτωβρίαις.

Andes Hieronymus l. l. & Donatus aliique memorant. *Andino vico*, inquit Probus, *qui abest a Mantua millia passuum III.* Situs huius vici incertus est. Mantuani tamen eum esse contendunt, qui nunc duo millia passuum ab vrbe dissitus, vulgo dicitur Petolo. v. Cluuer. Ital. ant. p. 257. Ex more tamen satis frequenti inter veteres, de quo vel Catulli exemplo constat, qui, in insula Benaci Sirmione natus, Veronensis appellatur, Virgilii origines ad Mantuam ipsam referuntur, vt ab ipso poeta factum esse videtur Ge. III, 10, alia aliorum loca v. ap. Cluuer. l. l. *Venetum* appellat apud Macrobium Euangelus, Sat. V, 2 sed cum irrisione, vt scilicet tanto magis eum a cultu Graecarum litterarum alienum fingeret; nisi secundum posterioris Venetiae fines dictum existimes, qui ad Adduum vsque flumen extendebantur. Phocas Grammaticus in Vita Virgil. 21 *Vatem Etruscum* appellat & v. 5 *Aemula Virgilium tellus nisi Tusca dedis-*

ſet. Poſſit id ad origines Mantuae referri; ſed vix tam docte ſcribere voluit Phocas.

De Idibus Octobr. non modo ex Phlegonte l. l. verum etiam ex Martiale XII, 68 conſtat: *Octobres Maro conſecrauit Idus.* Adde Auſon. Idyll. V, 26. A viris doctis eas inter dies feſtos habitas fuiſſe, quum ex illis locis apparet, tum Silii Italici exemplo apud Plin. Epiſt. III, 7 *multum vbique — imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur; Virgilii ante omnes, cuius natalem religioſius quam ſuum celebrabat.* Natum Virgilium, quum Sol ex Virgine in Chelas receptus eſſet, h. in locum Librae deinceps deſtinatum, Phocas v. 21, 22 memorat. Auguſti aeuo Sol Libram adibat Kal. XII Octobr.

De Grammaticorum nugis circa natales poetae v. ſup. ad Vitam Donati.

De ſcriptura nominis digladiati ſunt inter ſe quum veteres tum recentiores Grammatici. Lapides & codices vtrumque exhibent. Etiam Graeci modo Οὐιργίλιος modo Οὐεργίλιος ſcri-

bunt: & *Vergilius*, Mediceus, Pierii Romanus, & vetuſtiſſimum Fragm. Aſpri apud Benedictinos *Nouv. Tr. de Diplomat.* T. III, p. 152. Ceterum vide, ſi tanti eſt, Corrad. in Vita Virgilii pr. adde quos laudat Fabric. Biblioth. lat. Vol. II, p. 226. Burmann. V. C. Antholog. T. I, p. 399. Pierius, Cerda, Burman. ad Virgil. Ge. IV extr. Ruaeus Vita Virgilii pr. Nomini in veteribus nonnullis libris *Parthenias* additur v. ſup. ad Donat. § 5.

Parentes Virgilius honeſtos quidem, quales nobiles noſtros villaticos, ſed tamen obſcuros & in agro ſuo colendo vitam agentes habuit. Vnde ductum illud ap. Macrob. V, 2 *Vnde enim Veneto ruſticis parentibus nato, inter ſiluas & frutices educto, vel leuis Graecarum notitia litterarum;* cum ironia dictum, vt ſignificet, immo vero longe maximam ſcientiam ei fuiſſe. Quod autem figulum patrem eſſe narrant, id vereor ne inepti monachi a filio carmina fingente duxerint: vti altera nar-

ratio de patre mercenario non aliunde nata, quam quod Tityrum in prima Ecloga Virgilii patrem nonnulli tradiderant.

V. C. 689.

L. Aurelius Cotta. L. Manlius Torquatus.
a. C. 65. Virgilii $\frac{5}{6}$.

Q. Horatius Flaccus nascitur VI. Id. Decemb. Sueton. in eius Vita.

V. C. 696.

L. Calpurnius Piso. A. Gabinius.
a. C. 58. Virgilii $\frac{12}{13}$.

Hieronymus in Chron. Euseb. p. 151 ad Olymp. 180, 3 adeoque h. a. *Virgilius Cremonae studiis eruditur.* Aliter Donatus § 2. Profectum tamen hinc esse videtur, quod recentiores nonnulli scriptores de ludo litterario publico, qui Romanorum tempore Cremonae floruerit, memorant, v. c. Ludou. Cauitellius Cremonens. Annal. p. 1262. A. T. III. Thes. Ant. Ital.

De magistris Virgilii vix quicquam certi tradi potest. Quae siue Grammaticorum fidei,

ſiue doctorum virorum coniecturis debentur, ad Donatum reiecta ſunt ad § 2 & 19.

Ceterum etſi de magiſtris Virgilii & diſciplina non ſatis conſtet, & eum obſcuro loco natum eſſe ſatis appareat, liberali tamen inſtitutione eum vſum & cum viris doctis & elegantibus verſatum eſſe, tota ingenii eius in carminibus expreſſa venuſtas ſatis prodit. Ex humili enim & ſordida vita & conſuetudine nemo facile generoſi poetae ſpiritus ſumit.

V. C. 699.

Cn. Pompeius Magnus II. M. Licinius Craſſus II. a. C. 55. Virgilii $\frac{15}{16}$.

Hoc anno virilem togam ſumſit Virgilius, ſi verum eſt, quod a Donato § 2. memoratur, iisdem, quibus natus erat, Coſſ. id factum eſſe. Et anno fere XV vel XVI ea ſumebatur. v. Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 115 ſq. & paſſim alios. vt Maſſon. in Vita Horatii & Ouidii.

V. C. 701.

Cn. Domitius Caluinus. M. Valerius Messala
a. C. 53. Virgilii $\frac{17}{18}$.

Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 181, 4: *Virgilius sumta toga Mediolanum transgreditur: & post breue tempus Romam pergit.* At Donatus § 2: *Sed Virgilius Cremona Mediolanum, & inde paullo post Neapolin transiit — se in Vrbem contulit.* Vter verius dixerit, quis definire ausit? Forte ne Romam quidem omnino tum adiit; aut, si adiit, in agrum suum mox se contulit, quod inter belli ciuilis initia factum esse probabile fit.

De iuuenilibus Virgilii poematibus v. supra ad Donatum § 7.

V. C. 709.

C. Iulius Caesar IV. sine Collega.
a. C. 45. Virgilii $\frac{26}{27}$.

Alexin hoc anno scriptum coniicit, primam certe omnium eclogarum fuisse contendit Martinus in vita Virg. p. XXXIV & ad Ecl. V, 86. Ex verbis enim huius eclogae: *Hac te*

nos fragili donabimus ante cicuta; Haec nos, formoſum Corydon ardebat Alexin, Haec eadem docuit: Cuium pecus, an Meliboei? eclogam ſecundam & tertiam ante quintam fuiſſe ſcriptam apparet. Videtur autem quinta anno 712 edita eſſe, vt mox videbimus, vt adeo hoc certe anno anterior ſit Alexis. Iam autem Martinus & hoc ponit, Virgilium Caeſari notum fuiſſe, idque haud dubie carmine aliquo, quod ipſum carmen *Alexin* fuiſſe ſuſpicatur, adeoque in hunc annum reiicit; ſequenti enim anno occiſus fuit Caeſar. Vides, vt ſuſpicio ex ſuſpicione necti ſoleat. Eſt tamen Eclogae II quum argumentum tum tota tractatio, quod facile, ſi ſenſum tuum, non opinionem, audias, eiusmodi, vt non facile, niſi in iuuenile ingenium, cadere poſſit.

V. C. 710.

C. Iulius Caeſar V. M. Antonius.

a. C. 44. Virgilii $\frac{26}{27}$.

Idibus Martiis Caeſar occiditur. Varia poſt eius mortem prodigia, in primis ſol toto anno

pallidior. v. Plutarch. Caes. extr. Ea commemorat Virgilius G. I, 466 sqq. vbi cf. not. Octauius testamento Caesaris ex dodrante heres institutus & in familiam Caesaris nomenque adoptatus Apollonia Romam rediit, quum autem Antonium iniquiorem in se esse videret, Optimatibus sese adiunxit. Apolloniae, quae Epiri vrbs est, quo a Caesare ad Parthos profecturo praemissus fuerat, substiterat, studiisque vacauerat. Sueton. Octau. c. 8.

V. C. 711.

C. Vibius Pansa. A. Hirtius. C. Iulius Caesar Octauianus. Q. Pedius suffecti. a. C. 43. Virgilii $\frac{27}{28}$.

Bellum Mutinense, quo, quum totam Galliam Cisalpinam, tum agrum Mantuanum, adeoque Virgilii possessiones valde afflictas fuisse necesse est. Ex V. Kal. Decembr. M. Lepidus, M. Antonius, C. Caesar Octauianus Triumuiros reip. constituendae in quinque annos se renuntiant, proscriptorum tabulas propo-

nunt, inter quos a. d. VII. Id. Dec. Cicero occiditur.

In prouinciarum distributione, quum Africam, Siciliam, Sardiniam reliquasque eius maris insulas Caesar Octauianus, Hispanias cum Gallia Narbonensi Lepidus, reliquas Gallias Antonius obtinuisset, v. Appian. Ciuil. IV, p. 953, 954. ager Mantuanus M. Antonii sorti accesserat. Miserat hic in has terras Asinium Pollionem, qui vsque ad a. 714. Galliam Cisalpinam in Antonii fide continuit. cf. inf. ad 713.

Ad hunc porro annum *Palaemonem*, Eclogam III refert Martinus *Life of Virgil* p. XLIV & ad Ecl. V, 86. quoniam in ea Pollio & primus & solus poetae laudibus ornatur. Ex iis, quae modo dicta sunt, coniecturam elegantissimi viri alioqui leuissimam firmare possis, certe hoc impetrare, mature in Asinii Pollionis notitiam venisse poetam, quum is per eos annos in illis Italiae partibus degeret. Cur mihi inter prima poetae tentamina referenda videatur

Ecloga III. ea eſt cauſſa, quod iuuenilem meditationem & exercitationem non obſcure prodat; eſt enim ex Theocriteis Idyllis IV & V unice conuerſa aut adumbrata.

Iulio Caeſari Virgilium innotuiſſe & carum fuiſſe; ex Ecl. V, 52. *amauit nos quoque Daphnis*, contendunt; Daphnidem enim Iulium Caeſarem eſſe volunt. cf. ibid. argument. item Martinum in Vita Virgil. p. XXXIV & ad Ecl. V, 52. Idem vir doctus verſum illum ad ſtudium Caeſaris in Mantuanos referebat, quibus, cum ceteris Galliae Transpadanae vrbibus, ciuitatem dediſſe memorat Dio XLI, 36.

Lepida Grammaticorum fabula eſt de Ecloga ſexta *in theatro a Cytheride mima cantata*, quam quum Cicero audiret, magnam Virgilii famam praeſagiſſe fertur. v. Donat. § 11. Seru. ad Ecl. VI, 11.

Hoc anno ad XIII Kal. April. (XX Martii) Ouidius natus eſt; nec multo ante Propertius; Tibullus autem iam ante 705 natus erat;

quanquam alii eius natales ad a. 690. Propertii autem ad a. 697 referre volunt.

V. C. 712.

M. Aemilius Lepidus II. L. Munatius Plancus. a. C. 42. Virgilii $\frac{28}{29}$.

Triumuiri Caesari diuinos honores decernunt. Kal. Ianuariis in eius acta iurant. Sacellum ei tanquam heroi in foro faciunt, & quae id genus plura apud Dionem XLVII, 18, 19 memorantur. A quo inde tempore *Diui filius* Octauianus dici coepit, de quo nomine satis copiose agit Heinf. ad Aen. VI, 793. Anno fere exeunte pugnatur ad Philippos in ea Macedoniae parte sitos, quae olim ad Thraciam pertinebat. Brutus & Cassius se sua manu interficiunt. M. Antonius ad res Asiae constituendas discedit. Octauianus in Italiam redit, ad agros & praemia inter veteranos distribuenda.

Ad Caesaris consecrationem nobiles illi versus spectant Aen. I, 290-294. *Nascetur pulchra Troianus origine Caesar* &c. & VI, 790.

hic Caesar, & omnis Iuli Progenies magnum caeli ventura sub axem.

De eadem consecratione seu apotheosi quum agere vulgo existimetur *Daphnis*, Ecloga V. Martino *Life of Virgil* p. XLVI & ad Ecl. V, 86. 20. 52. IX, 10. hoc ipso anno ea scripta fuisse videtur; vt adeo Octauiano Caesari iam tum commendatus esse videri debeat; id quod hoc ipso carmine factum coniicit Martinus ib. p. LI. Si mihi haec coniectura de anno, quo scripta sit Ecloga V. firmanda esset, aliud aliquanto firmius argumentum afferre possem. In IX Ecl. v. 19, 20. *Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?* haud dubie ad Ecl. V, 20, 40 respicitur; eam itaque nona, quam a. 713 scriptam esse liquido constat, priorem esse, necesse est.

De pugna ad Philippos v. Ge. I, 489 sqq.

V. C. 713.
P. Seruilius Vatia Isauricus II. L. Antonius.
a. C. 41. Virgilii $\frac{29}{30}$.

Octauianus Caesar Romam reuersus dum

veteranis praemia persoluere eosque in agros municipales Italiae a Triumviris promissos deducere instituit, ingentes per Italiam turbas, partim eorum, qui possessionibus suis eiiciebantur, indignatione, partim militum effreni cupiditate & audacia, de qua v. Appian. p. 1082 sqq. Dionem Cass. XLVII, 17. excitari videt. Qua de re v. Argumentum Ecl. I. Latissime autem calamitas illa & ad quampluri-mos pertinere debuit, maximaeque fortunarum conuersiones videntur esse insequutae, vnde & Antonius apud Appianum p. 1075 dicere potuit, Octauianum in Italiam isse, si res dicenda sit, tamquam omnem Italiam sedibus suis emoturum, ἀναςήσων τὴν Ἰταλίαν. Vix enim est ex ea aetate poeta, aut scriptor, qui non communi clade afflictum se memoret. Hinc Tibulli *felix quondam, nunc pauper ager*, I, 1, 19-23. cf. IV, 1, 183-190. Propertius de se IV, 1, 129. *Nam tua quum multi versarent rura iuuenci, Abstulit excultas pertica tristis opes.* Valerius Cato in Diris v. 45. *Pertica,*

quae nostros metata est impia agellos. Dum Fuluia, M. Antonii vxor, coloniarum deductionem in viri aduentum differendam esse contendit, L. Antonius, Marci frater, Consul, nouas & ipse res molitur, & partim iis, qui praediis & agris suis exciderant, opem suam pollicendo, partim Caesarem ad veteranos criminando, magnum exercitum comparat, bellumque in Caesarem mouet.

In illa agraria largitione (non enim ad aliam trahi posse, quamquam res probatione vix eget, Ruaeus probauit ad Virgilii Vitam 713) etiam Virgilius agros suos paternos amisit. Etsi enim Mantuani nihil in Triumuiros commiserant, magna tamen agrorum suorum parte multati sunt, quoniam, vt aiunt, Cremonensium, qui Bruti & Cassii partes sequuti erant, agri proscripti veteranorum cohortibus, quae eo deductae erant, non sufficiebant. Iam Virgilium Romam profectum Octauiani liberalitate agros suos recepisse, quum autem Mantuam rediisset, nouam veteranorum iniuriam expertum esse,

ex Ecloga I & IX ſatis apparet. Confirmat Martialis VIII, 56. *Iugera perdiderat* (Virgilius) *miſerae vicina Cremonae, Flebat & abductas Tityrus aeger oues. Riſit Tuſcus eques &c.* Videamus nunc ea, quae a Grammaticis, pleraque fide incerta, traduntur.

Si Seruianis laciniis ad Ecl. IX, 7 fides habenda, in his Italiae partibus *Octauius Muſa, limitator ab Auguſto datus — quindecim millia paſſuum agri Mantuani* militibus aſſignarat, *quum Cremonenſis non ſufficeret; offenſus a Mantuanis, quod pecora eius in agro publico aliquando clauſiſſent.* Alphenum tamen Varum metatorem edit alia in iisdem alterius, vt videtur, Grammatici lacinia ad v. 10. *Quod alii dicunt Virgilium oſtendere voluiſſe, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros diuiſit, praeter paluſtria nihil relictum ſit; ſicut ex oratione Cornelii in Alphenum oſtenditur.* „Quum iuſſus tria millia paſſuum a muro „in diuerſa relinquere, vt octingentos paſſus „aquae, qua circumdata eſt, admetireris, re-

„liquisti.„ Praeclarus locus, modo non esset mutilus. Asinium Pollionem in his terris cum imperio esse supra vidimus. Et sane hunc distribuendis agris praefuisse, alia Seruianae compilationis loca affirmant: ad Ecl. II, 1: *Pollio, qui eo tempore Transpadanam Italiae partem tenebat & agris praeerat diuidundis.* Et Donatus in Vita Virgilii § 10: *Hic Pollio Transpadanam prouinciam regebat, cuius fauore, quum veteranis — agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos seu Claudio seu Arrio datos recuperauit.* Non facile itaque assequaris, quemadmodum idem negotium ad Alphenum Varum referri aliis in locis possit. Sed forte ea loca rem expedient, in quibus Alphenus Varus Pollioni fugato successisse traditur. Seru. ad Ecl. IX, 29. *Sane blanditur Alpheno Varo, qui, Pollione fugato, legatus Transpadanis praepositus est ab Augusto* & ad Ecl. VI, 6. *Alii fuso fugatoque Asinio Pollione, ab Augusto Alphenum Varum legatum substitutum, qui Transpadanae*

prouinciae & agris diuidendis praeesset, qui curauit, ne ager, qui Virgilio restitutus fuerat, a veteranis auferretur. Habere nos putabo aliquid, quod sequi possimus, modo Pollionem eo anno fugatum esse probabile fieri poterit. Erat is M. Antonii amicus; & statim a triumuiratus inde pactione V. C. 711. Galliae Cisalpinae ab Antonio praefectus fuerat. (cf. Martin. p. XLIII.) hoc anno, 713 Octauiani copias ab Alpium transitu prohibuisse memoratur, v. Appian. p. 1088 & in bello Perusiano eius fit inter duces Antonianos mentio, qui Saluidienum e Galliis Octauiano copias adducentem persequebantur, & L. Antonio suppetias ferre cunctabantur ibid. p. 1097 sqq. Quum L. Antonius anno sequenti se dedidisset, cum iis, quas habebat, copiis Pollio profectus est, vt Antonio in Italiam venienti occurreret; in itinere Domitium cum copiis sibi adiunxit. v. Appian. p. 1113, 1114. Vellei. II, 76. *Nam Pollio Asinius cum septem legionibus diu retenta in potestate Antonii*

Venetia, *magnis ſpecioſisque rebus circa Altinum aliasque eius regionis vrbes editis Antonium petens*, *vagum adhuc Domitium — iunxit Antonio.* Potuit itaque inter has rerum viciſſitudines fieri, vt Pollio ex agris Transpadanis expelleretur.

Haberet hoc aliquam veri ſpeciem; ſed tum in Alpheno Varo nouae difficultates oriuntur, quem nobilem ICtum male nobis Grammatici in haec tempora intrudere videntur. v. argum. Ecl. VI. ſi tamen ſatis ſe vel de quocunque alio Varo ea narratio probauerit, tum alius ex Seruiano centone locus non tam falſi conuincitur, quam innuere videtur, plures in iis regionibus Triumuirorum negotia curaſſe: ad Ecl. VI, 64. *Gallus — qui & a Triumuiris praepoſitus fuit ad exigendas pecunias ab his municipiis*, *quorum agri in Transpadana regione non diuidebantur.* Ceterum vides, hic omnem illam licentiam iam tum viguiſſe, quam nos ſuperiori bello nouo aliquo militum acumine ad deſpoliandos homines increbuiſſe putabamus.

Virgilium Romam discedentem, nam ipsum Romam abiisse, ex iis, quae Tityrus de se narrat Ecl. I, 20 sqq. contendunt, vt agros recuperaret, Octauiano Caesari commendatum esse, omnes fere tradunt; sed alii ab Asinio Pollione, v. Seru. ad Ecl. IX, 11. Donat. Vit. § 10. alii ab Alpheno Varo, alii a Gallo, vt modo vidimus, cf. Donat. § 8, 22. alii cum Martiale VIII, 56. nisi is crassius loquutus esse videri potest, a Maecenate id factum esse memorant. Scilicet, vt iam Ruaeo visum est, quum Pollioni primum poeta innotuisset, ab hoc Maecenati commendari, huiusque studio in Octauiani amicitiam venire potuit. Sed satis est, si teneas, poetam his viris omnibus mature gratum & carum fuisse.

Recuperato agro, Eclogam loco non tempore primam, si supra memorata recte se habent, scriptam esse, dubitari nequit. Obtinet tamen vulgaris opinio, anno hoc 713. aetatis 29. eum bucolica scribere aggressum esse. Quod quidem consilium poetam Pollionis maxime

auctoritate & hortatu suscepisse, inter Grammaticos fama tenet. v. Donat. Vit. § 10. Iidem ex loco primo, quem Ecloga Tityrus tenet, omnium etiam tempore primam scriptam, & calamitate amissi agri adductum Virgilium primum poeticen aggressum (v. Phocas v. 67 sqq. Donatus § 22 &c.) esse putabant; scilicet vt ne vnus aliquis poeta esset, quem non fames & miseria ad versus scribendos perpulisset.

Quum Virgilius Mantuam redux agros suos a veteranis, qui eos occuparant, vindicaret, nouam iniuriam accepit, vt adeo fuga vitae consulere necesse haberet. Patet id ex Ecl. IX, quam tum Romam, vt aiunt, regressus, vt denuo Octauiani opem imploraret, Varo obtulisse videri potest; quanquam in ipso carmine nihil ea de re praeter honorificam Vari mentionem v. 27, 35 occurrit. v. Argum. Ecl. IX. Non male hoc Ruaeus ipsa carminis forma, quae subitariam operam satis prodit, confirmari putat. Menalcan in eo carmine

Virgilium intelligendum esse, iam Quinctilianus monuit Inst. VIII, 6, 47. Veteranus, cuius audaciae & furori Virgilius vix fuga se subducere potuit, ab aliis Arrius centurio, ab aliis Clodius, a Probo Milenus seu Milienus. Toro primipilaris fuisse traditur. Sed de his Donatus § 8.

Iniuriam hanc poetam non nisi Asinio Pollione fugato, expertum esse, narratur in Seru. ad Ecl. IX, 11. *quo*, Pollione, *fugato*, *rursus de praediis suis fuerat Virgilius expulsus.*

Si quaeras, qua ratione poeta iterum in agros suos reductus fuerit, Seruium habes Comment. in Bucol. pr. § 14 narrantem: *Postea ab Augusto missis triumuiris, & ipsi integer ager est redditus, & Mantuanis pro parte.* In quam sententiam idem ibid. interpretatur versus 11 sqq. Ecl. IX. Vix tamen illud hoc ipso anno fieri potuit, quo bellum Perusinum exarsit, quo late Italia conflagraret; itaque rebus demum pactione Brundisina a. 714 compositis id esse factum, rectius ponit Martinus p. LI.

Mantuanis autem ſimul in Virgilii gratiam agrorum partem reſtitutam fuiſſe, ſatis probabile fit ex Ecl. IX, 7 — 10. cf. Seru. ad v. 10.

V. C. 714.

Cn. Domitius Caluinus II. C. Aſinius Pollio.

Suffecti ſub exitum anni: *

L. Cornelius Balbus. P. Canidius.

a. C. 40. Virgilii $\frac{30}{31}$.

Bellum Peruſinum. Octauianus L. Antonium Peruſiamque vrbem deditione accipit. Quum, M. Antonii in Italiam aduentu, maxima omnium, ne bellum recrudeſceret, ſollicitudo eſſet, L. Cocceio, communi amico, cum vtroque agente, & Maecenate & Pollione adhibitis, (Appian. p. 1126. Dio XLVII, 28) pace Brundiſina, amicitia inter Octauianum & Antonium iterum coaluit; ad quam tanto magis firmandam M. Antonius Octauiam, Octauiani ſororem, cuius maritus nuper obierat, vxorem duxit. Mox quum Sext.

* Apud Gruter. p. C. 8. Marmor viſitur, ad d. IV. Id. Octobr. Cn. Domitio & C. Aſinio Coſſ. inſcriptum.

Pompeius, qui classibus mare tenebat, commeatu vrbem intercluderet, fame vrgente, de pace cum Sexto agi coeptum est. Iam quae ex his huius anni actis ad Virgilium pertineant, paullo curatius videamus.

Perusia capta, tota simul Gallia Cisalpina cum reliquis Galliis & Hispaniis in Caesaris ditionem venit. v. Appian. p. 1114 extr. Itaque tum demum Virgilio agros suos, postquam eos iterum amiserat, restitutos esse, credere licet. Testificandae suae laetitiae grataeque voluntatis caussa in Vari honorem, cuius opera secundum Ecl. IX, 27 sqq. ea res perfecta fuerat, *Eclogam sextam* tum scriptam esse, opinatur Martinus *Life of Virgil* p. LVI & p. 149. Fuisse, qui sextam omnium primo loco scriptam esse dicerent, Donatus in Vita § 24 narrat; sed eos mala primi versus: *Prima Syracosio dignata est ludere versu* — acceptione inductos fuisse vix dubites. Aliam rationem, quare ante Tityrum Silenus scriptus esse debuerit, Catroeus ex eo petebat, quoniam se-

cundum Donatum & Seruium a Cytheride in scena Cicerone adhuc audiente ea recitata fuerit. Sic eam ante a. 711 quo Cicero ex proscriptione interfectus est, editam fuisse, necesse esset. At de Cicerone illam Eclogam recitari audiente explosa iam dudum est fabula.

Ad firmandam pacem Brundisii inter Caesarem & M. Antonium factam Octauiam Antonio in matrimonium datam esse diximus. v. Dio XLVIII, 31. Appian. p. 1126 sqq. Erat autem Octauia e priore marito, C. Claudio Marcello, grauida, vt Dio l. l. memorat. Cuius laudatissimae feminae, (de qua v. Baylium, nec non Froelichium in Mantissa Numism. rar. in Gorii Symbolis litt. T. VII, p. 123 vbi Tiberii Caesaris numus cum Octauiae & Augusti ore exhibetur) consilio & prudentia quum omnes boni pacem & concordiam tandem stabilitam & firmissimo vinculo coagmentatam crederent, quumque eius cum Antonio coniugium magna populi laetitia & acclamatione

exceptum esset, videtur sane *Eclogae IV* argumentum & scriptio ad h. a. referenda esse, vt infans ille nasciturus, cuius in eo carmine tam praeclara fata ominatur poeta, nullus alius sit, quam is, quem Octauia tum vtero gerebat. Quamuis autem difficile sit dicere, quomodo de Marcelli posthumo, siue is ex Catroei, Martini & Spencii opinione Polymet. p. 189. 86. idem ille M. Marcellus, qui immatura morte V. C. 731 obiit, (ad quem annum vide) siue alius minor natu fuit, tot & tanta ad summam rerum spectantia augurari tum aliquis potuerit; quum tamen infans ille ex Octauiani sorore natus & ab Antonio aliquando adoptatus, de quo forte iam tum conuenerat, ad summas opes peruenturus esse videretur, potuit poeta laetitiae publicae impetum sequi, & rem sententiis exornare & amplificare, quas poetica ratio suppeditabat, in primis, quum Sibyllinum oraculum, quod sequeretur, haberet, & Sileno, quae dicebat, tribueret. Hoc certe anno, pace iam confecta,

Eclogam hanc ſcriptam eſſe, dubitari nequit; quum Pollioni Conſuli inſcripta ſit v. 3. 11. 12. orbe iam pacato v. 17. Cf. Argum. illius Eclogae vbi & illud notatum, male multos arbitrari, Pollioni filium natum eo carmine poetam gratulari. Secundum hos Hieronymus Chron. Euſeb. MMXXX dixit: *C. Aſinius Gallus, Orator, Aſinii Pollionis filius*, cuius etiam Virgilius meminit, *diris a Tiberio ſuppliciis enecatur.*

Non modo Brundiſinam, verum etiam Puteolanam pacem iam tum confectam fuiſſe, quum ea Ecloga ſcriberetur, Ruaeus cum aliis memorat, vt vere totus orbis pacatus videri poſſet. Enimuero non niſi ineunte anno ſequenti, quum adeo Pollio iamdudum Conſulatu abierat, illa pax eſt compoſita, quum Caeſar &Antonius Pompeium apudMiſenum conueniſſent, v. Dio XLVIII, 31 extr. 36. Nam Appianus temporum ordinem non ſatis accurate ſequitur, quum etiam poſt iſta p. 1135 extr. ea commemoret, quae anno ſuperiore peracta fuerant.

Antequam Antonius aduerſus Parthos proficiſcebatur, exercitus in hiberna deducendi partem aduerſus Parthinos, populum Illyricum, qui loca circa Epidamnum inſidebat, & Bruti cauſſae eximie fauerat, mittit. v. Appian. p. 1135. Praefecerat iis copiis Pollionem, qui rem in iis terris egregie geſſit, & anno ſequente triumphum de Parthinis egit. v. Dio XLVIII, 41. & ib. notam Fabric.

Quo in itinere aduerſus Parthinos quum Pollio eſſet, Pharmaceutria, quae eſt Ecloga VIII. ei a Virgilio miſſa fuiſſe videtur. Namque v. 6. *Tu mihi ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui, Siue oram Illyrici legis aequoris.* cf. ibi notas. Ruaeus in reditu Pollionis ſcriptum carmen eſſe putabat, id quod verborum & ſententiarum ordini repugnat. Qui enim a Timauo ad Illyricum procedit, is profectionem in Illyricum facere debet, non in Italiam redire. Pollionis etiam iuſſu Eclogam perſcriptam eſſe, v. 11. 12 apparet: *iuſſis carmina coepta tuis.*

V. C. 715.

L. Marcius Censorinus. C. Caluisius Sabinus a. C. 39. Virgilii $\frac{3}{3}\frac{1}{2}$.

A. d. VIII. Kal. Nouembr. C. Asinius Pollio ex Parthinis triumphat. Fasti Capitol. Chronic. Euseb. &c. Est is *triumphus Dalmaticus.* cf. Flor. IV, 12. 11. Horat. Carm. II, 1, 15. 16. De captis a Pollione Salonis, Dalmatiae vrbe v. Porphyr. ad e. l. & Seru. ad Ecl. III, 88. IV, 1. VIII, 12. cf. Pighii Annal. h. a. De filio Pollionis, Salonino, seu Salonico, qui tamen nullus fuit, sed nepos, eo nomine, v. Ruaeus ad Ecl. IV. pr.

Dum Pollio in apparatu triumphi quum maxime esset, tertiam Eclogam a Virgilio factam ex v. 84 sqq. *Pollio amat nostram &c.* ingeniose colligit Ruaeus, vt de victimis triumphalibus in iis versibus agatur. Sed vide supra ad V. C. 711.

Hoc anno Horatium Maecenati a Virgilio & Vario commendatum esse, Sanadonius de coniectura ponit, ex Horat. Sat. I, 6, 55. quod

forte maturius factum, si Wesselingii sententia Obss. II, 15 vera est, vere huius anni, quum Antonius Athenis Brundisium appulisset, vt condicta die cum Caesare colloquium haberet, ab Agrippa & Maecenate, qui eo accurrebant, Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium adductum fuisse. Qua de re v. Horat. Sat. I, 5. *Egressum magna &c.* in primis v. 40. Alii ad colloquii Tarenti habiti tempus a. 717. referunt. v. Masson. vita Horatii ad 716. quod & ipsum *verno tempore* incidit. v. Appian. p. 1149. vt adeo Wesselingio cur adstipuler, nondum habeam.

V. C. 716.

App. Claudius Pulcher. C. Norbanus Flauus. a. C. 38. *Virgilii* $\frac{3}{3}\frac{2}{1}$.

Bucolicis hoc anno finem impositum & Eclogam adeo X conscriptam esse, Ruaeus cum aliis existimat; ea scilicet caussa inductus, quod Grammatici intra triennium bucolica absoluta fuisse memorant v. Donat. Vita § 10. Phocas v. 95. Sed hominum illorum vanitas quum re-

rum argumentis tum iis ipsis, quae aliis locis repugnantia tradunt, facile arguitur. Nihil itaque commento illi iam Martinus tribuit in *Life of Virgil* p. LXIV. g)

At idem vir doctissimus p. LXIII ad hunc annum, *Meliboeum VII Eclogam*, cuius alioqui incertum plane tempus est, refert, hoc vno argumento vsus, ne is annus prorsus aliquo Virgiliani ingenii monumento vacet.

V. C. 717.
M. Vipsanius Agrippa. L. Caninius Gallus. a. C. 37. Virgilii $\frac{33}{34}$.

Ad hunc annum Eclogam decimam referendam esse censet Martinus, hac de caussa, quoniam in eo carmine Gallo inscripto v. 23 & 47 Lycoris in Gallias abiisse & alium amatorem, qui in aliquo exercitu ad Rhenum militabat, sequuta esse memoratur. — *Tua cura, Lycoris, Perque niues alium perque horrida castra sequuta est — Tu procul a patria, nec sit mihi credere! tantum Alpinas, ah dura! niues & frigora Rheni Me sine sola vides.* A Iulio

inde Caesare M. Agrippa primus fuit e Romanis, qui Rhenum traiecit; idque initio huius anni factum, quo Agrippa Cos. erat. v. Dio XLVIII, 49. Mox enim, hoc ipso anno, a Caesare in Italiam euocatus Agrippa, classique aduersus Sext. Pompeium fabricandae exercendaeque praefectus fuit. Possit quidem aliquis haec alio Dionis loco labefactari putare, vbi anno 715 ineunte Octauianus Caesar in Gallias, vt excitatos in iis motus sedaret, profectus esse dicatur, lib. XLVIII, 20. cf. c. 28 pr. Appian. p. 1135. Sed primum an exercitum secum duxerit, non memoratum inuenias, tum nec Rhenum transiisse aut ad Rhenum quicquam rerum eum gessisse doceas. Quicquid sit, probabilior haec est sententia, quam illa Scaligeri, ad Hieronym. n. 1960. qui ante caedem Caesaris Eclogam decimam publice editam esse debere putat, dum illam opinionem amplectitur, quintam in Caesaris necem esse scriptam, intra triennium autem bucolica fuisse absoluta. Iam itaque si, quantum siue

ex temporum notatione definire, siue coniectura assequi possis, ordinem Eclogarum ac tempus constituere velis, ante eam, quae nunc primo loco posita est, *secundam*, *tertiam* & *quintam* scriptam esse probabile fit. Tum *prima* & *nona* anno 713. Collocat post hanc *sextam* coniectura Martini. Tum anno 714 *quartam*, 715 *octauam*, vulgatam fuisse in confesso est; intra idem forte tempus *nona*, & 717 *decima* vltimo loco scripta fuit; vt adeo ad temporis rationem ordo hic constitui forte possit:

1	Ecloga	II.	6	Ecloga	VI.
2	—	III.	7	—	IV. 714.
3	—	V.	8	—	VIII. 715.
4	—	I. 713.	9	—	VII.
5	—	IX. eod.	10	—	X. 717.

Laudata & commendata sunt Virgilii bucolica iam ab iis ipsis poetis, qui eadem aetate viuebant. Propertius ad eorum argumenta alludit El. II, 34, 67 sqq. vbi: *Vtque decem possint corrumpere mala puellam, Missus & impressis haedus ab vberibus. Felix, qui viles*

pomis mercaris amores! Huic licet ingratae Tityrus ipse canat h. huic puellae, licet ea ingrata sit, quum tamen amores eius tam paruo emantur, ipse Tityrus canat, qui Galateam amabat, nullo ad peculium fructu, vt Ecl. I, 31 sqq. *Felix intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolae domini carpere delicias. Quamuis ille suam lassus requiescat auenam* (igitur tum desierat scribere bucolica) *Laudatur faciles inter Hamadryades.* Ouidius autem Am. I, 15, 25. *Tityrum* laudat, & Trist. II, 537. *Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes Bucolicis iuuenis luserat ante modis.*

Hoc etiam anno Maecenatis iussu Virgilium Georgica exorsum esse, communis est opinio, quam tamen, si molestior sis, non facile nisi Grammaticorum auctoritate probes.

De tempore absoluti operis paullo certior nobis fides fit ex Georgicorum extr. vers. v. ad 724. Eo consilio poetam de re rustica carmen condidisse, vt hominum animos ad agro-

rum cultum per bella ciuilia neglectum reuocaret, docti viri coniiciunt.

Eodem anno ab Agrippa, vt recens aedificatae classes tutum receptum haberent, lacu Auerno & Lucrino cum mari commisso, portus Iulius factus est, de quo v. inprimis apud Dionem XLVIII, 50. 51. Huius operis Virgilius meminit Ge. II, 161 — 164 *An memorem portus Lucrinaque addita claustra &c.*

Antonius cum classe ex Athenis Tarentum appulit. Tandem Octauia arbitra, Octauius vt eum conueniret, adducitur. Noua inter eos pactio fit. v. Dio XLVIII. extr. Appian. p. 1149 sqq. Eodem Maecenas properans Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium secum adduxerat. vide supra ad a. 715.

V. C. 718.

L. Gellius Poplicola. M. Cocceius Nerua.

a. C. 36. Virgilii $\frac{34}{35}$.

Octauianus Caesar, Sext. Pompeio pugna nauali inter Mylas & Naulochum, ad Siciliae littus, victo & Lepido in deditionem recepto,

Romam reuerſus immodicis honoribus affectus eſt. Anno ſuo XXVIII. inquit Appian. p. 1178, oppidatim inter deos tutelares coli coepit. Haec prima diuini honoris in eum collati mentio v. Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 51 ſqq. Quod itaque iam ante hoc tempus a Virgilio *Deus* appellatur, Ecl. I, id ſine dubio eo pertinet, quod *Diuum Iulium* patrem habebat. *Diui genus* Aen. VI, 739. cf. ſup. ad 712. Summi tamen illi & exquiſiti honores annis demum 724 & 725 fuere decreti v. Dio LI, 19. 20.

V. C. 720.

L. Scribonius Libo. M. Antonius.

a. C. 34. Virgilii $\frac{36}{37}$.

M. Bauius poeta, quem Virgilius Bucolicis notat, in Cappadocia moritur. Hieronym. Chron. Euſeb. Olymp. 186, 3.

V. C. 722.

Cn. Domitius Ahenobarbus. C. Soſius.

a. C. 32. Virgilii $\frac{38}{39}$.

Inimicitiae inter Caeſarem & M. Antonium ad bellum ſpectant. Magni vtrinque apparatus;

de quibus verſus Ge. I, 509 ſqq. agere videntur: *Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinae ruptis inter ſe legibus vrbes Arma ferunt, ſaeuit toto Mars impius orbe.*

V. C. 723.

Caeſar Octauianus III. M. Valerius Meſſala. a. C. 31. Virgilii $\frac{39}{40}$.

Pugna apud Actium, Epiri promontorium, a. d. IV. Non. Septembr. cuius magnifica illa eſt in ſcuto Aeneae deſcriptio Aen. VIII, 671 ſqq. M. Antonius victus in Aegyptum fugit.

Virgilium ſequi voluiſſe Auguſtum contra Antonium ad Actiaca bella properantem, ait aliquis in Seruianis ad Ecl. III, 74. ſcilicet, quemadmodum Horatius Maecenati comes eſſe volebat Epod. I.

V. C. 724.

Caeſar Octauianus V. M. Licinius Craſſus. a. C. 30. Virgilii $\frac{40}{41}$.

Caeſar poſt Actiacam pugnam quum Samum inſulam in hiberna ſe recepiſſet, turbatus nuntiis de ſeditione militum, quos confecta victo-

tia Brundisium praemiserat, media hyeme repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus. Nec amplius quam XXVII dies Brundisii commoratus in Asiam reuertitur. Inde spretis Antonii & Cleopatrae legationibus, Aegyptum petit, obsessaque Alexandria, quo Antonius & Cleopatra confugerant, breui potitus est.

Itaque narratio illa Donati Vita Virgilii § 11 de praelectis Caesari Atellae decumbenti Georgicis nullam fidem habet.

Aegypto in prouinciae formam redactae Cornelium Gallum, equitem R. Praefectum dedit; de quo v. ad Ecl. X & VI, 64. 72. Fontanini hist. litt. Aquilei. p. 14. 15. Fuerat huius Galli insignis opera in Aegypto recipienda vid. Dio LI, 9. Plutarch. Anton. p. 952.

Caesar, rebus Aegypti constitutis *per Syriam in Asiam prouinciam profectus hiberna ibi egit, simulque & subditorum omnia negotia & Parthica composuit.* Ita Dio LI, 8. Tiridates regno a Phraate pulsus in Syriam confugerat.

&, vt Caesar se Romanis copiis restitueret, supplicabat, quum interea legati a Phraate missi & Tiridatem sibi reddi postularent & amicitiam cum Caesare iungerent. Caesar vtrique comiter respondit, & Phraatis filium, siue a Phraate siue a Tiridate acceptum, Romam secum abduxit & pro obside habuit. v. Dio l. l.

Iam hoc anno vltimam Georgicis manum adhibitam esse, vulgaris est opinio, inque eam sententiam versus libri IV extr. interpretantur, nec tamen sic, vt omnia satis expediant: *Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem bello, victorque volentes Per populos dat iura viamque affectat Olympo.* Verum quidem est, esse eum poetarum seculi Augustei perpetuum morem, vt, quamquam nihil Augustus, quod admodum memorabile esset, aduersus Parthos gesserit, magnifice tamen de rebus eius Parthicis loquantur. Constat porro e Dione, LI, 20. litteras de Parthicis rebus initio anni sequentis Romam allatas tantum ad publicam gratulationem momenti habuisse, vt

illustrare reliquam omnem Caesaris fortunam viderentur. Videtur tamen illud: *dum fulminat ad Euphratem*, pro re tam tenui, ac legatis auditis, nimis fastuosum esse; vt adeo, si quis cum Martino in annum 731 illos versus adeoque finem Georgicorum referat, equidem non intercedam. Nam illam narrationem, septennio Georgica absoluta a poeta fuisse, v. Donat. § 11. vndecim autem annos fuisse Aeneidi impensos, vt adeo ab hac inde hieme eum ad Aeneida animum aduertisse necesse sit, inter Grammaticorum commenta referendam esse puto. Forte etiam in reliquis illis Georgicorum locis II, 170-173. III, 26-33 nonnulla sint, quae melius illius anni, quam huius, actis illustrata videas. A Tristano *Hist. generale des Empereurs* T. I. p. 137 conclusionem Georgicorum in annum expeditionis Caii Caesaris in Parthos, quae in a. 754 incidit, male referri, iam Norisius notauit Cenotaph. Pisan. Diss. II. p. 249.

Virgilium Neapoli Georgicorum partem certe extremam pertexuiſſe, ex lib. IV extr. manifeſtum eſt, ſi verſus illi ab eius manu ſunt. Erat ea vrbs illuſtrium & doctorum virorum ſeceſſu illa aetate in primis celebris, vt otio ac leuioribus ſtudiis ſe ibi committerent. *In otia natam Parthenopen* Ouidius appellat Met. 15, 712. v. Horat. Epod. V, 43 ibique Geſner. Statium Silu. III, 5, 85. Silium XII, 31. in primisque Strabonem V, p. 378. Cf. Camilli Peregrini Campaniam felic. Diſſ. II, § 21.

Etiam Aeneidis condendae paullo altius petitum fuiſſe conſilium, poſt Spencium in Polymet. Dialog. III, p. 18 autumant viri docti, vt ſummum vnius imperium & gentem Iuliam fatis ei imperio deſtinatam Romanis commendaret.

V. C. 725.

Caeſar Octauianus V. Sext. Apuleius
a. C. 29. Virgilii $\frac{4}{4}\frac{1}{2}$.

Decreto Senatus Ianus clauſus eſt. v. Dio LI, 20 & ibi not. Quo Virgilius reſpexiſſe

creditur Aen. I, 295-300. *Aspera tum positis mitescent secula bellis — dirae Claudentur belli portae:* vti v. 296. *Cana Fides & Vesta, Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt*, ad Censuram hoc anno a Caesare, assumto M. Agrippa collega, actam. Dio LII, 42. A. d. VIII. VII. & VI. Id. Sext. tres Caesaris ex Asia & Graecia reducis triumphi habiti, vnus ex Illyrico, alter ex Actiaca victoria, tertius de Cleopatra & Aegypto subacta. v. Dio LI, 21.

Ad hunc annum Caesaris de imperio deponendo habita cum Agrippa & Maecenate consultatio pertinet. v. Dio LII. pr. Quas Virgilio ea in re partes dederint inepti Grammatici, v. in Donato § 19.

Hoc aut superiore anno Dacas trans Istrum cum Bastarnis, Moesis & aliis populis bello adortus erat M. Crassus, de qua expeditione v. Dio LI, 22. 23 sqq. Vnde versus Virgilii ductus Ge. II, 497 *aut coniurato descendens Dacus ab Istro.* A. M. Antonio ad societatem & auxilia ferenda pellecti fuerant isti po-

puli, quo factum esse videtur, vt in fines Romanos infestis mox armis incurrerent.

V. C. 726.

Caesar Octauianus VI. Agrippa II.
a. C. 28. Virgilii $\frac{42}{43}$.

Apollinis in Palatio templum cum bibliotheca Caesar perfecit & dedicauit. Ludos Actiacos quinquennales, propter victoriam Actiacam iam ante decretos, cum Agrippa exhibuit. Tunc gymnici quoque ludi acti sunt. Dio LIII, 1.

Hos ludos adumbrauit poeta sub iis, quos Aeneam suum facit instituere Aen. III, 280. *Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. Exercent patrias oleo labente palaestras Nudati socii.*

V. C. 727.

Caesar Octauianus VII. M. Agrippa III.
a. C. 27. Virgilii $\frac{43}{44}$.

Caesar ex, ante diem XVI Kal. Februarii, sententia L. Munatii Planci, a senatu ceterisque ciuibus Augustus *appellatus est, sese septi-*

mum, *& M. Vipſanio Agrippa tertium Conſulibus.* Cenſorinus c. 22. v. Dio LIII, 16 ibique Fabric. Romuli nomen a nonnullis propoſitum, & ab ipſo Auguſto magnopere eſſe appetitum, ſatis conſtat. v. Dio ibid. Sueton. Aug. 7. Itaque verſum Ge. III, 27 *victorisque arma Quirini* hinc interpretandum eſſe exiſtimant viri docti; quod ſi recte faciunt, patet & ex hoc, Georgica ſerius, quam 724 abſoluta, ſaltem edita & vulgata fuiſſe. Namque illud nonnullorum commentum, de verſibus ſerius & ſecunda aliqua recenſione inſertis, quod forte ex Donato § 13 petitum eſt, non admodum probamus. Nec Harduini ſomnia nos tenebunt, quum in reliquis, tum in iis, quae ex temporum anguſtia contra Aeneidis a Virgilio ſuſceptum opus diſputat in *Pſeudouirgilio* (inter Opera varia p. 280.) Talia refellere, noſtri otii non eſt. Poſt hoc itaque tempus etiam ille locus Aen. VI, 792 ſcriptus eſſe debet; *Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſaepius audis, Auguſtus Caeſar, Diui genus,*

Hunc porro annum aſſignant viri docti Satyrae decimae libri I Horatli, in qua v. 45 *molle atque facetum Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camoenae.* Quod iudicium quum vnice ad Bucolica & Georgica ſpectet, quumque ibidem: *forte epos acer*, vt nemo, *Varius ducit*, adiectum ſit, nihil adhuc de Aeneide tum poetam cogitaſſe, nihil certe vulgaſſe, probabile ſit.

V. C. 728.

Caeſar Auguſtus VIII. T. Statilius Taurus II. a. C. 26. Virgilii $\frac{44}{45}$.

Cornelius Gallus primus Aegypti praefectus Auguſtalis, quum propter multa flagitioſe acta infamia ab Auguſto notatus, mox & ſenatus iudicio damnatus eſſet, dolorem non ferens, poenam morte voluntaria anteuertit. Dio LIII, 23. Eius laudes quarto Georgicorum libro Auguſti iuſſu tum ſublatas Ariſtaei fabulae locum feciſſe, narrant Grammatici. v. Donat. § 10. Seruius ad Ecl. X, 1.

V. C. 729.

Caesar Augustus IX. M. Iunius Silanus.
a. C. 25. Virgilii $\frac{45}{46}$.

Expeditio Augusti in Cantabros. Absentem eum a Virgilio litteris suis Aeneidem flagitasse, Donatus memorat § 12.

V. C. 730.

Caesar Augustus X. C. Norbanus Flaccus.
a. C. 24. Virgilii $\frac{46}{47}$.

Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 189, 1. *Quinctilius Cremonensis, Virgilii & Horatii familiaris, moritur.* De eius obitu consolatur Virgilium Horatius noto carmine lib. I. Od. 24. Quis ille Quinctilius fuerit, ignoratur: nam Grammaticorum commenta audienda non sunt. cf. Masson. Vita Horatii ad h. a.

V. C. 731.

Caesar Augustus XI. A. Terentius Varro Muraena suff. Cn. Calpurnius Piso.
a. C. 23. Virgilii $\frac{47}{48}$.

Augustus e graui morbo Antonii Musae

opera conualescens semestri spatio interiecto M. Marcellum sororis filium, quum aedilitatem anno superiore suscepisset, & Augusto vulgo imperii heres destinaretur, e morbo decedere videt. Grauis tunc totius populi luctus. Dio LIII, 30. Virgilius eius mortem pulcherrimis versibus ornat Aen. VI, 861-887. De quibus versibus lectis & lauta remuneratione honestatis v. supra Donat. § 12. De M. Marcello & eius numo v. Fortunati Mandelli Commentarium in *Nuoua Raccolta d' Opusc. scient. T. XII.*

Tiridates ipse, a Phraate vero legati, controuersiarum suarum caussa Romam venere. Quibus in senatum introductis, quum Augusto caussae cognitio decreta esset, Tiridatem Phraati nequaquam tradidit, filium tamen Phraatis, quem in potestate sua habebat, patri remisit hac lege, vt pro eo captiuos signaque militaria, Crassi & Antonii cladibus amissa, reciperet. Dio LIII, 33. Res tamen non perfecta ante annum 734. Ad hoc Augusti postulatum, quo negato bel-

lum in Parthos ſuſceptum iri ſuſpicio eſſet, reſpexiſſe creditur Virgilius Aen. VII, 605. 606. *Siue Getis inferre manu lacrimabile bellum Hyrcanisue Arabisue parant ſeu tendere ad Indos Auroramque ſequi, Parthosque repoſcere ſigna.* Addebat Ruaeus ſub h. a. „Igitur annis minus quatuor ſex fere vltimos operis libros poeta perfecit; nec vero tanta in iis elucet, quanta in ſuperioribus, cura.„ Atqui poterant & haec ſecundis curis operi inſerta eſſe, ſi ſemel hoc admiſeris.

V. C. 732.

M. Claudius Marcellus Aeſerninus. L. Aruntius. a. C. 22. Virgilii $\frac{48}{49}$.

Auguſtus in Siciliam profectus eſt, vt eam ac omnes alias ad Syriam vsque prouincias conſtitueret. Dio LIV, 6. Factum id ſub finem anni videtur. Videri poteſt de hoc itinere Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 292-294.

Aethiopes, duce regina, Candace, impreſſionem in Aegyptum faciunt, & Elephantinem vrbem diripiunt. Reuertentes eos ad terras

ſuas C. Petronius, Aegypti praefectus, caedit, regiam euertit, & terram eorum praeſidiis occupat. v. Dio LIV, 5. Strabo lib. XVII vbi de Aethiopibus agit. Haec Virgilius reſpicere videtur Aen. VI, 795 — *ſuper & Garamantas & Indos Proferet imperium.*

V. C. 733.

M. Lollius. Q. Aemilius Lepidus.
a. C. 21. Virgilii $\frac{49}{50}$.

Auguſtus rebus in Sicilia ordinatis in Graeciam transmiſſit. Rebus in Graecia confectis in Samum nauigauit, ibique hiemauit. Dio LIV, 7.

V. C. 734.

M. Apuleius. P. Silius Nerua.
a. C. 20. Virgilii $\frac{50}{51}$.

Vere Auguſtus in Aſiam perrexit, ibique & in Bithynia omnia conſtituit, Dio LIV, 7. *etiam Syriam adiit* ibid. Iuſtin. XLII, 5. Hanc Auguſti in prouinciis adeundis dignam principe tanto induſtriam praedicat Virgilius

Aen. VI, 802-806. *Nec vero Alcides tantum telluris obiuit &c.* cf. Sueton. c. 47.

Quum in Syriam aduenisset, Phraates, veritus, ne bello peteretur, signa Augusto cum captiuis & exercituum Rom. spoliis remisit. Qua re nihil ad Augusti gloriam illustrius vnquam factum visum est. v. Dio LIV, 8. & ibi Fabric. Itaque magnopere in primis a poetis ea res extollitur & magnificis verbis ornatur, vt de profligatis Parthis, euerso eorum imperio, victo Oriente, India debellata, eos loqui videas. Ad hunc itaque annum versus poetae nostri Ge. IV, extr. II, 170 - 173. III, 26-33 non male referri, supra ad a. 724 significauimus.

Occiso Artaxia, qui aliis Artabazes siue Artauasdes, *per dolum propinquorum*, *datus a Caesare Armeniis* (maiori Armeniae) *Tigranes*, *deductusque in regnum a Tiberio Nerone* Tacit. Annal. II, 3. v. Dio LIV, 9 & ibi Fabric. Hinc Virgilii illud Ge. III, 30. *pulsumque Niphaten;* qui Armeniae mons est, male

a poetis nonnullis pro flumine habitus, quorum loca v. apud Maſſon. Vita Horatii p. 306 ſqq.

E Syria Auguſtus in Samum reuerſus ibidem iterum hiemauit. Frequentes hic ad eum legationes conuenerunt, & Indi pacem, quam antea per oratores petierant, tunc interpoſito foedere ſanxerunt & dona miſerunt. Dio LIV, 9. Hoc paullo faſtuoſius forte extuliſſe videri poteſt poeta Ge. III, 26. *In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto Gangaridum faciam;* niſi, quod malim, de Auguſto ea omnino vaticinatur, quae ab eo iamdudum exſpectabantur, vt Parthos & Indos imperio Romano adderet.

V. C. 735.

C. Sentius Saturninus. Q. Lucretius Veſpillo. a. C. 19. Virgilii $\frac{5}{5}\frac{1}{2}$.

Donatus in Vita § 13. *Anno quinquageſimo ſecundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, ſtatuit in Graeciam & Aſiam decedere, trienioque continuo omnem operam limationi dare,*

vt reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed quum ingressus iter Athenis occurrisset Augusto, ab Oriente Romam reuertenti; (quod verum est v. Dio LIV, 10.) *vna cum Caesare redire statuit. Ac quum Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa nauigatio auxit, ita, vt grauior indies, tandem Brundisium* (alii Tarentum memorant) *aduentarit, vbi diebus paucis obiit, X Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coss.*

Annum obitus confirmat Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 2. *Virgilius Brundisii moritur, Sentio Saturnino & Lucretio Cinna* (hoc nullum Lucretiorum cognomen) *Coss.* Plin. XIV, 1. *Haec* (vitis per se in vino picem resipiens) *Virgilii vatis aetate incognita, a cuius obitu XC aguntur anni:* numero rotundo; quum XCV essent. v. Baylium Dictionn. Virgile litt. H. Harduin. ad Plin. ibid. & XIV. sect. 5.

Quum in Graeciam proficifceretur Virgilius, fcriptum fuiffe creditur ab Horatio Carmen III libri I. *Sic te Diua potens Cypri.*

Dum in Graecia fuit, tertio Georgicorum libro fplendidum illud exordium: *Primus Idumeas referam tibi, Mantua, palmas,* additum fuiffe cum Catroeo Wartonus putabat *Life of Virgil* p. 27 ex interpretatione fcilicet parum fubtili.

Fuerunt, qui eum in itinere Tarenti vita exceffiffe tradebant, quae vrbs quum ad Calabriam referatur, hinc intelligendus verfus Epitaphii: *Mantua me genuit, Calabri rapuere,* h. in Calabria vitae ereptum fe fignificat. cf. Phocas v. 105. *vt Calabros tetigit — vehemens luxauit corpora morbus.*

Offa Virgilii Neapolin translata & ibi in via Puteolana fepulta. v. Donat. §. 14, 15. Apud Hieronymum l. l. *Offa eius Neapolin translata in fecundo ab vrbe miliario fepeliuntur, titulo iftiusmodi fupra fcripto, quem*

moriens ipse dictauerat: MANTVA ME GENVIT; quod apud Donatum § 14 legas, & in Eusebianum Chronicon haud dubie ab interpolatore venit; repetitum inde a Vincent. Bellouac. Specul. hist. VII, 60.

De testamento Virgilii v. Donatum § 15.

Eum paullo ante mortem scrinia adeoque omnia sua scripta, (vt etiam Grammaticus in Antholog. lat. II, 184, 10-14 accepit) comburere voluisse, mox, vt Aeneis saltem combureretur, tanquam imperfectum opus, testamento iubere voluisse, tandem, amicorum precibus victum, Vario ac Tuccae, de quibus v. ad Donat. § 14. scripta sua legasse, ea sub conditione ne emendarent, narrat Donatus § 14. ab iis tamen, iussu Caesaris, Aeneidem emendatam fuisse, in eadem farragine memoratur § 15. quod tamen ita intelligas, vt emendarint quidem tollendo, non autem addendo. Ita fere Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 4. *Varius & Tucca, Virgilii & Horatii contubernales, poetae habentur illu-*

ſtres, qui Aeneidum poſtea libros emendarunt ſub ea lege, vt nihil adderent.

Reliqui Grammatici modo hoc modo illud ſequuntur. At veteres ſcriptores, Plin. VII, 30. ſ. 31. *D. Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti eius verecundiam vetuit; maiusque ita vati teſtimonium contigit, quam ſi ipſe ſua probaſſet.* Gell. XVII, 10 — *ſed quae procraſtinata ſunt ab eo, vt poſt recenſerentur, & abſolui, quoniam mors praeuerterat, nequiuerunt, nequaquam poetarum elegantiſſimi nomine atque iudicio digna ſunt: itaque, quum morbo oppreſſus, aduentare mortem videret, petiuit orauitque a ſuis amiciſſimis impenſe, vt Aeneida, quam nondum ſatis elimauiſſet, abolerent.* Macrob. Sat. I, 24. *qui enim moriens poema ſuum legauit igni, quid niſi famae ſuae vulnera poſteritati ſubtrahenda curauit? nec immerito.* Multa in eam rem variorum Epigrammata v. in Catalectis Scaligeri & Burmanni Anthologia.

Ceterum Virgilio mox *comitem ad Elyſios*

campos mors misit Tibullum iuuenem. v. Domitii Marsi Epigramma ad calcem Tibulli. Ouidius tum annum XXV agebat, itaque Virgilium *tantum se vidisse* testatur Trist. IV, 10, 51. Horatius annum ingressus erat XLVII.

Aeneidem quum viuo Virgilio multis hominum desideriis exspectatam, tum eo mortuo magno fauore& praedicatione acceptam fuisse, ex poetis eius temporis colligas. Ouidius Rem. 395, 396. *Tantum se nobis Elegi debere fatentur Quantum Virgilio nobile debet epos* *. Sed idem Aeneidis iam meminit Am. I, 15, 25. quod carmen ad annum 736, proximum a Virgilii morte, Massonus retulit: *Tityrus & segetes Aeneiaque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit.* Et in Arte 751 edita lib. III, 337. *Et profugum Aenean, altae primordia Romae, Quo nullum Latio clarius extat opus.* Nondum absoluta & edita erat Aeneis, quum Propertius nobiles illos ver-

* Ita leg. nam *opus nobile* esset quidem carmen epicum, non poesis epica.

ſus ſcriberet lib. II. Elog. extr. 61 ſqq. *Qui nunc Aeneae Troiani ſuſcitat arma &c.*

Virgilium paullo poſt, & adhuc aeuo Auguſteo, in ſcholis praelectum & enarratum fuiſſe, e Suetonio ſcimus de ill. Grammat. c. 16. Q. Caecilius Epirota Cornelii Galli familiaris — *primus dicitur latine ex tempore diſputaſſe, primusque Virgilium & alios poetas nouos praelegere coepiſſe.*

Caligula Virgilii memoriae admodum infeſtus fuit. *Sed & Virgilii & T. Liuii ſcripta & imagines, paullum afuit, quin ex omnibus bibliothecis amoueret, quorum alterum, vt nullius ingenii minimaeque doctrinae — carpebat* Sueton. Calig. 34. Itaque Virgilii Codices ad paruum tum numerum redactos fuiſſe neceſſe eſt. An forte inde in tanto nunc apographorum numero mirus ille librorum etiam vetuſtiorum in corruptelas conſenſus repetendus eſt? vt, quum poſt haec Virgiliana carmina ex paucis, nec forte emendatiſſimis exemplaribus deſcriberentur, vera iam tum lectio periiſſet;

quo factum, vt frustra nunc a libris auxilium, vbi haereas, exspectetur. Exstabat tamen Virgilii manus adhuc Plinii maioris aetate H. N. XIII, 12. extr. & Quinctiliani, Inst. I, 7, 20. Virgilii idiographum librum inspectum, sed ab aliis, Gellius memorat N. A. XI, 14. cf. eundem II, 3. XIII, 19. I, 21.

Magnam copiam versuum & lusuum in Virgilium eiusque carmina quum bona tum mala, vetustiorum & seriorum poetarum, v. post Pithoeum & Ios. Scaligerum in Catalectis apud Burmann. V. Cl. in Antholog. Lat. lib. II. ep. 173 sqq.

P. VIRGILII M.
BVCOLICON
LIBER

TITYRVS. ECLOGA I.

Argumentum.

Meliboeus, agris ſuis exutus, dum patria extorris capellarum gregem ante ſe agit, in Tityrum incidit, quem quum in communi calamitate ſumma ſecuritate & otio frui videret, miratus hominis ſortem, cui acceptam eam ferat, rogat. Narrat Tityrus, quomodo & a quo agros ſuos gregesque ſaluos recuperauerit. Interea alter de malis ac moleſtiis migrationis ſuae conqueritur. Sub Tityri perſona ſuam fortunam Virgilius adumbrauit, quum facta illa agrorum inter veteranos diſtributione, & ipſe ſuo agello ſpoliatus, tandem quod amiſerat, per Maecenatem in Caeſaris Octauiani gratiam inductus recuperauit. Meliboeus Mantuanos repraeſentat, eorumque ſortem deſcribit. Vide Vitam Virgilii pag. 61 & ſeq.

MELIBOEVS. TITYRVS.

MELIBOEVS.

Tityre, tu patulae recubans ſub tegmine fagi
Silueſtrem tenui Muſam meditaris auena:
Nos patriae fines, & dulcia linquimus arua;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in vmbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſiluas.

TITYRVS.

O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Saepe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, vt cernis, & ipſum
Ludere, quae vellem, calamo permiſit agreſti.

MELIBOEVS.

Non equidem inuideo: miror magis. vndique totis
Vſque adeo turbatur agris. en, ipſe capellas
Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit.
Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeua fuiſſet,
De caelo tactas memini praedicere quercus:
(Saepe ſiniſtra caua praedixit ab ilice cornix.)
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.

TITYRVS.

Vrbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putaui
Stultus ego huic noſtrae ſimilem, quo ſaepe ſolemus
Paſtores ouium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus haedos
Noram: ſic paruis componere magna ſolebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit vrbis,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

MELIBOEVS.

Et quae tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?

TITYRVS.

Libertas: quae, ſera, tamen reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi:
Quamuis multa meis exiret victima ſaeptis,
Pinguis & ingratae premeretur caſeus vrbi,
Non vmquam grauis aere domum mihi dextra redibat.

MELIBOEVS.

Mirabar, quid moeſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſua patereris in arbore poma.

Tityrus hinc aberat. ipſae te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa haec arbuſta, vocabant.

TITYRVS.

Quid facerem? neque ſeruitio me exire licebat,
Nec tam praeſentis alibi cognoſcere diuos.
Hic illum vidi iuuenem, Meliboee, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, vt ante boues, pueri: ſubmittite tauros.

MELIBOEVS.

Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt?
Et tibi magna ſatis? quamuis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua iunco:
Non inſueta grauis tentabunt pabula foetas:
Nec mala vicini pecoris contagia laedent?
Fortunate ſenex, hic inter flumina nota,
Et fontes ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae ſemper vicino ab limite ſepes,
Hyblaeis apibus florem depaſta ſalicti,
Saepe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeria ceſſabit turtur ab vlmo.

TITYRVS.

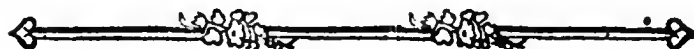
Ante leues ergo paſcentur in aethere cerui,
Et freta deſtituent nudos in littore piſces:
Ante, pererratis amborum finibus, exul,
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

MELIBOEVS.

At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuiſos orbe Britannos.
En, umquam patrios longo poſt tempore fines,
Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen,
Poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas?
Impius haec tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? En, quo diſcordia ciues
Produxit miſeros! en queis conſeuimus agros!
Inſere nunc, Meliboee, piros, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos poſthac, viridi proiectus in antro,
Dumoſa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellae,
Florentem cytiſum, & ſalices carpetis amaras.

TITYRVS.

Hic tamen hanc mecum poteras requieſcere noctem
Fronde ſuper viridi: ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneae molles, & preſſi copia lactis.
Et iam ſumma procul villarum culmina fumant,
Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

ALEXIS. ECLOGA II.

Argumentum.

Corydon paſtor, Alexidis pueri, qui a communi vtriusque domino amabatur, inſano amore quum fureret, miſerum ſui animi affectum hoc carmine exponit. Alii Alexin Pollionis, alii Maecenatis puerum fuiſſe autumant, quem Virgilius inſano amore deperierat. Quae ita ſecusne ſe habeant, ſcire vtique nihil refert. Qui tamen caſtos Virgilii mores depraedicare malunt, mea pace dicant, Virgilium aut in gratiam alicuius amici, aut ingenii cauſſa, forte vt Theocritum imitatione exprimeret, hanc eclogam ſcripſiſſe. De tempore huius eclogae v. Vit. Virgilii pag. 66 & 80.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim,
Delicias domini: nec, quid ſperaret, habebat.
Tantum inter denſas, vmbroſa cacumina, fagos
Aſſidue veniebat. Ibi haec incondita ſolus
Montibus & ſiluis ſtudio iactabat inani:

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes vmbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus aeſtu
Allia Serpyllumque herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quaeris, Alexi:
Quam diues pecoris niuei, quam lactis abundans.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
Lac mihi non aeſtate, nouum non frigore deſit.
Canto, quae ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis: nuper me in littore vidi,
Quum placidum ventis ſtaret mare. Non ego Daphnim
Iudice te metuam, ſi nunquam fallat imago.

O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humiles habitare caſas, & figere ceruos,
Haedorumque gregem viridi compellere hibiſco!
Mecum vna in ſiluis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit: Pan curat oues, ouiumque magiſtros.
Nec te poeniteat calamo triuiſſe labellum.
Haec eadem vt ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damoetas: inuidit ſtultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ouis vbera: quos tibi ſeruo.
Iam pridem a me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet: quoniam ſordent tibi munera noſtra,

Huc ades, o formoſe puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphae calathis: tibi candida Nais,
Pallentes violas & ſumma papauera carpens,
Narciſſum & florem iungit bene olentis anethi.
Tum, caſia, atque aliis intexens ſuauibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,
Caſtaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: honos erit huic quoque pomo.
Et vos, o lauri, carpam, & te, proxima myrte:
Sic poſitae quoniam ſuaues miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec, ſi muneribus certes, concedat Iolas.
Heu, heu, quid volui miſero mihi? Floribus Auſtrum
Perditus, & liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens! habitarunt Dii quoque ſiluas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipſa colat: nobis placeant ante omnia ſiluae.
Torua leaena lupum ſequitur: lupus ipſe capellam:
Florentem cytiſum ſequitur laſciua capella:
Te Corydon, o Alexi. trahit ſua quemque voluptas.
Aſpice, aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci,
Et ſol creſcentes decedens duplicat vmbras:
Me tamen vrit amor: quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſa vitis in vlmo eſt.

Quin tu aliquid ſaltem, potius quorum indiget vſus,
Viminibus, mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

PALAEMON. ECLOGA III.

Argumentum.

Diſceptant hoc carmine alternis verſibus duo paſtores, Domoetas & Menalcas; cuius carminis, *amoebaeum* dicitur, ea lex eſt, vt is, qui reſpondet, iisdem verſibus ac numeris aut contrarium aut maius aut pulchrius aliquod dicat, aut vlla alia ratione ſimile quid ſubiiciat; neque ex eodem omnia argumento petita, ſed a variis ac diuerſis plane rebus arceſſita. De tempore huius carminis v. Vit. Virgilii pag. 57.

MENALCAS, DAMOETAS, PALAEMON.

MENALCAS.

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?

DAMOETAS.

Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.

MENALCAS.

Infelix o ſemper, oues, pecus! ipſe Neaeram

Dum ſouet, ac, ne me ſibi praeferat illa, veretur,
Hic alienus oues cuſtos bis mulget in hora:
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.

DAMOETAS.

Parcius iſta viris tamen obiicienda memento.
Nouimus & qui te, tranſuerſa tuentibus hircis:
Et quo, ſed faciles Nymphae, riſere, ſacello.

MENALCAS.

Tum,credo,quum me arbuſtum videreMyconis,
Atque mala vites incidere falce nouellas.

DAMOETAS.

Aut hic ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum,
Fregiſti & calamos: quae tu, peruerſe Menalca,
Et quum vidiſti puero donata, dolebas:
Et, ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent quum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lycifca?
Et quum clamarem: quo nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus, tu poſt careɛta latebas.

DAMOETAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
Ipſe fatebatur; ſed reddere poſſe negabat.

MENALCAS.

Cantando tu illum? aut vnquam tibi fiſtula cera
Iuncta fuit? non tu in triuiis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

DAMOETAS.

Vis ergo, inter nos, quid poſſit vterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit vbere foetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non auſim quicquam deponere tecum:
Eſt mihi namque domi pater; eſt iniuſta nouerca:
Bisque die numerant ambo pecus, alter & haedos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere maius,
(Inſanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum diuini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna, Conon: & quis fuit alter?
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem:
Tempora quae meſſor, quae curuus arator haberet:
Necdum illis labra admoui, ſed condita ſeruo.

DAMOETAS.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho:
Orpheaque in medio poſuit; ſiluasque ſequentes.

Nec dum illis labra admoui, sed condita seruo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.

MENALCAS.

Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.
Audiat haec tantum, vel qui venit: ecce, Palaemon.
Efficiam posthac, ne quemquam voce lacessas.

DAMOETAS.

Quin age, si quid habes, in me mora non erit vlla:
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
Sensibus haec imis (res est non parua) reponas.

PALAEMON.

Dicite: quandoquidem in molli consedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent siluae: nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camoenae.

DAMOETAS.

Ab Ioue principium Musae: Iouis omnia plena:
Ille colit terras: illi mea carmina curae.

MENALCAS.

Et me Phoebus amat: Phoebo sua semper apud me
Munera sunt, lauri, & suaue rubens hyacinthus.

DAMOETAS.

Malo me Galatea petit laſciua puella:
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

MENALCAS.

At mihi ſeſe offert vltro, meus ignis, Amyntas:
Notior vt iam ſit canibus non Delia noſtris.

DAMOETAS.

Parta meae Veneri ſunt munera: namque notaui
Ipſe locum, aeriae quo congeſſere palumbes.

MENALCAS.

Quod potui, puero ſilueſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi: cras altera mittam.

DAMOETAS.

O quoties, & quae nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam venti diuum referatis ad aures.

MENALCAS.

Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſeruo?

DAMOETAS.

Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola:
Quum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

MENALCAS.

Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere fleuit:
Et, longum formoſe vale, vale, inquit, Iola.

DAMOETAS.

Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

MENALCAS.

Dulce ſatis humor, depulſis arbutus haedis,
Lenta ſalix foeto pecori, mihi ſolus Amyntas.

DAMOETAS.

Pollio amat noſtram, quamuis eſt ruſtica, Muſam:
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.

MENALCAS.

Pollio & ipſe facit noua carmina: paſcite taurum,
Iam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.

DAMOETAS.

Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet,
Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.

MENALCAS.

Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Maeui:
Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

DAMOETAS.

Qui legitis flores & humi naſcentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

MENALCAS.

Parcite oues nimium procedere: non bene ripae
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.

DAMOETAS.

Tityre, paſcentes a flumine reice capellas:
Ipſe, vbi tempus erit, omnes in fonte lauabo.

MENALCAS.

Cogite oues, pueri: ſi lac praeceperit aeſtus,
Vt nuper, fruſtra preſſabimus vbera palmis.

DAMOETAS.

Heu, heu, quam pingui macer eſt mihi taurus in aruo!
Idem amor exitium pecori, pecorisque magiſtro.

MENALCAS.

His certe neque amor cauſſa eſt: vix oſſibus haerent.
Neſcio, quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

DAMOETAS.

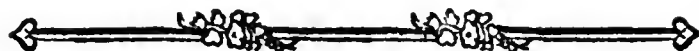
Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat caeli ſpatium non amplius vlnas.

MENALCAS.

Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: & Phyllida ſolus habeto.

PALAEMON.

Non noſtrum inter vos tantas componere lites:
Et vitula tu dignus, & hic: & quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite iam riuos, pueri: ſat prata biberunt.

POLLIO. ECLOGA IV.

Argumentum.

In hac ecloga interpretanda dici vix poteſt, quam inanem operam viri docti vana religione capti nauauerint. Vaticinationem Sibyllae deChriſti natalibus expreſſam eſſe, quam Virgilius ingenioſe ad natales nobilis pueri tranſtulerit, iam Lactantius, & Conſtantinus M. in Orat. ad Sanctorum coetum, vt Euſebius refert, demonſtrare voluerunt. Alii cum maiori veri ſpecie, Pollionis filio genethliacon Virgilium ceciniſſe aſſerunt. Longiſſime aberrant ii, qui hanc eclogam de M. Tullio Cicerone accipiunt, & *Tullio* pro *Pollio* legunt. Veritati propius accedunt ii, qui hanc Eclogam ad a. V. c. 714 referunt, vbi Maecenatis & Pollionis opera Brunduſii pax compoſita fuit, cuius quaſi pignus Octauia, Octauiani ſoror, Antonio in matrimonium tradita eſt, quae e priore Marito grauida erat, cuius infantis, quem tum vtero gerebat, praeclara fata ominatur poeta. Vide vit. Virg. pag. 72, 73.

Sicelides Muſae, paullo maiora canamus;
Non omnes arbuſta iuuant, humilesque myricae.
Si canimus ſiluas, ſiluae ſint conſule dignae.

Ultima Cumaei venit iam carminis aetas:
Magnus ab integro feclorum nafcitur ordo.
Iam redit & Virgo: redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies coelo dimittitur alto.
Tu modo nafcenti puero, quo ferrea primum
Defінet, ac toto furget gens aurea mundo,
Cafta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc aeui, te confule, inibit
Pollio: & incipient magni procedere menfes.
Te duce, fi qua manent, fceleris veftigia noftri
Irrita perpetua foluent formidine terras.
Ille Deum vitam accipiet, Diuisque videbit
Permixtos heroas, & ipfe videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munufcula cultu,
Errantes hederas paffim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocafia fundet acantho.
Ipfae lacte domum referent diftenta capellae
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipfa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ferpens, & fallax herba veneni
Occidet: Affyrium vulgo nafcetur amomum.
At fimul heroum laudes & facta parentis
Iam legere, & quae fit poteris cognofcere virtus;
Molli paullatim flauefcet campus arifta,
Incultisque rubens pendebit fentibus vua:
Et durae quercus fudabunt rofcida mella.

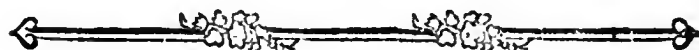
Pauca tamen ſuberunt priſcae veſtigia fraudis,
Quae tentare Thetim ratibus, quao cingere muris
Oppida, quae iubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quae vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc, vbi iam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet & ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque iam tauris iuga ſoluet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.
Talia ſecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcae.

Aggredere o magnos (aderit iam tempus) honores,
Cara Deum ſoboles, magnum Iouis incrementum!
Aſpice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum:
Aſpice, venturo laetentur ut omnia ſeclo.

O mihi tam longae maneat pars vltima vitae,
Spiritus &, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.

Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.

Incipe, parue puer, risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parue puer: cui non risere parentes,
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

DAPHNIS. ECLOGA V.

Argumentum.

Etiam in huius eclogae allegoria exsculpenda molesti fuere & putidi interpretes. In Daphnide plerique Iulium Caesarem, eiusque necem & apotheosin, nonnulli, iam ex antiquioribus, Maronis fratrem Flaccum, mox etiam Quinctilium Cremonensem, siue etiam Quinctilium Varum, item Salonium, Pollionis filium, quaesiuerunt; vt aliorum somnia taceam. Quod si altiorem, quam verborum ratio fert, sententiam quaerendam putes, ad Caesarem vt referas, feram equidem; nihil tamen mihi aliud poeta spectasse videri potest, quam vt Theocritei idyllii I & XIX imitationem exhiberet, & vt ecloga tertia duos pastores a conuiciis ad cantum progressos, ita hic idque multo elegantius, duos alios pastores a mutuis laudibus ad cantus certamen procedentes induceret. Carminis Argumen-

tum ſunt Daphnidis laudes, nobile haud dubie in vetuſtis carminibus paſtoritiis argumentum. Carmen ad annum 712 referri poſſe videtur. V. Vit. pag. 59, 60.

MENALCAS, MOPSVS.

MENALCAS.

Cur non, Mopſe, boni quoniam conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſedimus vlmos?

MOPSVS.

Tu maior: tibi me eſt aequum parere, Menalca:
Siue ſub incertas Zephyris mutantibus vmbras,
Siue antro potius ſuccedimus: aſpice, vt antrum
Silueſtris raris ſparſit labruſca racemis.

MENALCAS.

Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.

MOPSVS.

Quid, ſi idem certet Phoebum ſuperare canendo?

MENALCAS.

Incipe, Mopſe, prior: ſiquos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſeruabit Tityrus haedos.

MOPSVS.

Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina defcripfi, & modulans alterna notaui,
Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.

MENALCAS.

Lenta falix quantum pallenti cedit oliuae,
Puniceis humilis quantum faliunca rofetis:
Iudicio noftro tantum tibi cedit Amyntas.

MOPSVS.

Sed tu define plura, puer: fucceffimus antro.
Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coruli teftes, & flumina, Nymphis:
Quum, complexa fui corpus miferabile nati,
Atque Deos atque aftra vocat crudelia mater.
Non vlli paftos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiffe leones
Interitum, montesque feri, filuaeque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru fubiungere tigres
Inftituit, Daphnis thiafos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus haftas.
Vitis vt arboribus decori eft, vt vitibus vuae,
Vt gregibus tauri, fegetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis: poftquam te fata tulerunt,
Ipfa Pales agros, atque ipfe reliquit Apollo.

Grandia ſaepe quibus mandauimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles naſcuntur auenae.
Pro molli viola, pro purpureo narciſſo,
Carduus & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis: inducite fontibus vmbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen:
Daphnis ego in ſiluis. Hinc vsque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.

MENALCAS.

Tale tuum carmen nobis, diuine poeta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per aeſtum
Dulcis aquae ſaliente ſitim reſtinguere riuo.
Nec calamis ſolum aequiparas, ſed voce magiſtrum;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocunque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amauit nos quoque Daphnis.

MOPSVS.

An quidquam nobis tali ſit munere maius?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta
Iam pridem Stimicon laudauit carmina nobis.

MENALCAS.

Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes & ſidera Daphnis.

Ergo alacris ſiluas, & cetera rura voluptas,
Panaque, paſtoresque tenet, Dryadasque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi laetitia voces ad ſidera iactant
Intonſi montes: ipſae iam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca.
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo;
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quot annis,
Craterasque duo ſtatuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in vmbra,
Vina nouum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damoetas, & Lyctius Aegon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſiboeus.
Haec tibi ſemper erunt, & quum ſolemnia vota
Reddemus Nymphis, & quum luſtrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadae,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
Vt Baccho Cererique, tibi ſic vota quot annis
Agricolae facient: damnabis tu quoque votis.

MOPSVS.

Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis ſibilus Auſtri,

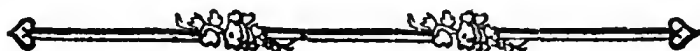
Nec percuſſa iuuant fluctu tam littora, nec quae
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.

MENALCAS.

Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
Haec nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Haec eadem docuit, Cuium pecus? an Meliboei?

MOPSVS.

At tu ſume pedum, quod, me quum ſaepe rogaret,
Non tulit Antigenes (& erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque aere, Menalca.

SILENVS. ECLOGA VI.

Argumentum.

Feliciſſimus in huius Eclogae argumento & in eius tractatione fuit poeta. Iucundiſſimis enim, dulciſſimis, ac pulcherrimis rerum imaginibus omnis haec narratio diſtincta eſt, qua Silenus ex antiquiſſimorum poetarum ac philoſophorum rationibus originem rerum canit, atque inde per fabulas ornatum poeticum maxime admittentes vagatur. Quo ordine haec ecloga inter reliquas ponenda ſit. Vid. Vitam pag. 80.

Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra, nec erubuit ſiluas habitare, Thalia.
Quum canerem reges & proelia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque ſuper tibi erunt qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non iniuſſa cano, ſi quis tamen haec quoque, ſi quis
Captus amore leget; te noſtrae, Vare, myricae,
Te nemus omne canet: nec Phoebo gratior vlla eſt,
Quam ſibi quae Vari praeſcripſit pagina nomen.

Pergite, Pierides. Chromis & Mnaſylos in antro
Silenum pueri ſomno videre iacentem,
Inflatum heſterno venas, vt ſemper, Iaccho:
Serta procul tantum capiti delapſa iacebant:
Et grauis adtrita pendebat cantharus anſa.
Adgreſſi (nam ſaepe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) iniiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidisque ſuperuenit Aegle:
Aegle, Naïadum pulcherrima: iamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula nectitis? inquit.
Soluite me, pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quae vultis, cognoſcite: carmina vobis;

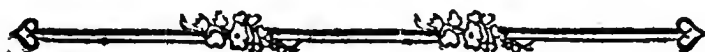
Huic aliud mercedis erit: ſimul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunosque, ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebo gaudet Parnaſſia rupes:
Nec tantum Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea.
Namque canebat, vti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animaeque, marisue fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Coeperit, & rerum paullatim ſumere formas.
Iamque nouum terrae ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres.
Incipiant ſiluae quum primum ſurgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
Caucaſiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamaſſent: vt littus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen niuei ſolatur amore iuuenci.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?
Proetides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta eſt
Concubitus, quamuis collo timuiſſet aratrum,
Et ſaepe in leui quaeſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:

Ille, latus niueum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas:
Aut aliquam in magno ſequitur grege. Claudite Nymphae,
Dictaeae Nymphae, nemorum iam claudite ſaltus;
Siqua forte ferant oculis ſeſe obuia noſtris
Errabunda bouis veſtigia. Forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquae ſtabula ad Gortynia vaccae.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaethontiadas muſco circumdat amarae
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.

Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montes vt duxerit vna ſororum:
Vtque viro Phoebi chorus adſurrexerit omnis;
Vt Linus haec illi diuino carmine paſtor,
Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſae,
Aſcraeo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo:
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus iactet Apollo.

Quid loquar autScyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
(Ah) timidos nautas canibus laceraſſe marinis?

Aut vt mutatos Terei narrauerit artus:
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?
Quo curſu deſerta petiuerit, & quibus ante
Infelix ſua tecta ſuperuolitauerit alis?
Omnia quae, Phoebo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, iuſſitque ediſcere lauros,
Ille canit: pulſae referunt ad ſidera valles.
Cogere donec oues ſtabulis, numerumque referre
Iuſſit, & inuito proceſſit veſper Olympo.

MELIBOEVS. ECLOGA VII.

Argumentum.

Et hoc carmen e genere dramatico, amoebaeo dicto, eſt. Corydon & Thyrſis cantu certant, adſidente Daphnide, & arceſſito ad arbitrium ferendum Meliboeo, vnde etiam ecloga nomen duxit. Etiam in hoc carmine putidum eſt referre, quas allegorias commenti ſint interpretes, quum haud dubie nihil aliud ſpectarit poeta, quam vt ad Theocritei Idyllii VI imitationem illud carminis amoebaei genus exprimeret, quod narratione alicuius paſtoris, qui interfuerat certamini, continetur. Temporis ordinem huius eclogae vid. in Vita pag. 80.

MELIBOEVS, CORYDON, THYRSIS.

MELIBOEVS.

Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon & Thyrſis in vnum;
Thyrſis oues, Corydon diſtentas lacte capellas.
Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.
Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerrauerat: atque ego Daphnim
Adſpicio: ille vbi me contra videt: Ocius, inquit,
Huc ades, o Meliboee: caper tibi ſaluus, & haedi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub vmbra.
Huc ipſi potum venient per prata iuuenci:
Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Coepere: alternos Muſae meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.

CORYDON.

Nymphae, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.

THYRSIS.

Paſtores, hedera creſcentem ornate poetam,
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro.
Aut, ſi vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CORYDON.

Saetoſi caput hoc apri, tibi Delia, paruus
Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.
Si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.

THYRSIS.

Sinum lactis, & haec te liba, Priape, quot annis
Exſpectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

CORYDON.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cycnis, hedera formoſior alba:
Quum primum paſti repetent praeſepia tauri,
Si qua tui Corydoni habet te cura, venito.

THYRSIS.

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, proiecta vilior alga;
Si mihi non haec lux toto iam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuuenci.

CORYDON.

Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
Et quae vos rara viridis tegit arbutus vmbra,
Solſtitium pecori defendite, iam venit aeſtas
Torrida: iam laeto turgent in palmite gemmae.

THYRSIS.

Hic focus, & taedae pingues, hic plurimus ignis
Semper, & aſſidua poſtes fuligine nigri.
Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

CORYDON.

Stant & iuniperi, & caſtaneae hirſutae:
Strata iacent paſſim ſua quaeque ſub arbore poma.
Omnia nunc rident, at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.

THYRSIS.

Aret ager: vitio moriens ſitit aeris herba:
Liber pampineas inuidit collibus vmbras.
Phyllidis aduentu noſtrae nemus omne virebit:
Iuppiter & laeto deſcendet plurimus imbri.

CORYDON.

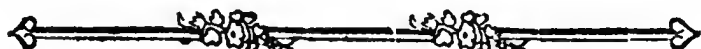
Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.
Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit.
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.

THYRSIS.

Fraxinus in ſiluis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluuiis, abies in montibus altis:
Saepius at ſi me, Lycida formoſe, reuiſas,
Fraxinus in ſiluis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBOEVS.

Haec memini, & victum fruſtra contendere Thyrſin,
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

PHARMACEVTRIA. ECLOGA VIII.

Argumentum.

Duorum paſtorum carmina, alterum ex Theocrit. Idyll. III, alterum ex Idyll. II expreſſa recitantur. In Damonis carmine grauis dolor & aegritudo alicuius paſtoris, cui Niſa, amata puella, Mopſum riualem praetuliſſet, egregie exponitur; in Alpheſiboei carmine mulier Daphnin, amantem ſuum, a quo ſe deſertam eſſe putat, incantationibus magicis ad ſe reuocat. Quando ſcripta ſit haec ecloga vid. Vitam pag. 75, 80.

DAMON, ALPHESIBOEVS.

Paſtorum Muſam Damonis & Alpheſiboei,
Immemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
Certantes, quorum ſtupefactae carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
Damonis Muſam dicemus, & Alpheſiboei.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis aequoris; en erit vmquam
Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium: tibi deſinet; accipe iuſſis
Carmina coepta tuis: atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix caelo noctis deceſſerat vmbra,
Quum ros in tenera pecori gratiſſimus herba:
Incumbens tereti Damon ſic coepit oliuae.

DAMON.

Naſcere, praeque diem veniens age, Lucifer, almum.
Coniugis indigno Niſae deceptus amore
Dum queror, & Diuos (quamquam nil teſtibus illis
Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Maenalus argutumque nemus pinosque loquentes

Semper habet; ſemper paſtorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non paſſus inertes.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Mopſo Niſa datur; quid non ſperemus amantes?
Iungentur iam gryphes equis: aeuoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopſe, nouas incide faces: tibi ducitur vxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
O digno coniuncta viro! dum deſpicis omnes,
Dumque tibi eſt odio mea fiſtula, dumque capellae,
Hirſutumque ſupercilium, promiſſaque barba:
Nec curare Deum credis mortalia quemquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Sepibus in noſtris paruam te roſcida mala
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus:
Iam fragiles poteram a terra contingere ramos.
Vt vidi, vt perii, vt me malus abſtulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis noſtri puerum, nec ſanguinis edunt.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Saeuus amor docuit, natorum ſanguine matrem
Commaculare manus; crudelis tu quoque, mater;

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.

Nunc & oues vltro fugiat lupus; aurea durae
Mala ferant quercus: narciſſo floreat alnus:
Pinguia corticibus ſudent electra myricae:
Certent & cycnis vlulae: ſit Tityrus Orpheus:
Orpheus in ſiluis, inter delphinas Arion.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.

Omnia vel medium fiant mare: viuite ſiluae.
Praeceps aerii ſpecula de montis in vndas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine, Maenalios iam deſine, tibia, verſus.

Haec Damon: vos, quae reſponderit Alpheſiboeus,
Dicite, Pierides: non omnia poſſumus omnes.

ALPHESIBOEVS.

Effer aquam, & molli cinge haec altaria vitta;
Verbenasque adole pingues, & maſcula thura:
Coniugis vt magicis ſanos auertere ſacris
Experiar ſenſus. nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Carmina vel caelo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyxi:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Tèrna tibi haec primum triplici diuerſa colore
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco. Numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus vt hic dureſcit, & haec vt cera liqueſcit
Vno eodemque igni; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, quum feſſa iuuencum
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae riuum viridi procumbit in vlua
Perdita, nec ſerae meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quae nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnim.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Moeris. nascuntur plurima Ponto.
His ego saepe lupum fieri, & se condere siluis
Moerim, saepe animas imis excire sepulchris,
Atque satas alio vidi traducere messes.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras: riuoque fluenti,
Transque caput iace: ne respexeris. His ego Daphnim
Adgrediar, nihil ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Adspice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit!
Nescio quid certe est: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS. ECLOGA IX.

Argumentum.

Ad vrbem Mantuam haedulos deportanti Moeri villico, qui homines & ipsi serui erant, adiungit

ſe in itinere Lycidas, a quo viae cauſſam rogatus, calamitates ſuas, dominique Menalcae iniurias ac pericula inter eundum, id quod aliquantum iucunditatis habet, commemorat; quumque ſermo ad Menalcae carmina deductus eſſet, recitat vterque nonnulla ex iis fragmenta, ac locos, qui fere ex Theocrito conuerſi ſunt, vti tota carminis forma ex eius Idyllio ſeptimo deducta eſt. Ex ipſo carmine id augurari licet: ſcriptum illud eſſe eo anno, quo agri Cremonenſes & Mantuani inter Veteranos diuiſi eſſent V. C. 713 adeoque paullo poſt primam eclogam; Virgiliique fortunam ſub Menalcae perſona adumbrari, qui quidem agros ſuos recuperandi ſpem habebat, ſuis tamen poſſeſſionibus eiectus fuit, neque id ſine magno periculo.

LYCIDAS, MOERIS.

LYCIDAS.

Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in vrbem?

MOERIS.

O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, vt poſſeſſor agelli
Diceret: haec mea ſunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.

LYCIDAS.

Certe equidem audieram, qua ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo,
Vsque ad aquam, & veteres, iam fracta cacumina, fagos,
Omnia carminibus veſtrum ſeruaſſe Menalcan.

MOERIS.

Audieras, & fama fuit: ſed carmina tantum
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod niſi me quacumque nouas incidere lites
Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Moeris, nec viueret ipſe Menalcas.

LYCIDAS.

Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? heu, tua nobis
Paene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?
Vel quae ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, noſtras?
Tityre, dum redeo (breuis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre: & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caueto.

MOERIS.

Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Mantua vae miſerae nimium vicina Cremonae!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

LYCIDAS.

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:
Sic cytiſo paſtae diſtentant vbera vaccae.
Incipe, ſi quid habes, & me fecere poetam
Pierides: ſunt & mihi carmina, me quoque dicunt
Vatem paſtores: ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.

MOERIS.

Id quidem ago; & tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea: quis eſt nam ludus in vndis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, & lentae texunt vmbracula vites.
Huc ades: inſani feriant, ſine, littora fluctus.

LYCIDAS.

Quid, quae te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.

MOERIS.

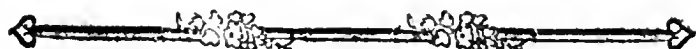
Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: & quo
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert aetas, animum quoque: ſaepe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Moerim
Iam fugit ipſa: lupi Moerim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſaepe Menalcas.

LYCIDAS.

Cauſſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet aequor: & omnes
(Adſpice) ventoſi ceciderunt murmuris aurae.
Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulchrum
Incipit adparere Bianoris: hic, vbi denſas
Agricolae ſtringunt frondes, hic, Moeri, canamus:
Hic haedos depone, tamen veniemus in vrbem.
Aut, ſi, nox pluuiam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet vsque (minus via laedat) eamus.
Cantantes vt eamus, ego hoc te faſce leuabo.

MOERIS.

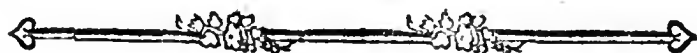
Deſine plura, puer: &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, quum venerit ipſe, canemus.

GALLVS. ECLOGA X.

Argumentum.

C. Cornelius Gallus, de quo vide vitam pag. 78, 92, amicam Lycoridem habuit; desertus a perfida, & magno dolore oppressus, in hoc carmine tanquam pastor aliquis in Arcadiae montibus ac siluis, sub antro aliquo proiectus, amores suos deflere fingitur. Habet hoc carmen miram artem ac suauitatem; primum in eo, quod omnia ad maiorem Galli dignitatem, non modo ad vitam pastoritiam, sed ad tempora heroica, in quibus permisti mortalibus diui viuerent, relata ex sensibus & opinionibus istorum seculorum adumbrata sunt, quare etiam ferre debemus, si quae paullo altiore ac grauiore spiritu hic dicta reperiamus; deinde vero quoniam impotentis & spreti amoris aestus ille ac furor, in omnes partes animum rapiens, ipsum legentis animum commouere videtur. Vniuerse vero a simplicitate & venustate pastoritii carminis poeta in plerisque recessit.

Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
Carmina sunt dicenda. Neget quis carmina Gallo?

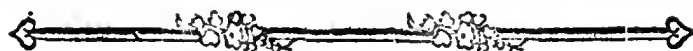
Sic tibi, quum fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat vndam.
Incipe; ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimae virgulta capellae.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſiluae.
Quae nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellae
Naides, indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſſi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aoniae Aganippae.
Illum etiam lauri, etiam fleuere myricae:
Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem
Maenalus, & gelidi fleuerunt ſaxa Lycaei.
Stant & oues circum: noſtri nec poenitet illas:
Nec te poeniteat pecoris, diuine poeta;
Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit & vpilio: tardi venere bubulci:
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes, vnde amor iſte, rogant, tibi? Venit Apollo:
Galle, quid inſanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque niues alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Siluanus honore,
Florentes ferulas & grandia lilia quaſſans.
Pan Deus Arcadiae venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. Amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellae.

Triſtis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec veſtris: ſoli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque vtinam ex vobis vnus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturae vinitor vuae!
Certe ſiue mihi Phyllis, ſiue eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et nigrae violae ſunt, & vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata, Lycori:
Hic nemus, hic ipſo tecum conſumerer aeuo.
Nunc inſanus amor duri te Martis in armis,
Tela inter media, atque aduerſos detinet hoſtes.
Tu procul a patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, niues & frigora Rheni
Me ſine ſola vides. Ah te ne frigore laedant!
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!

Ibo, & Chalcidico quae ſunt mihi condita verſu
Carmina, paſtoris Siculi modulabor auena.
Certum eſt in ſiluis, inter ſpelaea ferarum,
Malle pati, tenerisque meos incidere amores
Arboribus: creſcent illae: creſcetis, amores.
Interea mixtis luſtrabo Maenala Nymphis:
Aut acres venabor apros: non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.

Iam mihi per rupes videor lucosque ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula: tanquam haec ſint noſtri medicina furoris,
Aut Deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Iam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſae rurſum concedite ſiluae.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque niues hiemis ſubeamus aquoſae,
Nec ſi, quum moriens alta liber aret in vlmo,
Aethiopum verſemus oues ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit amor: & nos cedamus amori.
Haec ſat erit, Diuae, veſtrum ceciniſſe poetam,
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides: vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere nouo viridis ſe ſubiicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra,
Iuniperi grauis vmbra: nocent & frugibus vmbrae.
Ite domum ſaturae, venit Heſperus, ite, capellae.

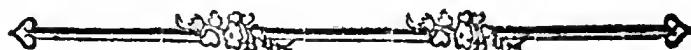
P. VIRGILII M.
GEORGICON
AD
C. CILNIVM MAECENATEM.
LIBER I.

Argumentum.

Continet hic liber propoſitionem totius operis, eiusque diuiſionem quadruplicem. Tum ſequitur Deorum inuocatio, quotquot ruſticae praeſident rei, quos inter Octauiano Caeſari locus tribuitur: nouo ſane illis temporibus adulationis exemplo; quo deinde Lucanus in Pharſalia, & Statius in Thebaide, ad laudem Neronis & Domitiani immodeſtius abuſi ſunt. Atque haec exordio comprehenduntur. Liber vero ipſe ſex habet partes. I. Multiplicem agri colendi rationem, iuxta variam eius naturam. II. Agriculturae originem. III. Agricolarum inſtrumenta. IV. Ruſticorum operum tempora. V. Tempeſtatum prognoſtica. VI. Digreſſionem ad varia prodigia, quae caedem Iulii Caeſaris, aut praeceſſerunt, aut ſubſecuta ſunt. Denique, Epi-

logi loco, Deos pro incolumitate Octauiani, & pro ſalute populi Romani precatur. Tamen ex iis, aliorumque librorum praeceptis, non pauca obſoleuere, contrario vſu poſteriorum temporum, noſtrorum in primis, quae multa, vt artibus ceteris, ita huic quoque addidere.

Maecenas, cui Georgica inſcripta ſunt, primos in Octauiani gratia cum Agrippa tenuit gradus. Genere Tuſcus, ex antiquis Etruriae regibus: quorum poſteri, poſt multas gentis clades, Romanam in ciuitatem admiſſi equeſtri dignitate vixerunt. Eruditos complexus eſt, in primis Virgilium, & Horatium. Scripſit & ipſe Prometheum, & Octauiam tragoedias, carminum libros decem: ſoluta oratione commentarios de rebus ab Auguſto geſtis, item de animalibus & gemmis dialogos: omnia periere. Deceſſit Anno V. C. 746.

Quid faciat laetas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Maecenas, vlmisque adiungere vites
Conueniat: quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, o clariſſima mundi
Lumina, labentem caelo quae ducitis annum,
Liber, & alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,

Poculaque inuentis Acheloia miſcuit vuis:
Et vos, agreſtum praeſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadesque puellae:
Munera veſtra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune: & cultor nemorum, cui pinguia Ceae
Ter centum niuei tondent dumeta iuuenci:
Ipſe nemus linquens patrium ſaltusque Lycaei,
Pan ouium cuſtos, tua ſi tibi Maenala curae,
Adſis o Tegeaee fauens, oleaeque Minerua
Inuentrix, vncique puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Siluane, cupreſſum:
Diique Deaeque omnes, ſtudium quibus arua tueri,
Quique nouas alitis non vllo ſemine fruges:
Quique ſatis largum caelo demittitis imbrem.

Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura Deorum
Concilia, incertum eſt, vrbisne inuiſere, Caeſar,
Terrarumque velis curam: & te maximus orbis
Auctorem frugum tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto:
An Deus immenſi venias maris, ac tua nautae
Numina ſola colant: tibi ſeruiat vltima Thule:
Teque ſibi generum Tethys emat omnibus vndis:
Anne nouum tardis ſidus te menſibus addas,
Qua locus Erigonen inter Chelasque ſequentes
Panditur: ipſe tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpios, & caeli iuſta plus parte relinquit.

Quidquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamuis Elyſios miretur Graecia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus adnue coeptis,
Ignarosque viae mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, & votis iam nunc adſueſce vocari.
Vere nouo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit;
Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco adtritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet auari
Agricolae, bis quae ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſae ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor,
Ventos, & varium caeli praediſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultusque habitusque locorum:
Et quid quaeque ferat regio, & quid quaeque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius vuae:
Arborei foetus alibi, atque iniuſſa vireſcunt
Gramina. Nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabaei?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges, aeternaque foedera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem:

Vnde homines nati, durum genus. Ergo age, terrae
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
Fortes inuortant tauri, glebasque iacentes
Puluerulenta coquat maturis solibus aestas.
At si non fuerit tellus foecunda, sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco:
Illic, officiant laetis ne frugibus herbae:
Hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.
  Alternis idem tonsas cessare nouales,
Et segnem patiere situ durescere campum;
Aut ibi flaua seres, mutato sidere, farra,
Vnde prius laetum siliqua quassante legumen,
Aut tenues foetus viciae, tristisque lupini
Sustuleris fragiles calamos, siluamque sonantem.
Vrit enim lini campum seges, vrit auenae:
Vrunt Lethaeo perfusa papauera somno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne saturare fimo pingui pudeat sola; neue
Effoetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requiescunt foetibus arua,
Nec nulla interea est inaratae gratia terrae.
  Saepe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis;
Siue inde occultas vires, & pabula terrae
Pinguia concipiunt: siue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias & caeca relaxat

Spiramenta, nouas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantes:
Ne tenues pluuiae, rapidiue potentia ſolis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.

Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineasque trahit crates, iuuat arua: neque illum
Flaua Ceres alto nequicquam ſpectat Olympo;
Et qui, proſciſſo quae ſuſcitat aequore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat aruis.

Humida ſolſtitia atque hiemes orate ſerenas,
Agricolae: hiberno laetiſſima puluere farra,
Laetus ager: nullo tantum ſe Myſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

Quid dicam, iacto qui ſemine cominus arua
Inſequitur, cumulosque ruit male pinguis arenae?
Deinde ſatis fluuium inducit, riuosque ſequentes?
Et, quum exuſtus ager morientibus aeſtuat herbis,
Ecce ſupercilio cliuoſi tramitis vndam
Elicit: illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, ſcatebrisque arentia temperat arua.
Quid, qui, ne grauidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Quum primum ſulcos aequant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Praeſertim incertis ſi menſibus amnis abundans

Exit, & obducto late tenet omnia limo:
Vnde cauae tepido ſudant humore lacunae.
Nec tamen (haec quum ſint hominumque boumque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniaeque grues, & amaris intuba fibris,
Officiunt, aut vmbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primusque per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno.
Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quaerebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Praedarique lupos iuſſit, pontumque moueri:
Mellaque decuſſit foliis, ignemque remouit,
Et paſſim riuis currentia vina repreſſit:
Vt varias vſus meditando extunderet artes
Paullatim, & ſulcis frumenti quaereret herbam:
Vt ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluuii ſenſere cauatas:
Nauita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,
Inuentum, & magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda iam verberat amnem,

Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutae lamina ſerrae:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variae venere artes. Labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit: quum iam glandes atque arbuta ſacrae
Deficerent ſiluae, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: vt mala culmos
Eſſet robigo, ſegnisque horreret in aruis
Carduus; intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſilua,
Lappaeque, tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur auenae.
Quod niſi & adſiduis terram inſectabare raſtris,
Et ſonitu terrebis aues, & ruris opaci
Falce premes vmbras, votisque vocaueris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis aceruum:
Concuſſaque famem in ſiluis ſolabere quercu.
Dicendum, & quae ſint duris agreſtibus arma,
Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes:
Vomis, & inflexi primum graue robur aratri,
Tardaque Eleuſinae matris voluentia plauſtra,
Tribulaque, traheaeque, & iniquo pondere raſtri:
Virgea praeterea Celei vilisque ſupellex,
Arbuteae crates, & myſtica vannus Iacchi;
Omnia quae multo ante memor prouiſa repones;
Si te digna manet diuini gloria ruris.

Continuo in siluis magna vi flexa domatur
In burim, & curui formam accipit vlmus aratri:
Huic a stirpe pedes temo protentus in octo;
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Caeditur & tilia ante iugo leuis, altaque fagus,
Stiuaque, quae currus a tergo torqueat imos;
Et suspensa focis explorat robora fumus.
Possum multa tibi veterum praecepta referre;
Ni refugis, tenuesque piget cognoscere curas.
  Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:
Ne subeant herbae, neu puluere victa fatiscat;
Tum variae illudant pestes: saepe exiguus mus
Sub terris posuitque domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpae;
Inuentusque cauis bufo, & quae plurima terrae
Monstra ferunt: populatque ingentem farris aceruum
Curculio, atque inopi metuens formica senectae.
  Contemplator item, quum se nux plurima siluis
Induet in florem, & ramos curuabit olentes;
Si superant foetus, pariter frumenta sequentur;
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat vmbra,
Nequicquam pingues palea teret area culmos.
  Semina vidi equidem multos medicare serentes,
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,

Grandior vt foetus ſiliquis fallacibus eſſet,
Et, quamuis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo ſpectata labore,
Degenerare tamen: ni vis humana quot annis
Maxima quaeque manu legeret: ſic omnia fatis
In peius ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quam qui aduerſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.
 Praeterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
Haedorumque dies ſeruandi, & lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per aequora vectis
Pontus & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares vbi fecerit horas,
Et medium luci atque vmbris iam diuidit orbem:
Exercete, viri, tauros: ſerite hordea campis,
Vsque ſub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem, & Cereale papauer,
Tempus humo tegere, & iam dudum incumbere aratris:
Dum ſicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, & auerſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis:

Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronae,
Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Inuitae properes anni ſpem credere terrae.
Multi ante occaſum Maiae coepere: ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si vero viciamque feres, vilemque faſelum;
Nec Peluſiacae curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas.
  Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra.
Quinque tenent caelum zonae, quarum vna coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igne:
Quam circum extremae dextra laeuaque trahuntur,
Caerulea glacie concretae atque imbribus atris.
Has inter mediamque, duae mortalibus aegris
Munere conceſſae Diuum; via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam Rhipaeasque arduus arces
Conſurgit; premitur Libyae deuexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis; at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi:
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes aequore tingi.

Illic, vt perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtenta denſantur nocte tenebrae;
Aut redit a nobis aurora, diemque reducit:
Nosque vbi primus equis oriens adflauit anhelis,
Illic ſera rubens adcendit lumina Veſper.

Hinc tempeſtates dubio praediſcere caelo
Poſſumus, hinc meſſisque diem, tempusque ſerendi;
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat: quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtiuam ſiluis euertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur & ortus,
Temporibusque parem diuerſis quatuor annum.

Frigidus agricolam ſi quando continet imber,
Multa, forent quae mox caelo properanda ſereno,
Maturare datur; durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem: cauat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit aceruis.
Exacuunt alii vallos, furcasque bicornes,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiſcina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quaedam exercere diebus
Fas & iura ſinunt; riuos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti praetendere ſaepem,
Inſidias auibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluuio merſare ſalubri.
Saepe oleo tardi coſtas agitator aſelli,

Vilibus aut onerat pomis; lapidemque reuertens
Incuſum, aut atrae maſſam picis vrbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine luna
Felices operum; quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesque ſatae; tum partu Terra nefando
Coeumque Iapetumque creat, ſaeuumque Typhoea,
Et coniuratos caelum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſae frondoſum inuoluere Olympum:
Ter Pater exſtructos disiecit fulmine montes.
Septima poſt decimam felix, & ponere vitem,
Et prenſos domitare boues, & licia telae
Addere; nona fugae melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius ſe nocte dedere,
Aut quum ſole nouo terras irrorat Eous.
Nocte leues melius ſtipulae, nocte arida prata
Tondentur: noctes lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Peruigilat, ferroque faces inſpicat acuto.
Interea, longum cantu ſolata laborem,
Arguto coniux percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem,
Et foliis vndam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur aeſtu:
Et medio toſtas aeſtu terit area fruges,
Nudus ara, ſere nudus; hiems ignaua colono:
Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,

Mutuaque inter ſe laeti conuiuia curant.
Inuitat genialis hiems, curasque reſoluit:
Ceu preſſae quum iam portum tetigere carinae,
Puppibus & laeti nautae impoſuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tunc gruibus pedicas & retia ponere ceruis,
Auritosque ſequi lepores: tum figere damas,
Stupea torquentem Balearis verbera fundae,
Quum nix alta iacet, glaciem quum flumina trudunt.
Quid tempeſtates autumni & ſidera dicam?
Atque, vbi iam breuiorque dies, & mollior aeſtas,
Quae vigilanda viris? Vel quum ruit imbriferum ver:
Spicea iam campis quum meſſis inhorruit, & quum
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turgent?
Saepe ego, quum flauis meſſorem induceret aruis
Agricola, & fragili iam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere praelia vidi:
Quae grauidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hiems culmumque leuem, ſtipulasque volantes.
Saepe etiam immenſum caelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,
Et pluuia ingenti ſata laeta boumque labores
Diluit: implentur foſſae, & caua flumina creſcunt

Cum ſonitu, feruetque fretis ſpirantibus aequor.
Ipſe pater, media nimborum in nocte, coruſca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit: fugere ferae; & mortalia corda
Per gentes humilis ſtrauit pauor; ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Deiicit: ingeminant Auſtri, & denſiſſimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.
Hoc metuens, caeli menſes & ſidera ſerua,
Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet:
Quos ignis caeli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare Deos, atque annua magnae
Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
Extremae ſub caſum hiemis, iam vere ſereno.
Tunc pingues agni, & tunc molliſſima vina:
Tunc ſomni dulces, denſaeque in montibus vmbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret.
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho;
Terque nouas circum felix eat hoſtia fruges;
Omnis quam chorus, & ſocii comitentur ouantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta; neque ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.
Atque haec vt certis poſſimus diſcere ſignis,
Aeſtusque, pluuiasque, & agentes frigora ventos;
Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua luna moneret:
Quo ſigno caderent Auſtri: quid ſaepe videntes

Agricolae, propius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Littora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.
Iam ſibi tum curuis male temperat vnda carinis,
Quum medio celeres reuolant ex aequore mergi,
Clamoremque ferunt ad littora: quumque marinae
In ſicco ludunt fulicae: notasque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.

Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis
Praecipites caelo labi, noctisque per vmbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus:
Saepe leuem paleam & frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantes in aqua colludere plumas.
At Boreae de parte trucis quum fulminat, & quum
Eurique Zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis nauita ponto
Humida vela legit. Nunquam imprudentibus imber
Obfuit. Aut illum ſurgentem vallibus imis
Aeriae fugere grues: aut bucula caelum
Suſpiciens patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.
Saepius & tectis penetralibus extulit oua
Anguſtum formica terens iter: & bibit ingens
Arcus: & e paſtu decedens agmine magno

Coruorum increpuit denſis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, & quae Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellae
Neſciuere hiemem: teſta quum ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles & aperta ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanae per caelum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in littore pandunt
Dilectae Thetidi Alcyones: non ore ſolutos
Immundi meminere ſues iactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis & occaſum ſeruans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.
Adparet liquido ſublimis in aere Niſus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacunque illa leuem fugiens ſecat aethera pennis,
Ecce inimicus, atrox, magno ſtridore per auras

Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim ſecat aethera pennis.
Tum liquidas corui preſſo ter gutture voces,
Aut quater ingeminant; & ſaepe cubilibus altis,
Neſcio qua praeter ſolitum dulcedine laeti,
Inter ſe foliis ſtrepitant: iuuat imbribus actis
Progeniem paruam dulcesque reuiſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.
Verum vbi tempeſtas & caeli mobilis humor
Mutauere vias, & Iuppiter vuidus Auſtris
Denſet, erant quae rara modo, &, quae denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt; hinc ille auium concentus in agris,
Et laetae pecudes, & ouantes gutture corui.
Si vero ſolem ad rapidum lunasque, ſequentes
Ordine, reſpicies; nunquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenae.
Luna reuertentes quum primum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aera cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per caelum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo

Exactum ad menſem, pluuia ventisque carebunt:
Votaque ſeruati ſoluent in littore nautae
Glauco, & Panopeae, & Inoo Melicertae.
Sol quoque & exoriens, & quum ſe condet in vndas,
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quae mane refert, & quae ſurgentibus aſtris.
Ille vbi naſcentem maculis variauerit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres: namque vrget ab alto
Arboribusque ſatisque Notus pecorique ſiniſter.
Aut vbi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diuerſi rumpent radii, aut vbi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens aurora cubile;
Heu, male tum mites defendet pampinus vuas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo quum iam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: nam ſaepe videmus
Ipſius in vultu varios errare colores.
Caeruleus pluuiam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculae incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Feruere. Non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat conuellere funem.
At ſi, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſiluas cernes Aquilone moueri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, vnde ſerenas

Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auſter,
Sol tibi ſigna dabit. Solem quis dicere falſum
Audeat? Ille etiam caecos inſtare tumultus
Saepe monet, fraudemque & operta tumeſcere bella.
Ille etiam exſtincto miſeratus Caeſare Romam,
Quum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt ſecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, & aequora ponti,
Obſcaenique canes, importunaeque volucres
Signa dabant. Quoties Cyclopum efferuere in agros
Vidimus vndantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos, liquefactaque voluere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania caelo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentes
Ingens: & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis; pecudesque locutae,
Infandum! ſiſtunt amnes, terraeque dehiſcunt,
Et moeſtum illacrimat templis ebur, aeraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſiluas
Fluuiorum rex Eridanus, camposque per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit; nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibrae adparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſauit: & altae

Per noctem reſonare, lupis vlulantibus, vrbes:
Non alias caelo ceciderunt plura ſereno
Fulgura: nec diri toties arſere cometae.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam & laetos Haemi pingueſcere campos.
Scilicet & tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incuruo terram molitus aratro,
Exeſa inueniet ſcabra robigine pila,
Aut grauibus raſtris galeas pulſabit inanes,
Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
Di patrii Indigetes, & Romule, Veſtaque mater,
Quae Tuſcum Tiberim, & Romana palatia ſeruas,
Hunc ſaltem euerſo iuuenem ſuccurrere ſaeclo
Ne prohibete; ſatis iam pridem ſanguine noſtro
Laomedonteae luimus periuria Troiae.
Iam pridem nobis caeli te regia, Caeſar,
Inuidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe vbi fas verſum atque nefas: tot bella per orbem
Tam multae ſcelerum facies: non vllus aratro
Dignus honos: ſqualent abductis arua colonis,
Et curuae rigidum falces conflantur in enſem.
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinae ruptis inter ſe legibus vrbes
Arma ferunt: ſaeuit toto Mars impius orbe.

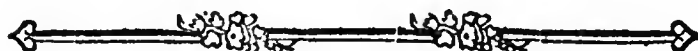
Vt, quum carceribus ſeſe effudere quadrigae,
Addunt in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIRGILII M.
GEORGICON
LIBER II.

Argumentum.

Habet hic liber de plantatione partes ſeptem. I. Modos omnes producendarum arborum, tam ex natura, quam ex arte. II. Varias earum ſpecies, & quo ſingulae modò tractandae ſint, naturali, an artificioſo. III. Quibus ſingulae locis felicius proueniant: vbi excurritur in laudes Italici ſoli. IV. Artem diſcernendae naturae cuiusque ſoli. V. Culturam vitis. VI. Culturam oleae, & aliarum aliquot arborum. VII. Epilogum de vitae ruſticae felicitate.

Hactenus aruorum cultus, & ſidera caeli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilueſtria tecum
Virgulta, & prolem tarde creſcentis oliuae:
Huc, pater o Lenaee, (tuis hic omnia plena

Muneribus: tibi pampineo grauidus autumno
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris)
Huc, pater o Lenaee, veni, nudataque muſto
Tinge nouo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipſae
Sponte ſua veniunt, camposque & flumina late
Curua tenent: vt molle ſiler, lentaeque geneſtae,
Populus, & glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: vt altae
Caſtaneae, nemorumque Ioui quae maxima frondet
Aeſculus, atque habitae Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilua:
Vt ceraſis, vlmisque: etiam Parnaſſia laurus
Parua ſub ingenti matris ſe ſubiicit vmbra.
Hos natura modos primum dedit: his genus omne
Siluarum fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe via ſibi reperit vſus.
Hic plantas tenero abſcidens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit aruo,
Quadrifidasque ſudes, & acuto robore vallos:
Siluarumque aliae preſſos propaginis arcus
Exſpectant, & viua ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliae: ſummumque putator
Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.

Et ſaepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pirum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite o, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolae, fructusque feros mollite colendo:
Neu ſegnes iaceant terrae. Iuuat Iſmara Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque vna decurre laborem,
O decus, o famae merito pars maxima noſtrae,
Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:
Non, mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox: ades, & primi lege littoris oram.
In manibus terrae: non hic te carmine ficto,
Atque per ambages & longa exorſa tenebo.

Sponte ſua quae ſe tollunt in luminis auras,
Infoecunda quidem, ſed laeta & fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen haec quoque ſiquis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſilueſtrem animum: cultuque frequenti
In quascunque voces artes haud tarda ſequentur.
Nec non & ſterilis, quae ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altae frondes, & rami matris opacant,
Creſcentique adimunt foetus, vruntque ferentem.
Iam, quae ſeminibus iactis ſe ſuſtulit arbos
Tarda venit, ſeris factura nepotibus vmbram:

Pomaque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes auibus praedam fert vua racemos.
Scilicet omnibus eſt labor impendendus; & omnes
Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiae de robore myrtus.
Plantis & durae coruli naſcuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeaeque arbos vmbroſa coronae,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero & foetu nucis arbutus horrida:
Et ſteriles platani malos geſſere valentes:
Caſtaneae fagus, ornusque incanuit albo
Flore piri, glandemque ſues fregere ſub vlmis.
Nec modus inſerere atque oculos imponere ſimplex.
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmae,
Et tenues rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantae immittuntur: nec longum tempus, & in-
gens
Exiit ad caelum ramis felicibus arbos,
Miraturque nouas frondes, & non ſua poma.
Praeterea genus haud vnum, nec fortibus vlmis,
Nec ſalici, lotoque, nec Idaeis cypariſſis.

Nec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuae,
Orchades, & radii, & amara pauſia bacca,
Pomaque, & Alcinoi ſiluae: nec ſurculus idem
Cruſtumiis Syriisque piris, grauibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thaſiae vites, ſunt & Mareotides albae:
Pinguibus hae terris habiles, leuioribus illae.
Et paſſo Pſythia vtilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam:
Purpureae, preciaeque: & quo te carmine dicam,
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Amineae vites, firmiſſima vina:
Tmolius adſurgit quibus, & rex ipſe Phanaeus,
Argitisque minor: cui non certauerit vlla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dis & menſis accepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia, & tumidis, Bumaſte, racemis.
Sed neque quam multae ſpecies, nec nomina quae ſint,
Eſt numerus: neque enim numero comprendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit aequoris idem
Diſcere quam multae Zephyro turbentur arenae:
Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad littora fluctus.
Nec vero terrae ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices; craſſisque paludibus alni

Naſcuntur: ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Littora myrtetis laetiſſima: denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
Adſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
Diuiſae arboribus patriae. Sola India nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt turea virga Sabaeis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, & baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Aethiopum, molli canentia lana?
Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano proprior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? vbi aera vincere ſummum
Arboris haud vllae iactu potuere ſagittae.
Et gens illa quidem ſumptis non tarda pharetris.

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Felicis mali; quo non praeſentius vllum,
Pocula ſiquando ſaeuae infecere nouercae,
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat; folia haud vllis labentia ventis:
Flos ad prima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Sed neque Medorum ſiluae, ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,

Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Haec loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Inuertere, ſatis immanis dentibus hydri;
Nec galeis denſiſque virum ſeges horruit haſtis:
Sed grauidae fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Impleuere: tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, ſaepe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa Deum duxere triumphos.
Hic ver adſiduum, atque alienis menſibus aeſtas:
Bis grauidae pecudes, bis pomis vtilis arbos.
At rabidae tigres abſunt, & ſaeua leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentes;
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias vrbes, operumque laborem,
Tot congeſta manu praeruptis oppida ſaxis,
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorem, quodque alluit infra,
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu adſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor,
Iulia qua ponto longe ſonat vnda refuſo,

Tyrrhenusque fretis immittitur aeſtus Auernis?
Haec eadem argenti riuos aeriſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virum Marſos, pubemque Sabellam,
Adſuetumque malo Ligurem, Volcosque verutos
Extulit: haec Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas duros bello: & te, maxime Caeſar,
Qui nunc extremis Aſiae iam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salue, magna parens frugum, Saturnia tellus;
Magna virum: tibi res antiquae laudis & artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontes,
Aſcraeumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus aruorum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, & quae ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, collesque maligni,
Tenuis vbi argilla, & dumoſis calculus aruis,
Palladia gaudent ſilua viuacis oliuae.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, & ſtrati baccis ſilueſtribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique vligine laeta,
Quique frequens herbis & fertilis vbere campus,
Qualem ſaepe caua montis conualle ſolemus
Diſpicere: huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Auſtro,
Et filicem curuis inuiſam paſcit aratris:
Hic tibi praeualidas olim multoque fluentes

Sufficiet Baccho vites: hic fertilis vuae,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflauit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Sin armenta magis ſtudium vitulosque tueri,
Aut foetus ouium, aut vrentes culta capellas:
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niueos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt.
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

Nigra fere, & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis; non vllo ex aequore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra iuuencis:
Aut vnde iratus ſiluam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquasque domos auium cum ſtirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis;
At rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris
Vix humiles apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios aeque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curuas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam, fumosque volucres;

Et bibit humorem, &, quum vult, ex se ipsa remittit:
Quaeque suo viridi semper se gramine vestit,
Nec scabie & salsa laedit robigine ferrum,
Illa tibi laetis intexet vitibus vlmos:
Illa ferax oleae est: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
Talem diues arat Capua, & vicina Vesevo
Ora iugo, & vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit, an supra morem sit densa, requiras:
Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho:
Densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaeo:
Ante locum capies oculis, alteque iubebis
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, & pedibus summas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique & vitibus almis
Aptius vber erit; sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis,
Spissus ager: glebas cunctantes crassaque terga
Exspecta, & validis terram proscinde iuuencis.
Salsa autem tellus, & quae perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat)
Tale dabit specimen. Tu spisso vimine qualos,
Colaque praelorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus vndae
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis

Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttae;
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quae ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud vnquam manibus iactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida maiores herbas alit, ipſaque iuſto
Laetior; ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe praeualidam primis oſtendat ariſtis!
Quae grauis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quaeque leuis; promptum eſt oculis praediſcere nigram,
Et quis cui color: at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceae tantum, taxique nocentes
Interdum, aut hederae pandunt veſtigia nigrae.

His animaduerſis, terram multo ante memento
Excoquere, & magnos ſcrobibus concidere montes,
Ante ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas,
Quam laetum infodias vitis genus, optima putri
Arua ſolo: id venti curant, gelidaeque pruinae,
Et labefacta mouens robuſtus iugera foſſor.
At, ſi quos haud vlla viros vigilantia fugit,
Ante locum ſimilem exquirunt, vbi prima paretur
Arboribus ſeges, & quo mox digeſta feratur;
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam caeli regionem in cortice ſignant:

Vt, quo quaeque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quae terga obuerterit axi,
Reſtituant. Adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quaere prius. Si pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior vbere Bacchus.
Sin, tumulis accliue ſolum, collesque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in vnguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Vt ſaepe ingenti bello quum longa cohortes
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto,
Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miſcent
Praelia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum,
Non animum modo vti paſcat proſpectus inanem;
Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan & ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior ac penitus terrae defigitur arbos,
Aeſculus in primis: quae quantum vertice ad auras
Aethereas, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Conuellunt: immota manet, multosque nepotes,
Multa virum voluens durando ſaecula vincit.
Tum fortes late ramos & brachia tendens

Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet vmbram.
Neue tibi ad solem vergant vineta cadentem:
Neue inter vites corulum sere: neue flagella
Summa pete, aut summa destringe ex arbore plantas:
(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuso
Semina: neue oleae siluestres insere truncos.
Nam saepe incautis pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus,
Robora comprendit, frondesque elapsus in altas
Ingentem caelo sonitum dedit: inde secutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum inuoluit flammis nemus, & ruit atram
Ad caelum picea crassus caligine nubem:
Praesertim si tempestas a vertice siluis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc vbi; non a stirpe valent, caesaeque reuerti
Possunt, atque ima similes reuirescere terra:
Infelix superat foliis oleaster amaris.

Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante moueri.
Rura gelu tum claudit hiems; nec semine iacto
Concretam patitur radicem adfigere terrae.
Optima vinetis satio, quum vere rubenti
Candida venit auis, longis inuisa colubris:
Prima vel autumni sub frigora, quum rapidus sol

Nondum hiemem contingit equis, iam praeterit aeſtas.
Ver adeo frondi nemorum, ver vtile ſiluis:
Vere tument terrae, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens foecundis imbribus aether
Coniugis in gremium laetae deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
Auia tum reſonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager: Zephyrique tepentibus auris
Laxant arua ſinus: ſuperat tener omnibus humor:
Inque nouos ſoles audent ſe germina tuto
Credere: nec metuit ſurgentes pampinus Auſtros,
Aut actum caelo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumue habuiſſe tenorem
Crediderim. Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Quum primum lucem pecudes hauſere, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiſſaeque ferae ſiluis, & ſidera caelo.
Nec res hunc tenerae poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque, caloremque
Inter, & exciperet caeli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quaecunque premes virgulta per agros,

Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas:
Inter enim labentur aquae, tenuisque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata; iamque reperti,
Qui ſaxo ſuper atque ingentis pondere teſtae
Vrgerent: hoc effuſos munimen ad imbres,
Hoc, vbi hiulca ſiti findit canis aeſtifer arua.

Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Saepius ad capita, & duros iactare bidentes:
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
Flectere luctantes inter vineta iuuencos.
Tum leues calamos & raſae haſtilia virgae,
Fraxineasque aptare ſudes, furcasque bicornes:
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Adſueſcant, ſummasque ſequi tabulata per vlmos.

Ac, dum prima nouis adoleſcit frondibus aetas,
Parcendum teneris; & dum ſe laetus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immiſſus habenis.
Ipſa acie non dum falcis tentanda: ſed vncis
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde vbi iam validis amplexae ſtirpibus vlmos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, & ramos compeſce fluentes.

Texendae ſaepes etiam, & pecus omne tenendum,
Praecipue dum frons tenera imprudensque laborum;
Cui, ſuper indignas hiemes, ſolemque potentem,

Siluestres vri adsidue capreaeque sequaces
Illudunt, pascuntur oues, auidaeque iuuencae.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens scopulis arentibus aestas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Praemiaque ingeniis pagos & compita circum
Thesidae posuere: atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis vnctos saluere per vtres.
Nec non Ausonii, Troia gens missa, coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto;
Oraque corticibus sumunt horrenda cauatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea foetu:
Complentur vallesque cauae saltusque profundi,
Et quocunque Deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque & liba feremus:
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam exhausti satis est: namque omne quot annis

Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Aeternum frangenda bidentibus; omne leuandum
Fronde nemus. Redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.
Et iam olim feras poſuit quum vinea frondes,
Frigidus & ſiluis Aquilo decuſſit honorem;
Iam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, & curuo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus deuecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto:
Poſtremus metito. Bis vitibus ingruit vmbra:
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbae.
Durus vterque labor. Laudato ingentia rura,
Exiguum colito. Nec non etiam aſpera ruſci
Vimina per ſiluam, & ripis fluuialis arundo
Caeditur, incultique exercet cura ſalicti.
Iam vinctae vites: iam falcem arbuſta reponunt:
Iam canit extremos effoetus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus.
Et iam maturis metuendus Iuppiter vuis.
Contra, non vlla eſt oleis cultura: neque illae
Procuruam exſpectant falcem raſtrosque tenaces;
Quum ſemel haeſerunt aruis, aurasque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, quum dente recluditur vnco,
Sufficit humorem, & grauidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem & placitam paci nutritor oliuam.

Poma quoque, vt primum truncos fenfere valentes,
Et vires habuere fuas; ad fidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga noftrae.
Nec minus interea foetu nemus omne grauefcit,
Sanguineisque inculta rubent auiaria baccis.
Tondentur cytifi, taedas filua alta miniftrat,
Pafcunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ferere, atque impendere curam?
Quid maiora fequar? falices, humilesque geneftae,
Aut illae pecori frondem, aut paftoribus vmbras
Sufficiunt, faepemque fatis, & pabula melli.
Et iuuat vndantem buxo fpectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos: iuuat arua videre,
Non raftris, hominum non vlli obnoxia curae.
Ipfae Caucafeo fteriles in vertice filuae,
Quas animofi Euri adfidue franguntque feruntque,
Dant alios aliae foetus: dant vtile lignum
Nauigiis pinos, domibus cedrumque cupreffosque:
Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plauftris
Agricolae, & pandas ratibus pofuere carinas.
Viminibus falices foecundae, frondibus vlmi:
At myrtus validis haftilibus, & bona bello
Cornus: Ityraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leues aut torno rafile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cauantur acuto:
Nec non & torrentem vndam leuis innatat alnus
Miffa Pado: nec non & apes examina condunt

Corticibusque cauis, vitiosaeque ilicis alueo.
Quid memorandum aeque Baccheia dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam caussas dedit; ille furentes
Centauros leto domuit, Rhoetumque, Pholumque,
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus vndam;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestes, Ephyreiaque aera;
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur vsus oliui:
At secura quies, & nescia fallere vita,
Diues opum variarum; at latis otia fundis,
Speluncae, viuique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt. Illic saltus ac lustra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adsueta iuuentus,
Sacra Deum, sanctique patres: extrema per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit.

Me vero primum dulces ante omnia Musae,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant; caelique vias, & sidera monstrent:
Defectus solis varios, lunaeque labores:
Vnde tremor terris: qua vi maria alta tumescant

Obiicibus ruptis, rurſusque in ſe ipſa reſidant:
Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturae accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum praecordia ſanguis;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem, ſiluasque inglorius. O, vbi campi,
Spercheosque, & virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat vmbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas:
Atque metus omnes & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis auari!
Fortunatus & ille, Deos qui nouit agreſtes,
Panaque, Siluanumque ſenem: Nymphasque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres;
Aut coniurato deſcendens Dacus ab Hiſtro:
Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut inuidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea iura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas, & limina regum:
Hic petit excidiis vrbem, miſerosque Penates,
Vt gemma bibat, & Sarrano indormiat oſtro:

Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebisque patrumque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quaerunt ſub ſole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro:
Hinc anni labor: hinc patriam paruosque nepotes
Suſtinet; hinc armenta boum, meritosque iuuencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Prouentuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande ſues laeti redeunt: dant arbuta ſiluae:
Et varios ponit foetus autumnus: & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſeruat domus: vbera vaccae
Lactea demittunt: pinguesque in gramine laeto
Inter ſe aduerſis luctantur cornibus haedi.
Ipſe dies agitat feſtos: fuſusque per herbam,
Ignis vbi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te, libans, Lenaee, vocat: pecorisque magiſtris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo:
Corporaque agreſti nudant praedura palaeſtra.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:

Hanc Remus & frater: ſic fortis Etruria creuit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque vna ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictaei regis, & ante
Impia quam caeſis gens eſt epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierant inflari claſſica, nec dum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpatiis confecimus aequor:
Et iam tempus equum fumantia ſoluere colla.

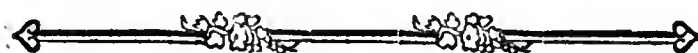

P. VIRGILII M.
GEORGICON
LIBER III.

Argumentum.

Exordium tria continet: inuocationem Deorum, qui pabulo & pecorum paſtui praeſident: deinde laudes Octauiani: denique inuitationem Maecenatis, cuius iuſſu ſuſceptum id operis fuiſſe, rurſus teſtatur. Sequuntur praeceptiones de cultura pecorum, quatuor in partes diſtinctae. I. Agit de bobus & equis. II. De ouibus & capris. III. De

canibus. IV. De rebus pecori infeſtis; nempe ſerpentibus, ſcabie, febri, ac peſte: quae peſtis deſcriptio epilogi locum obtinet. Sparſae ſunt praeterea toto libro fuſiores, oblectationis cauſſa, deſcriptiones: quaſi quaedam diuerticula. Talis eſt deſcriptio curſus equeſtris, v. 103. Aſili ſiue oeſtri, v. 146. Taurorum amantium, v. 217. Furiarum amoris, v. 242. Scythicae hiemis, v. 349.

Te quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos, ſiluae amnesque Lycei.
Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmine mentes,
Omnia iam vulgata. Quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? Tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, & tenera praetexit arundine ripas.

In medio mihi Caefar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio confpectus in oftro
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
Curfibus & crudo decernet Graecia ceftu.
Ipfe caput tonfae foliis ornatus oliuae,
Dona feram. Iam nunc follemnes ducere pompas
Ad delubra iuuat, caefosque videre iuuencos:
Vel fcena vt verfis difcedat frontibus, vtque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
In foribus pugnam ex auro folidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:
Atque hic vndantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac nauali furgentes aere columnas.
Addam vrbes Afiae domitas, pulfumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum verfisque fagittis,
Et duo rapta manu diuerfo ex hofte tropaea,
Bisque triumphatas vtroque ab littore gentes.
Stabunt & Parii lapides, fpirantia figna,
Affaraci proles, demiffaeque ab Ioue gentis
Nomina, Trosque parens, & Troiae Cynthius auctor.
Inuidia infelix furias amnemque feuerum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
Immanemque rotam, & non exfuperabile faxum.
Interea Dryadum filuas faltusque fequamur
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iuffa.
Te fine nil altum mens inchoat. En age fegnes

Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes adcingar dicere pugnas
Caeſaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Caeſar.

Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
Paſcit equos; ſeu quis fortes ad aratra iuuencos,
Corpora praecipue matrum legat. Optima toruae
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtae ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo,
Aut iuga detrectans; interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Aetas Lucinam iuſtosque pati hymenaeos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis; nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum laeta iuuentas,
Solue mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem.
Optima quaeque dies miſeris mortalibus aeui
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtisque ſenectus:
Et labor, & durae rapit inclementia mortis.

Semper erunt, quarum mutari corpora malis.

Semper enim refice: ac, ne poſt amiſſa requiras,
Anteueni, & ſobolem armento ſortire quot annis.
Nec non & pecori eſt idem delectus equino.
Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Praecipuum iam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit:
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti:
Nec vanos horret ſtrepitus. Illi ardua ceruix,
Argutumque caput, breuis aluus, obeſaque terga:
Luxuriatque toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit; micat auribus, & tremit artus;
Collectumque premens voluit ſub naribus ignem:
Denſa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina; cauatque
Tellurem, & ſolido grauiter ſonat vngula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, &, quorum Graii meminere poetae,
Martis equi biiuges, & magni currus Achilli.
Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.
Hunc quoque, vbi aut morbo grauis, aut iam ſegnior annis

Deficit, abde domo, nec turpi ignofce fenectae.
Frigidus in Venerem fenior, fruftraque laborem
Ingratum trahit: &, fi quando ad praelia ventum eft.
Vt quondam in ftipulis magnus fine viribus ignis,
Incaffum furit. Ergo animos aeuumque notabis
Praecipue: Hinc alias artes, prolemque parentum:
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, quum praecipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effufi carcere currus,
Quum fpes arrectae iuuenum, exultantiaque haurit
Corda pauor pulfans: illi inftant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis.
Iamque humiles, iamque elati fublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque adfurgere in auras.
Nec mora, nec requies. At fuluae nimbus arenae
Tollitur: humefcunt fpumis, flatuque fequentum.
Tantus amor laudum, tantae eft victoria curae.
Primus Erichthonius currus & quatuor aufus
Iungere equos, rapidusque rotis infiftere victor.
Frena Pelethronii Lapithae, gyrosque dedere
Impofiti dorfo, atque equitem docuere fub armis
Infultare folo, & greffus glomerare fuperbos.
Aequus vterque labor: aeque iuuenemque magiftri
Exquirunt, calidumque animis, & curfibus acrem.
Quamuis faepe fuga verfos ille egerit hoftes,
Et patriam Epirum referat, fortesque Mycenas;
Neptunique ipfa deducat origine gentem.

His animaduerſis inſtant ſub tempus, & omnes
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
Pubenteſque ſecant herbas, fluuiosque miniſtrant,
Farraque: ne blando nequeat ſupereſſe labori;
Inualidique patrum referant ieiunia nati:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcent:
Saepe etiam curſu quatiunt, & ſole fatigant,
Quum grauiter tunſis gemit area frugibus, & quum
Surgentem ad Zephyrum paleae iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior vſus
Sit genitali aruo & ſulcos oblimet inertes:
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiusque recondat.
Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit. Exactis grauidae quum menſibus erraut,
Non illas grauibus quisquam iuga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, & acri
Carpere prata fuga, fluuiosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, & plena ſecundum
Flumina: muſcus vbi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, & ſaxea procubet vmbra.
Eſt lucos Silari circa ilicibusque virentem
Pluribus Alburnum volitans, cui nomen aſilo.
Romanum eſt, oeſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſiluis

Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether
Concuſſus, ſiluaeque, & ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiae Iuno peſtem meditata iuuencae.
Hunc quoque, nam mediis feruoribus acrior inſtat,
Arcebis grauido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſeruare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cetera paſcuntur virides armenta per herbas:
Tu quos ad ſtudium atque vſum formabis agreſtem,
Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Ceruici ſubnecte: dehinc, vbi libera colla
Seruitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos:
Atque illis iam ſaepe rotae ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia puluere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & iunctos temo trahat aereus orbes.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, vluamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi foetae

More patrum niuea implebunt mulctraria vaccae,
Sed tota in dulces conſument vbera natos.
Sin ad bella magis ſtudium, turmasque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Piſae,
Et Iouis in luco currus agitare volantes;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantes.
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſae ſonitum ceruicis amare.
Atque haec iam primo depulſus ab vbere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Inualidus, & iamque tremens, & iam inſcius aeui.
At, tribus exactis, vbi quarta acceſſerit aeſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque ſonare
Compoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis, Hyperboreis Aquilo quum denſus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemes atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altae campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummaeque ſonorem
Dant ſiluae, longique vrgent ad littora fluctus:
Ille volat, ſimul arua fuga, ſimul aequora verrens.
Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere iam domitis finito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos; prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
  Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem & caeci ſtimulos auertere amoris,
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad praeſepia ſeruant.
Carpit enim vires paullatim, vritque videndo
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbae.
Dulcibus illa quidem illecebris & ſaepe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſilua formoſa iuuenca:
Illi alternantes multa vi praelia miſcent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſiluaeque & longus Olympus.
Nec mos bellantes vna ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris;
Multa gemens, ignominiam, plagasque ſuperbi
Victoris; tum, quos amiſit inultus, amores;
Et ſtabula adſpectans regnis exceſſit auitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter

Dura iacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis & carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco: ventosque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, vbi collectum robur, viresque refectae,
Signa mouet, praecepsque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus vt, in medio coepit quum albeſcere ponto,
Longius, ex altoque ſinum trahit; vtque volutus
Ad terras, immane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exaeſtuat vnda
Verticibus, nigramque alte ſubiectat arenam.
  Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leaena
Saeuior errauit campis: nec funera vulgo
Tam multa informes vrſi ſtragemque dedere
Per ſiluas. Tum ſaeuus aper, tum peſſima tigris.
Heu! male tum Libyae ſolis erratur in agris.
Nonne vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras!
Ac neque eos iam frena virum, neque verbera ſaeua,
Non ſcopuli, rupesque cauae, atque obiecta retardant
Flumina, correptosque vnda torquentia montes:
Ipſe ruit, dentesque Sabellicus exacuit ſus,

Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat caeca serus freta: quem super ingens
Porta tonat caeli, & scopulis illisa reclamant
Aequora; nec miseri possunt reuocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid Lynces Bacchi variae, & genus acre luporum,
Atque canum? quid, quae imbelles dant praelia cerui?
Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumsere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium: superant montes, & flumina tranant.
Continuoque auidis vbi subdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illae
Ore omnes versae in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantque leues auras: & saepe sine vllis
Coniugiis, vento grauidae (mirabile dictu)
Saxa per & scopulos & depressas conualles
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque solis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut vnde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore caelum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt

Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus:
Hippomanes, quod ſaepe malae legere nouercae,
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore.

Hoc ſatis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor; iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur aeſtas:
Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpesque podagras.
Poſt hinc digreſſus iubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, & fluuios praebere recentes;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli
Ad medium conuerſa diem: quum frigidus olim
Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.

Hae quoque non cura nobis leuiore tuendae;
Nec minor vſus erit: quamuis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.

Denſior hinc ſoboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra;
Laeta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſaetasque comantes,
Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſiluas, & ſumma Lycaei,
Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos.
Atque ipſae memores redeunt in tecta, ſuosque
Ducunt, & grauido ſuperant vix vbere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventosque niuales,
Quominus eſt illis curae mortalis egeſtas,
Auertes: victumque feres, & virgea laetus
Pabula; nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, Zephyris quum laeta vocantibus aeſtas,
In ſaltus vtrumque gregem, atque in paſcua mittes;
Luciferi primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum mane nouum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.
Inde, vbi quarta ſitim caeli collegerit hora,
Et cantu querulae rumpent arbuſta cicadae;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus vndam:
Aeſtibus at mediis vmbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut ſicubi nigrum

Ilicibus crebris ſacra nemus adcubet vmbra.
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum: quum frigidus aera Veſper
Temperat, & ſaltus reficit iam roſcida luna,
Littoraque Alcyonen reſonant, acalanthida dumi.

Quid tibi paſtores Libyae, quid paſcua verſu
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Saepe diem noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, idque pecus longa in deſerta ſine vllis
Hoſpitiis: tantum campi iacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque, laremque,
Armaque, Amyclaeumque canem, Creſſamque pharetram.
Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Iniuſto ſub faſce viam quum carpit, & hoſti
Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.

At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaque vnda,
Turbidus & torquens flauentes Iſter arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem,
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta; neque vllae
Aut herbae campo adparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu late, ſeptemque adſurgit in vlnas.
Semper hiems, ſemper ſpirantes frigora Cauri.
Tum ſol pallentes haud vnquam diſcutit vmbras:
Nec quum inuectus equis altum petit aethera: nec quum
Praecipitem Oceani rubro lauit aequore currum.

Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae,
Vndaque iam tergo ferratos ſuſtinet orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Aeraque diſſiliunt vulgo, veſtesque rigeſcunt
Indutae, caeduntque ſecuribus humida vina,
Et totae ſolidam in glaciem vertere lacunae,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aere ningit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cerui
Torpent mole noua, & ſummis vix cornibus extant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus vllis,
Puniceaeue agitant pauidos formidine pinnae:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Cominus obtruncant ferro, grauiterque rudentes
Caedunt, & magno laeti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora, totasque
Aduoluere focis vlmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo ſeptem ſubiecta trioni
Gens effrena virum Rhipaeo tunditur Euro,
Et pecudum fuluis velatur corpora ſaetis.
  Si tibi lanitium curae; primum aſpera ſilua,
Lappaeque tribulique abſint: fuge pabula laeta;

Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamuis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt vdo tantum cui lingua palato,
Reiice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niueo lanae, ſi credere dignum eſt,
Pan Deus Arcadiae captam te, luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aſpernata vocantem.

At cui lactis amor, cytiſum, lotosque frequentes
Ipſe manu, ſalſasque ferat praeſepibus herbas.
Hinc & amant fluuios magis, ac magis vbera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi iam excretos prohibent a matribus haedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horisque diurnis,
Nocte premunt; quod iam tenebris & ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor:
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.

Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed vna
Veloces Spartae catulos, acremque Moloſſum,
Paſce ſero pingui. Nunquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Hiberos.
Saepe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Saepe volutabris pulſos ſilueſtribus apros

Latratu turbabis agens, monteſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graues nidore chelydros.
Saepe ſub immotis praeſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, caelumque exterrita fugit:
Aut tecto adſuetus coluber ſuccedere & vmbrae,
Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fouit humum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentemque minas & ſibila colla tumentem
Deiice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus, extremaeque agmina caudae
Soluuntur, tardosque trahit ſinus vltimus orbes.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea conuoluens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus aluum:
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terrae, ac pluuialibus Auſtris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic piſcibus atram
Improbus ingluuiem ranisque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terraeque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum, & flammantia lumina torquens
Saeuit agris, aſperque ſiti atque exterritus aeſtu.
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas:

Quum pofitis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis aut oua relinquens,
Arduus ad folem & linguis micat ora trifulcis.
Morborum quoque te cauffas & figna docebo.
Turpis oues tentat fcabies, vbi frigidus imber
Altius ad viuum perfedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel quum tonfis illotus adhaefit
Sudor, & hirfuti fecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magiftri
Perfundunt, vdisque aries in gurgite villis
Merfatur, miffusque fecundo defluit amni:
Aut tonfum trifti contingunt corpus amurca,
Et fpumas mifcent argenti, viuaque fulfura,
Idaeasque pices, & pingues vnguine ceras,
Scillamque, elleborosque graues, nigrumque bitumen.
Non tamen vlla magis praefens fortuna laborum eft,
Quam fi quis ferro potuit refcindere fummum
Vlceris os. Alitur vitium, viuitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paftor
Abnegat, aut meliora Deos fedet omina pofcens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapfus ad offa
Quum furit, atque artus depafcitur arida febris,
Profuit incenfos aeftus auertere, & inter
Ima ferire pedis falientem fanguine venam:
Bifaltae quo more folent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque indeferta Getarum,

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul, aut molli ſuccedere ſaepius vmbrae
Videris, aut ſummas carpentem ignauius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſerae ſolam decedere nocti:
Continuo ferro culpam compeſce, priusquam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum peſtes. Nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota aeſtiua repente,
Spemque, gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.
Tum ſciat, aerias Alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapydis arua Timaui,
Nunc quoque poſt tanto videat deſertaque regna
Paſtorum, & longe ſaltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo caeli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit aeſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed vbi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus:
Rurſus abundabat fluidus liquor: omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Saepe in honore Deum medio ſtans hoſtia ad aram,

Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactauerat ante ſacerdos,
Inde neque impoſitis ardent altaria fibris;
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,
Summaque ieiuna ſanie infuſcatur arena.
Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad praeſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit aegros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque immemor herbae
Victor equus, fonteſque auertitur, & pede terram
Crebra ferit: demiſſae aures: incertus ibidem
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.

Haec ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu coepit crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenaeos: ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, iam morte ſub aegra,

(Di meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. It triſtis arator,
Moerentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbrae altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum, non, qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos ſtupor vrget inertes,
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertiſſe graues? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repoſtae:
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbae.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaeſitas ad ſacra boues Iunonis, & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre raſtris terram rimantur, & ipſis
Vnguibus infodiunt fruges, montesque per altos
Contenta ceruice trahunt ſtridentia plauſtra.

Non lupus inſidias explorat ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damae ceruique fugaces
Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
  Iam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit & curuis fruſtra defenſa latebris
Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aer auibus non aequus, & illae
Praecipites alta vitam ſub nube relinquunt.
  Praeterea nec iam mutari pabula refert,
Quaeſitaeque nocent artes: ceſſere magiſtri
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.
Saeuit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit ante metumque,
Inque dies auidum ſurgens caput altius effert
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes
Arenteſque ſonant ripae, colleſque ſupini.
Iamque cateruatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadauera tabo:
Donec humo tegere, ac foueis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis vſus: nec viſcera quisquam
Aut vndis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuuieque pereſa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putres.
Verum etiam inuiſos ſi quis tentarat amictus;

Ardentes papulae, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. Nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

P. VIRGILII M.
GEORGICON
LIBER IV.

Argumentum.

Poſt breuem de apibus & mellatione propoſitionem, dedicationemque operis; opus ipſum octo partibus exſequitur: I. De commoda apum habitatione. II. De earum pabulatione, examinibus, pugnis. III. De duabus earum ſpeciebus. IV. De earum quaſi ciuili prudentia & republica. V. De mellationis temporibus. VI. De moribus apum, morborumque ſignis ac remediis. VII. De apum reparatione, quum perierunt. VIII. De reparationis huius inuentione, & auctore, Ariſtaeo, cuius fabulam epilogi loco fuſe narrat: eidemque attexit fabulam Eurydices & Orphei.

Protinus aerii mellis caeleſtia dona
Exſequar. Hanc etiam, Maecenas, adſpice partem.
Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & praelia dicam.
In tenuī labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina laeua ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus ſtatioque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues haedique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.
Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropesque, aliaeque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſasque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes & ſtagna virentia muſco
Adſint, & tenuis, fugiens per gramina, riuus,
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret.
Vt, quum prima noui ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque fauis emiſſa iuuentus,
Vicina inuitet decedere ripa calori;
Obuiaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.

In medium, seu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Transuerſas ſalices, & grandia coniice ſaxa:
Pontibus vt crebris poſſint conſiſtere, & alas
Pandere ad aeſtiuum ſolem; ſi forte morantes
Sparſerit, aut praeceps Neptuno immerſerit Eurus.
Haec circum caſiae virides, & olentia late
Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbrae
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus. Nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Vtraque vis apibus pariter metuenda: neque illae
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, collectumque haec ipſa ad munera gluten
Et viſco & Phrygiae ſeruant pice lentius Idae.
Saepe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fouere larem, penitusque repertae
Pumicibusque cauis, exeſaeque arboris antro.
Tu tamen e leui rimoſa cubilia limo
Vnge fouens circum, & raras ſuperiniice frondes.
Neu propius tectis taxum ſine, neue rubentes
Vre foco cancros, altae neu crede paludi:
Aut vbi odor coeni grauis, aut vbi concaua pulſu
Saxa ſonant, vocisque offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, vbi pulſam hiemem ſol aureus egit

Sub terras, caelumque aestiua luce reclusit,
Illae continuo saltus siluasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, & flumina libant
Summa leues. Hinc nescio qua dulcedine laetae
Progeniem nidosque fouent: hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc vbi iam emissum caueis ad sidera caeli
Nare per aestatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulces, & frondea semper
Tecta petunt. Huc tu iussos adsperge sapores,
Trita melisphylla, & cerinthae ignobile gramen:
Tinnitusque cie, & Matris quate cymbala circum.
Ipsae considant medicatis sedibus; ipsae
Intima more suo sese in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; nam saepe duobus
Regibus incessit magno discordia motu,
Continuoque animos vulgi & trepidantia bello
Corda licet longe praesciscere: namque morantes
Martius ille aeris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos sonitus imitata tubarum.
Tum trepidae inter se coeunt, pennisque coruscant,
Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipsa ad praetoria densae
Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
Ergo, vbi ver nactae sudum camposque patentes,
Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto

Fit ſonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
Praecipitesque cadunt. Non denſior aere grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant,
Vsque adeo obnixi non cedere, dum grauis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum atque haec certamina tanta
Pulueris exigui iactu compreſſa quieſcent.
Verum vbi ductores acie reuocaueris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamque trahens inglorius aluum.
Vt binae regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliae turpes horrent: ceu puluere ab alto
Quum venit, & terram ſicco ſpuit ore viator
Aridus: elucent aliae, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Haec potior ſoboles. Hinc caeli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.
At quum incerta volant, caeloque examina ludunt,
Contemnuntque fauos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani.

Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Inuitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque auium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinosque ferens de montibus altis
Tecta ferat late circum, cui talia curae:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni iam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem aduertere proram;
Forſitan &, pingues hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Paeſti:
Quoque modo potis gauderent intuba riuis;
Et virides apio ripae, tortusque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentesque hederas, & amantes littora myrtos.
Namque ſub Oebaliae memini me turribus altis,
Qua niger humectat flauentia culta Galaeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Iugera ruris erant: nec fertilis illa iuuencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenasque premens, veſcumque papauer,
Regum aequabat opes animis; ſeraque reuertens

Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma,
Et quum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
Aeſtatem increpitans ſeram Zephyrosque morantes.
Ergo apibus foetis idem atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella fauis: illi tiliae, atque vberrima pinus:
Quotque in flore nouo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam feras in verſum diſtulit vlmos,
Eduramque pirum, & ſpinos iam pruna ferentes,
Iamque miniſtrantem platanum potantibus vmbras.
Verum haec ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis,
Praetereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Iuppiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque aera ſecutae,
Dictaeo caeli regem pauere ſub antro.
Solae communes natos, conſortia tecta
Vrbis habent, magnisque agitant ſub legibus aeuum:
Et patriam ſolae, & certos nouere pênates:
Venturaeque hiemis memores aeſtate laborem
Experiuntur, & in medium quaeſita reponunt.
Namque aliae victu inuigilant, & foedere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum

Narciſſi lacrimam, & lentum de cortice gluten,
Prima fauis ponunt fundamina. Deinde tenaces
Suſpendunt ceras: aliae, ſpem gentis, adultos
Educunt foetus: aliae puriſſima mella
Stipant: & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem ſpeculantur aquas, & nubila caeli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum, fucos, pecus a praeſepibus arcent.
Feruet opus, redoletque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii ſtridentia tingunt
Aera lacu: gemit impoſitis incudibus Aetna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, ſi parua licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor vrget habendi,
Munere quamque ſuo. Grandaeuis oppida curae,
Et munire fauos, & Daedala fingere tecta.
At feſſae multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenae: paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus vna quies operum, labor omnibus vnus.
Mane ruunt portis; nusquam mora. Rurſus eas-

dem

Veſper vbi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit ſonitus, muſſantque oras & limina circum.
Poſt, vbi iam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſosque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluuia impendente recedunt
Longius, aut credunt caelo aduentantibus Euris:
Sed circum tutae ſub moenibus vrbis aquantur,
Excurſusque breues tentant, & ſaepe lapillos,
Vt cymbae inſtabiles fluctu iactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſoluunt, aut foetus nixibus edunt:
Verum ipſae e foliis natos & ſuauibus herbis
Ore legunt: ipſae regem paruosque Quirites
Sufficiunt, aulasque, & cerea regna refingunt.
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attriuere, vltroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamuis anguſti terminus aeui
Excipiat: (neque enim plus ſeptima ducitur aeſtas)
At genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.
Praeterea regem non ſic Aegyptos, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes,
Obſeruant. Rege incolumi mens omnibus vna eſt:

Amiſſo rupere fidem; conſtructaque mella
Diripuere ipſae, & crates ſoluere fauorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſaepe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.

His quidam ſignis atque haec exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem diuinae mentis, & hauſtus
Aetherios dixere. Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viua volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere caelo.

Si quando ſedem auguſtam, ſeruataque mella
Theſauris relines, prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora foue, fumosque manu praetende ſequaces.
Bis grauidos cogunt foetus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, & Oceani ſpretos pede repulit amnes:
Aut eadem ſidus fugiens vbi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas caelo deſcendit in vndas.
Illis ira modum ſupra eſt, laeſaeque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula caeca relinquunt
Adfixae venis, animasque in vulnere ponunt.

Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,

Contuſosque animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, cerasque recidere inanes
Quis dubitet? nam ſaepe fauos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis:
Immunisque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis;
Aut dirum, tineae, genus, aut inuiſa Mineruae
In foribus laxos ſuſpendit aranea caſſes.
Quo magis exhauſtae fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Complebuntque foros, & floribus horrea texent.

Si vero (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo,
Quod iam non dubiis poteris cognoſcere ſignis;
Continuo eſt aegris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt:
Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in aedibus omnes,
Ignauaeque fame & contracto frigore pigrae.
Tum ſonus auditur grauior, tractimque ſuſurrant:
Frigidus vt quondam ſiluis immurmurat Auſter:
Vt mare ſollicitum ſtridit refluentibus vndis;
Aeſtuat vt clauſis rapidus fornacibus ignis.

Hic iam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, vltro
Hortantem, & feſſas ad pabula nota vocantem.

Proderit & tunſum gallae admiſcere ſaporem,
Arenteſque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, & graue olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba:
Namque vno ingentem tollit de ceſpite ſiluam,
Aureus ipſe: ſed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae ſublucet purpura nigrae.
Saepe Deum nexis ornatae torquibus arae.
Aſper in ore ſapor. Tonſis in vallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellae.
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone caniſtris.

Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec, genus vnde nouae ſtirpis reuocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inuenta magiſtri
Pandere, quoque modo caeſis iam ſaepe iuuencis
Inſincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.

Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quaque pharetratae vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Aegyptum nigra foecundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis:

Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.
Exiguus primum, atque ipſos contractus ad vſus
Eligitur locus. Hunc anguſtique imbrice tecti,
Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt,
Quatuor a ventis, obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus, bima curuans iam cornua fronte,
Quaeritur: huic geminae nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſuitur, plagisque peremto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subiiciunt fragmenta, thymum, caſiasque recentes.
Hoc geritur, Zephyris primum impellentibus vndas,
Ante nouis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Aeſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo: mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis magis aera carpunt:
Donec, vt aeſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupere; aut vt, neruo pulſante ſagittae,
Prima leues ineunt ſi quando proelia Parthi.
Quis Deus hanc, Muſae, quis nobis extudit artem?
Vnde noua ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtaeus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis (vt fama) apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,

Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quae gurgitis huius
Ima tenes, quid me praeclara ſtirpe Deorum,
(Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbraeus Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor? quid me caelum ſperare iubebas?
En etiam hunc ipſum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, & ipſa manu felices erue ſiluas;
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes:
Vre ſata, & validam in vites molire bipennem;
Tanta meae ſi te ceperunt taedia laudis.

At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. Eam circum Mileſia vellera Nymphae
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Caeſariem effuſae nitidam per candida colla:
Neſaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flaua Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores;
Clioque & Beroe ſoror, Oceanitides ambae,
Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae;
Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.

Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisque dolos, & dulcia furta;
Aque Chao denſos Diuum numerabat amores.
Carmine quo captae, dum fuſis mollia penſa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtaei, vitreisque ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flauum caput extulit vnda.
Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi tua maxima cura
Triſtis Ariſtaeus Penei genitoris ad vndam
Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percuſſa noua mentem formidine mater,
Duc, age, duc ad nos; fas illi limina Diuum
Tangere, ait: ſimul alta iubet diſcedere late
Flumina, qua iuuenis greſſus inferret. At illum
Curuata in montis faciem circumſtetit vnda,
Accepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Iamque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clauſos, lucosque ſonantes,
Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat diuerſa locis, Phaſimque, Lycumque,
Et caput, vnde altus primum ſe erumpit Enipeus,
Vnde pater Tiberinus, & vnde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſusque Caicus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu.

Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
  Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum, & nati fletus cognouit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontes
Germanae, tonſisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant menſas, & plena reponunt
Pocula. Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.
Et mater, cape Maeonii carcheſia Bacchi:
Oceano libemus, ait. Simul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque ſorores,
Centum quae ſiluas, centum quae flumina ſeruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
  Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates
Caeruleus Proteus, magnum qui piſcibus aequor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus patriamque reuiſit
Pallenen. Hunc & Nymphae veneramur, & ipſe
Grandaeuus Nereus. Nouit namque omnia vates,
Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cuius
Armenta, & turpes paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiendus, vt omnem
Expediat morbi cauſſam, euentusque ſecundet.
Nam ſine vi non vlla dabit praecepta, neque illum

Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende. Doli circum haec demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios quum ſol accenderit aeſtus,
Quum ſitiunt herbae, & pecori iam gratior vmbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab vndis
Se recipit; facile vt ſomno adgrediare iacentem.
Verum vbi correptum manibus, vinclisque tenebis;
Tum variae eludent ſpecies, atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſusque draco, & fulua ceruice leaena:
Aut acrem flammae ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina ſomno.
Haec ait, & liquidum ambroſiae diffundit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit. At illi
Dulcis compoſitis ſpirauit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos;
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit obiice ſaxi.
Hic iuuenem in latebris auerſum a lumine Nympha

Collocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Iam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Ardebat; caelo & medium ſol igneus orbem
Hauſerat. Arebant herbae, & caua flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Quum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat. Eum vaſti circum gens humida ponti
Exſultans rorem late diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diuerſae in littore phocae.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper vbi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet:
Cuius Ariſtaeo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem
Occupat. Ille ſuae contra non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluuiumque liquentem.
Verum, vbi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, iuuenum confidentiſſime, noſtras
Iuſſit adire domos? quidue hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. Deum praecepta ſecuti
Venimus hinc lapſis quaeſitum oracula rebus.

Tantum effatus. Ad haec vates vi denique multa
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et grauiter frendens, ſic fatis ora reſoluit:
Non te nullius exercent numinis irae.
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata reſiſtant,
Suſcitat; & rapta grauiter pro coniuge ſaeuit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Seruantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore ſupremos
Implerunt montes. Flerunt Rhodopeiae arces,
Altaque Pangaea; & Rheſi Mauortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Ipſe caua ſolans aegrum teſtudine amorem,
Te, dulcis coniux, te ſolo in littore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu commotae Erebi de ſedibus imis
Vmbrae ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis auium ſe millia condunt,
Veſper vbi, aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita

Magnanimum heroum, pueri, innuptaeque puellae,
Impoſitique rogis iuuenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis vnda
Alligat, & nouies Styx interfuſa coercet.
Quin ipſae ſtupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, caeruleosque implexae crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis.
Iamque pedem referens caſus euaſerat omnes,
Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:
Quum ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicenque ſuam iam luce ſub ipſa
Immemor, heu! victusque animi reſpexit. Ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta tyranni
Foedera, terque fragor ſtagnis auditus Auernis.
Illa, quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Iamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas!
Dixit, & ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Commixtus tenues, fugit diuerſa: neque illum,
Prenſantem nequicquam vmbras, & multa volentem

Dicere, praeterea vidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe rapta bis coniuge ferret?
Quo fletu Manes, qua Numina voce moueret?
Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupe ſub aeria deſerti ad Strymonis vndam
Fleuiſſe, & gelidis haec euoluiſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Qualis populea moerens Philomela ſub vmbra
Amiſſos queritur foetus; quos durus arator
Obſeruans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & moeſtis late loca queſtibus implet.
Nulla Venus, non vlli animum flexere hymenaei.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque niualem,
Aruaque Rhipaeis nunquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querens. Spretae Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra Deum, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos iuuenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmorea caput a ceruice reuulſum,
Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen vox ipſa & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen! anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripae.

Haec Proteus: & ſe iactu dedit aequor in altum.
Quaque dedit, ſpumantem vndam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque vltro adfata timentem:
Nate, licet triſtes animo deponere curas.
Haec omnis morbi cauſſa: hinc miſerabile Nymphae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. Tu munera ſupplex
Tende petens pacem, & faciles venerare Napaeas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycaei,
Delige, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Quatuor his aras alta ad delubra Dearum
Conſtitue, & ſacrum iugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, vbi nona ſuos aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei lethaea papauera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere caeſa,
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuiſes.
Haud mora: continuo matris praecepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Poſt, vbi nona ſuos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reuiſit.
Hic vero ſubitum, ac dictu mirabile monſtrum

Adſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes vtero, & ruptis efferuere coſtis;
Immenſasque trahi nubes: iamque arbore ſumma
Confluere, & lentis vuam demittere ramis.

Haec ſuper aruorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Caeſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque iuuenta,
Tityre, te patulae cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII M.
C V L E X

Argumentum.

Paſtor in vmbra dormit, ſerpens illi imminet, Culex morſu paſtorem excitat: paſtor interimit Culicem, iterumque obdormit. Qui videns in ſomnis Culicem inferorum curas ei monſtrantem, ſtupefactus excitatur, Culicisque ſepulcrum egregio ornat artificio.

Lufimus, Octaui, gracili modulante Thalia:
Atque, vt araneoli, tenuem formauimus orfum.
Lufimus: haec propter Culicis fint carmina dicta.
Omnis vt hiftoriae per ludum confonet ordo
Notitiae, ducam voces: licet inuidus adfit,
Quisquis erit culpare iocos Mufamque paratus:
Pondere vel Culicis leuior famaque feretur.
Pofterius grauiore fono tibi Mufa loquetur
Noftra: dabunt quum fecuros mihi tempora fructus:
Vt tibi digna tuo poliantur carmina fenfu.
Latonae magnique decus Iouis aurea proles
Phoebus erit noftri princeps & carminis auctor,
Et recinente lyra fautor: fiue educat illum
Alma Chimaereo Xanthus perfufa liquore,
Seu nemus Afteriae, feu qua Parnaffia rupes
Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte,
Caftaliaeque fonans liquido pede labitur vnda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, forores
Naides, & celebrate Deum plaudente chorea.
Et tibi, fancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agreftum bona cura, fequi fit cura tenentis
Aereos nemorum tractus filuasque virentes.
Te cultrice vagus faltus feror inter & aftra.
At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octaui venerande, meis adlabere coeptis,

Sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo ſparſa eſt quo ſanguine tellus,
Nec Centaureos Lapithas conpellit in enſes:
Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arces:
Non perfoſſus Athos, nec magno vincula Ponto
Iacta, meo quaerent iam ſera volumine famam:
Non Helleſpontus pedibus pulſatus equorum,
Graecia quum timuit venientes vndique Perſas:
Mollia ſed tenui pede currere carmina verſu
Viribus apta ſuis Phoebo duce ludere gaudet.
Et tu, ſancte puer, venerabilis, & tibi certet
Gloria perpetuum lucis manſura per aeuum:
Et tibi ſede pia maneat locus, & tibi ſoſpes
Debita felicis memoretur vita per annos,
Grata bonis lucens. Sed nos ad coepta feramur.
Igneus aethereas iam ſol penetrarat in arces,
Candidaque aurato quatiebat lumina curru;
Crinibus & roſeis tenebras aurora fugarat;
Propulit e ſtabulis ad pabula laeta capellas
Paſtor, & excelſi montis iuga ſumma petiuit:
Lurida qua patulos velabant gramina colles.
Iam ſiluis dumisque vagae, iam vallibus abdunt
Corpora: iamque omni celeres e parte vagantes
Scrupea deſertae perrepunt ad caua rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morſu,
Pendula proiectis carpuntur & arbuta ramis,
Denſaque virgultis auide labruſca petuntur.

Haec ſuſpenſa rapit carpente cacumina morſu
Vel ſalicis lentae, vel quae noua naſcitur alnus:
Haec teneras fruticum ſentes rimatur: at illa
Imminet in riui praeſtantis imaginis vndam.
O bona Paſtoris, ſiquis non pauperis vſum
Mente prius docta faſtidiat, & probet illis
Omnia luxuriae pretiis incognita curis,
Quae lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non Aſſyrio fuerint bis lauta colore,
Attalicis opibus data vellera: ſi nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit auarum:
Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in vlla
Cognitus vtilitate manet: nec pocula gratum
Alconis referent, Boetique toreuma: nec Indi
Conchea bacca maris pretio eſt: aſt pectore puro
Saepe ſuper tenero proſternit gramine corpus:
Florida quum tellus gemmantes picta per herbas
Vere notat dulci diſtincta coloribus arua:
Atque illum, calamo laetum recinente paluſtri,
Otiaque inuidia degentem ac fraude remota,
Pollentemque ſibi, viridi cum palmite lucens
Vitea pampineo ſubter coma velat amictu.
Illi ſunt gratae rorantes lacte capellae.
Et nemus, & foecunda Pales, & vallibus imis
Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat eſſe beatior aeuo,
Quam qui mente procul pura ſenſuque probando

Non auidas agnouit opes; non triſtia bella,
Nec funeſta timet validae certamina claſſis;
Non, ſpoliis dum ſancta Deum fulgentibus ornat
Templa, vel euectus finem tranſcendat habendi,
Aduerſum ſaeuis vltro caput hoſtibus offert
Illi falce, Deus colitur, non arte, politus:
Ille colit lucos, illi Panchaica thura,
Floribus agreſtes herbae variantibus, adſunt:
Illi dulcis adeſt requies, & pura voluptas,
Libera ſimplicibus curis: huc imminet, omnis
Dirigit huc ſenſus: haec cura eſt ſubdita cordi,
Quolibet vt requie victu contentus abundet,
Iucundoque locet languentia corpora ſomno.
O pecudes, o Panes, & o gratiſſima Tempe
Fontis Hamadryadum: quarum non diuite cultu
Aemulus Aſcraeo paſtor ſibi quisque poetae
Securam placido traducit pectore vitam.
Talibus in ſtudiis baculo dum nixus apricas
Paſtor agit curas, & dum non arte canora
Compacta ſolidum modulatur arundine carmen:
Tendit ineuectus radios Hyperionis ardor,
Lucidaque aethereo ponit diſcrimina mundo,
Qua iacit Oceanum flammas in vtrumque rapaces.

Et iam compellente vagae paſtore capellae
Ima ſuſurrantis repetebant ad vada lymphae,
Quae ſubter viridem reſidebant caerula muſcum.
Iam medias operum partes euectus erat ſol,

Quum denſas Paſtor pecudes cogebat in vmbras:
Vt procul adſpexit luco reſidere virenti,
Delia diua, tuo: quo quondam victa furore
Venit Nyctileum fugiens Cadmeis Agaue
Infandas ſcelerata manus e caede cruenta:
Quae gelidis bacchata iugis requieuit in antro,
Poſterius poenam nati ſe morte futuram.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herba,
Et Satyri Dryadesque choros egere puellae
Naiadum coetu. Tantum non Orpheus Hebrum
Reſtantem tenuit ripis, ſiluasque canendo,
Quantum te, Peneu, remorantem dia chorea,
Multa tibi laeto fundentes gaudia vultu,
Ipſa loci natura domum reſonante ſuſurro
Quis dabat, & dulci feſſas refouebat in vmbra.
Nam primum prona ſurgebant valle patentes
Aereae platanus: inter quas impia Lotos,
Impia, quae ſocios Ithaci moerentis abegit,
Hoſpita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At quibus inſigni curru proiectus equorum
Ambuſtos Phaeton luctu mutauerat artus,
Heliades teneris amplexae brachia truncis
Candida fundebant tentis velamina ramis.
Poſterius, cui Demophoon aeterna reliquit
Perfidiam lamentandi mala, perfida multis.
Quam comitabantur fatalia carmina quercus:

Quercus ante datae, Cereris quam ſemina, vitae:
Illas Triptolemi mutauit ſulcus ariſtis.
Hic, magnum Argoae naui decus, edita pinus
Proceras decorat ſiluas hirſuta per artus:
Adpetit aereis contingere montibus aſtra.
Ilicis & nigrae ſpecies, & laeta cupreſſus:
Vmbroſaeque manent fagus, hederaeque ligantis
Brachia, fraternos plangat ne populus ictus:
Ipſaeque excedunt ad ſumma cacumina lentae,
Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos.
Quis aderat veteris myrtus non neſcia fati.
At volucres patulis reſidentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt reſonantia cantus.
His ſuberat gelidis manans e fontibus vnda:
Quae leuibus placidum riuis ſonat orta liquorem.
Et quanquam geminas auium vox obſtrepit aures,
Hanc querulae referunt voces, quis nantia limo
Corpora lympha fouet: ſonitus alit aeris Echo:
Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa paſſim feſſae cubuere capellae,
Excelſisque ſuper dumis: quos leniter adflans
Aura ſuſurrantis poſſit confundere venti.
Paſtor, vt ad fontem denſa requieuit in vmbra,
Mitem concepit proiectus membra ſoporem,
Anxius inſidiis nullis: ſed lentus in herbis
Securo preſſos ſomno mandauerat artus.

Stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
Ni fors incertos iussisset ducere casus.
Nam solitum voluens ad tempus tractibus isdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,
Mersus vt in limo magno subsideret aestu,
Obuia vibranti carpens grauis aera lingua,
Squamosos late torquebat motibus orbes.
Tollebant aurae venientis ad omnia visus.
Iam magis atque magis corpus reuolubile voluens
Adtollit nitidis pectus fulgoribus, & se
Sublimi ceruice rapit: cui crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu,
Adspectuque micant flammantia lumina toruo.
Metabat sese circum loca: quum videt ingens
Aduersum recubare ducem gregis. Acrior instat
Lumina diffundens intendere, & obuia toruo
Saepius adripiens infringere, quod sua quisquam
Ad vada venisset: naturae comparat arma:
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore:
Flexibus euersis torquetur corporis orbis:
Manant sanguineae per tractus vndique guttae:
Spiritibus rumpit fauces. Cui cuncta paranti
Paruulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem vitare monet per acumina. Namque
Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
Hac senioris erat naturae pupula telo
Icta leui. Tum prosiluit furibundus, & illum

Obtritum morti misit: cui diffitus omnis
Spiritus excessit sensus. Tum torua tenentem
Lumina respexit serpentem comminus: inde
Impiger, exanimis, vix compos mente, refugit,
Et validum dextra truncum detraxit ab orno:
Qui casus sociaret opem, numenue Deorum.
Namque illi dederitne viam casusue, Deusue,
Prodere sit dubium: voluit sed vincere tales.
Horrida squamosi voluentia membra draconis,
Atque reluctantis crebris, foedeque petentis
Ictibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristam:
Et quod erat tardus, omni languore remoto,
Nescius adspiciens timor obcaecauerat artus:
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit caesum languescere, sedit.
Iam quatit & biiuges oriens Erebo cit equos Nox,
Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta:
Cum grege compulso pastor, duplicantibus vmbris,
Vadit & in fessos requiem dare comparat artus:
Cuius vt intrauit leuior per corpora somnus,
Languidaque effuso requierunt membra sopore,
Effigies ad eum culicis deuenit, & illi
Tristis ab euentu cecinit conuicia mortis.
Inquit: quid meritus, ad quae delatus acerbas
Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa
Vita fuit vita, rapior per inania ventis:
Tu lentus refoues iucunda membra quiete,

Ereptus tetris e cladibus: at mea Manes
Viſcera Lethaeas cogunt transnare per vndas:
Praeda Charontis agor. Viden vt flagrantia taedis
Lumina collucent infeſtis omnia templis;
Obuia Tiſiphone, ſerpentibus vndique comta,
Et flammas & ſaeua quatit mihi verbera poenae;
Cerberus & diris flagrant latratibus ora,
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu! quid ab officio digreſſa eſt gratia, quum te
Reſtitui ſuperis lethi iam limine ab ipſo?
Praemia ſunt pietatis vbi? pietatis honores
In vanas abiere vices: & rure receſſit
Iuſtitiae prior illa fides: inſtantia vidi
Alterius, ſine reſpectu mea fata relinquens:
Ad pariles agor euentus: fit poena merenti:
Poena ſit exitium: modo ſit dum grata voluntas,
Exiſtat par officium. Feror auia carpens,
Auia Cimmerios inter diſtantia lucos:
Quem circa triſtes denſentur in omnia poenae.
Nam vinctus ſedet immanis ſerpentibus Otos,
Deuictum moeſtus procul adſpiciens Ephialten,
Conati quondam quum ſint incendere mundum:
Et Tityos, Latona, tuae memor anxius irae,
Implacabilis ira nimis, iacet alitis eſca.
Terreor a tantis inſiſtere, terreor vmbris,

Ad Stygias reuocatus aquas. Vix vltimus amni
Reſtat, nectareas diuum qui prodidit eſcas,
Gutturis arenti reuolutus in omnia ſenſu.
Quid, ſaxum procul aduerſo qui monte reuoluit,
Contemſiſſe dolor quem numina vincit acerbus,
Otia quaerentem fruſtra? Vos ite puellae,
Ite, quibus taedas accendit triſtis Erinnys,
Sicut Hymen praefata dedit connubia mortis:
Atque alias alio denſat ſuper agmine turmas,
Impietate fera vecordem Colchida matrem,
Anxia ſollicitis meditantem vulnera natis:
Iam Pandionias miſeranda prole puellas,
Quarum vox Ityn, & Ityn, quod Biſtonius Rex,
Orbus epops maeret volucres euectus in auras.
At diſcordantes Cadmeo ſanguine fratres
Iam truculenta ferunt infeſtaque vulnera corpus
Alter in alterius: iamque aduerſatus vterque,
Impia germani manat quod ſanguine dextra.
Eheu! mutandus nunquam labor: auferor vltra
In diuerſa magis: diſtantia numina cerno:
Elyſiam tranandus agor delatus ad vndam.
Obuia Perſephone comites Heroidas vrget
Aduerſas perferre faces: Alceſtis ab omni
Inuiolata vacat cura, quod ſaeua mariti
Ipſa ſuis fatis Admeti fata morata eſt.
Ecce, Ithaci coniux ſemper decus Icariotis

Foemineum incorrupta decus manet, & procul illam
Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.
Quin miſera Eurydice tanto moerore receſſit,
Poenaque reſpectus & nunc manet, Orpheus, in te.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon vnquam
Credidit, aut vlli Ditis placabile numen:
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus vndis,
Nec moeſta obtentu diro & ferrugine regna,
Defoſſasque domos, & Tartara nocte cruenta
Obſita, nec faciles Ditis ſine iudice ſedes,
Iudice, qui vitae poſt mortem vindicat acta.
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Iam rapidi ſteterant amnes, & turba ferarum
Blanda voce ſequax regionem inſederat Orphei:
Iamque imam viridi radicem mouerat alte
Quercus humo, ſteterantque amnes, ſiluaeque ſonorae
Sponte ſua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes biiuges etiam per ſidera luna
Preſſit equos: & tu currentes, menſtrua virgo,
Auditura lyram tenuiſti nocte relicta.
Haec eadem potuit Ditis te vincere coniux,
Eurydicemque vltro ducendam reddere: non fas,
Non erat in vitam Diuae exorabile numen.
Illa quidem, nimium Manes experta ſeueros,
Praeceptum ſignabat iter: nec rettulit intus

Lumina, nec Diuae corrupit munera lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oſcula cara petens rupiſti iuſſa Deorum.
Dignus amor venia, paruum ſi tartara noſſent
Peccatum ignouiſſe. Sed & vos ſede piorum,
Vos manet Heroum contra manus: hic & vterque
Aeacides. Peleus namque, & Telamonia virtus
Per ſecura patris laetantur numina, quorum
Connubiis Venus & virtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit ſerua: aſt illum Nereïs amauit.
Adſidet hac iuuenis, ſociat quem gloria, fortis,
Acer, inexcuſſus, referens a nauibus ignes
Argolicis Phrygios torua feritate repulſos.
O quis non referat talis diuortia belli,
Quae Troiae videre viri, videreque Graii?
Teucria cum magno manaret ſanguine tellus,
Et Simois, Xanthique liquor, Sigeaque praeter
Littora; cum Troes ſaeui vos Hectoris ira
Videre in claſſes inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, ignes inferre paratos.
Ipſa iugis namque Ida potens feritatis, & ipſa
Aequa faces altrix cupidis praebebat alumnis,
Omnis vt in cineres Rhoetei littoris ora
Claſſibus ambuſtis flamma ſuperante daretur.
Hinc erat oppoſitus contra Telamonius heros,
Obiectoque dabat clipeo certamina: & illinc,

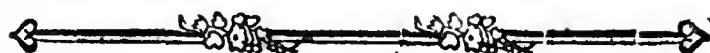
Hector erat, Troiae ſummum decus: acer vterque,
Fulminibus caelo veluti fragor editus alto:
Ignibus hic telisque ſuper, ſi claſſibus Argos
Eripiat reditus: ille vt Vulcania ferro
Vulnera protectus depellere nauibus inſtet.
Hoc erat Aeacides, alter, laetatus honore:
Dardaniaeque, alter, fuſo quod ſanguine campis
Hectoreo victor luſtrauit corpore Troiam.
Rurſus acerba fremunt, Paris hunc quod letat, & huius
Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
Huic gerit auerſos proles Laertia vultus,
Et iam Strymonii Rheſi victorque Dolonis,
Pallade iam laetatur ouans; rurſusque tremiſcit
Iam Ciconas, iam iamque horret Laeſtrygonas atros.
Illum Scylla rapax canibus ſubcincta Moloſſis,
Aetnaeusque Cyclops: illum metuenda Charybdis,
Pallentesque lacus, & ſqualida Tartara terrent.
Hic & Tantalei generis decus, amplus Atrides,
Adſidet, Argiuum lumen: quo flamma regente
Doris Erichthonias proſtrauit funditus arces.
Reddidit, heu, grauius poenas tibi Troia ruenti;
Helleſpontiacis obiturus reddidit vndis.
Illa vices hominum teſtata eſt copia quondam,
Ne quisquam propriae fortunae munere diues
Iret ineuectus caelum ſuper omne: propinquo
Frangitur inuidiae telo decus. Ibat in altum

Vis Argoa petens patriam, ditataque praeda
Arcis Erichthoniae: comes huic erat aura ſecunda
Per placidum curſu pelagus: Nereis ad vndas
Signa dabat, pars inflexis ſuper acta carinis:
Quum ſeu caeleſti fato, ſeu ſideris ortu
Vndique mutatur caeli nitor, omnia ventis,
Omnia turbinibus ſunt anxia. Iam maris vnda
Sideribus certat conſurgere: iamque ſuperne
Conruere & ſol iis, & ſidera cuncta minantur.
At venit in terras caeli fragor. Hoc modo laeta
Copia nunc miſeris circumdatur anxia fatis,
Immoriturque ſuper fluctus, & ſaxa Capharei,
Euboicas & per cautes Heraeaque late
Littora: quum Phrygiae paſſim vaga praeda per-emtae
Fluctuat omnis in aequoreo iam naufraga tractu.
Hic alii ſidunt pariles virtutis honore
Heroes, mediisque ſiti ſunt ſedibus omnes.
Omnis Roma decus magni quos ſuſcipit orbis.
Hic Fabii, Deciique: hic eſt & Horatia virtus:
Hic & fama vetus nunquam moritura Camilli:
Curtius &, mediis quem quondam ſedibus vrbis
Deuotum bellis conſumſit gurgitis hauſtus:
Mucius & prudens ardorem corpore paſſus,
Legitime ceſſit cui fracta potentia Regis.
Hic Curius clarae ſocius virtutis, & ille
Flaminius, deuota dedit qui corpora flammae.

Iure igitur tales sedes pietatis honorat.
Illic Scipiadaeque duces: deuota triumphis
Moenia quos rapidos Libycae Carthaginis horrent.
Illi laude sua vigeant; ego Ditis opacos
Cogor adire lacus, viduos a lumine Phoebi,
Et vastum Phlegethonta pati: quo maxima Minos
Conscelerata pia discernit vincula sede.
Ergo iam caussam mortis me dicere vinctae
Verberibus saeuo cogunt ab iudice poenae:
Quum mihi tu sis caussa mali, nec conscius adsis,
Nec tolerabilibus curis haec immemor audis:
Quae tamen, vt vanis dimittens omnia ventis,
Digredior nunquam rediturus: tu cole fontes
Et virides nemorum siluas & pascua laetus:
Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
Dixit: & extrema tristis cum voce recessit.
  Hunc vbi sollicitum dimisit inertia vitae,
Interius grauiter mentem aeger: nec tulit vltra
Sensibus infusum Culicis de morte dolorem,
Quantumcunque sibi vires tribuere seniles,
(Quis tamen infestum pugnans deuicerat hostem)
Riuum propter aquae, viridi sub fronde latentem
Conformare locum capit impiger: hunc & in orbem
Destinat, ac ferri capulum repetiuit in vsum,
Gramineam vt viridi foderet de cespite terram.

Iam memor inceptum peragens ſibi cura laborem
Congeſtum cumulauit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum creuit in orbem:
Quem circum lapidem laeui de marmore formans
Conſerit adſiduae curae memor. Hic & acanthus,
Et roſa purpureo creſcit rubicunda colore,
Et violae omne genus: hic eſt & ſpartica myrtus,
Atque hyacinthus : & hic Cilici Crocus editus aruo,
Laurus item Phoebi ſurgens decus: hic rhododaphne,
Liliaque, & roris non auia cura marini,
Herbaque thuris opes priſcis imitata Sabina,
Chryſanthusque, hederaeque nitor, pallente corymbo,
Et Bocchus Libyae Regis memor : hic amaranthus,
Buphthalmusque virens, & ſemper florida pinus.
Non illinc Narciſſus abeſt: cui gloria formae
Igne Cupidineo proprios exarſit in artus,
Et quoscunque nouant vernantia tempora flores.
His tumulus ſuper inſeritur: tum fronte locatur
Elogium, tacita format quod littera voce:
Parue Culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.

P. VIRGILII M.

CIRIS

Argumentum.

Opuſculum hoc Virgilius ad Meſſallam dirigit, qui Auguſti tempore magnis rebus, praeſertim militaribus, inſignis, praeterea orator non indignus, & poeta erat. Cupiebat igitur Maro beneuolentiſſimum illum ſibi efficere, Cirim ad illum mittit, in quo praeconium Meſſallae celebrat. Argumentum autem Carminis eſt fabula de Scyllarum transformatione, quam miris ac variis modis ſequitur.

Etſi me vario iactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis praemia vulgi,
Cecropius ſuaues exſpirans hortulus auras
Florentis viridi Sophiae complectitur vmbra:
Num mea quaeret eo dignum ſibi quaerere carmen?
Longe aliud ſtudium, atque alios adcincta labores,
Altius ad magni ſuſpendit ſidera mundi,

Et placitum paucis aufa eft adfcendere collem:
Non tamen abfiftam coeptum detexere munus.
In quo iure meas vtinam requiefcere Mufas,
Et leuiter blandum liceat deponere morem.
Quodfi mirificum proferre valent genus omnes
Mirificum faecli, modo fit tibi velle libido;
Si me iam fumma Sapientia pangeret arce,
Quatuor antiquis quae heredibus eft data confors:
Vnde hominum errores longe lateque per orbem
Defpicere, atque humiles poffem contemnere curas:
Non ego te talem venerarer munere tali;
Non equidem; quamuis interdum ludere nobis,
Et gracilem molli liceat pede claudere verfum;
Sed magno intexens, fi fas eft dicere, peplo,
Qualis Erichtheis olim portatur Athenis,
Debita quum caftae foluuntur vota Mineruae,
Tardaue confecto redeunt Quinquennia luftro,
Quum leuis alterno Zephyrus concrebuit Euro,
Et prono grauidum prouexit pondere curfum.
Felix ille dies, felix & dicitur annus:
Felices, qui talem annum videre, diemque.
Ergo Palladiae texuntur in ordine pugnae:
Magna Giganteis ornantur pepla tropaeis:
Horrida fanguineo pinguntur praelia cocco.
Additur aurata deiectus cufpide Typho,
Qui prius Offaeis confternens aethera faxis,
Emathio celfum duplicabat vertice Olympum.

Tale Deae velum sollemni in tempore portant.
Tali te vellem, iuuenum doctissime, ritu
Purpureos inter soles & candida lunae
Sidera, caeruleis orbem pulsantia bigis,
Naturae rerum magnis intexere chartis:
Aeternum Sophiae coniunctum carmine nomen
Nostra tuum senibus loqueretur pagina saeclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes:
Nunc primum teneros firmamus robore neruos:
Haec tamen interea, quae possumus, in quibus aeui
Prima rudimenta, & primos exegimus annos,
Accipe dona, meo multum vigilata labore,
Et praemissa tuis non magna exordia rebus:
Impia prodigiis vt quondam exterruit amplis
Scylla, nouosque auium sublimis in aere coetus
Viderit: & tenui conscendens sidera penna
Caeruleis sua tecta superuolitauerit alis;
Hanc pro purpureo poenam scelerata capillo,
Proque patris soluens excisa funditus vrbe:
Complures illam, & magni, Messalla, poetae
(Nam verum fateamur: amat Polyhymnia verum)
Longe alia perhibent mutatam membra figura,
Scyllaeum monstra in saxum conuersa vocari:
Illam esse, aerumnis quam saepe legamus Vlyxi
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.

Sed neque Maeoniae haec patiuntur credere chartae,
Nec malus iſtorum dubiis erroribus auctor.
Namque alias alii vulgo finxere puellas,
Quae Colophoniaco Scyllae dicuntur Homero.
Ipſi ſeu Lamie mater ſit, ſiue Crataeis,
Siue illam monſtro genuit Perſea biformi,
Siue eſt neutra parens: atque hoc in carmine toto
Inguinis eſt vitium & Veneris deſcripta libido:
Siue etiam exactis ſpeciem mutata venenis,
Infelix virgo: quid enim commiſſerat illa?
Ipſe pater timidam ſaeua complexus arena
Coniugium carae violauerat Amphitrites:
Attamen exegit longo poſt tempore poenas:
Vt quum cura ſui veheretur coniugis alto,
Ipſa trucem multo miſceret ſanguine pontum.
Seu vero, vt perhibent, forma quum vinceret omnes,
Et cupidos quaeſtu paſſim ſpoliaret amantes:
Piſcibus & canibus rabidis vallata repente,
Horribiles circum vidit ſibi ſiſtere formas.
Heu quoties mirata nouos expalluit artus!
Ipſa ſuos quoties heu pertimuit latratus!
Auſa quod eſt mulier numen fraudare Deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere poenam:
Quam, mala multiplici iuuenum quod ſepta caterua
Dixerat, atque animo meretrix agitata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuiſſe,
Docta Palaephatia teſtatur voce papyrus.

Quïdquid, & vt quisquis tali de clade locutus,
Omnia ſint: potius liceat noteſcere Cirin:
Atque vnam ex multis Scyllam non eſſe puellis.
Quare &, quae, cantus meditanti mittere certos,
Magna mihi cupido tribuiſtis praemia, Diuae
Pierides: quarum caſtos altaria poſtes
Munere ſaepe meo inficiunt, foribusque hyacinthi
Deponunt flores, aut ſuaue rubens narciſſus,
Aut crocus alterna coniungens lilia caltha,
Sparſaque liminibus floret roſa: nunc age, Diuae,
Praecipue noſtro nunc adſpirate labori:
Atque nouum aeterno praetexite honore volumen.

Sunt Pandioniis vicinae ſedibus vrbes,
Actaeos inter colles & candida Theſei
Purpureis late ridentia littora conchis:
Quarum non vlli fama concedere digna
Stat Megara, Actaei quondam munita labore
Alcathoi, Phoebique: Deus namque adfuit illi:
Vnde etiam citharae voces imitantur acutas.
Saepe lapis recrepat Cyllenia munera pulſus,
Et veterem ſonitu Phoebi teſtatur honorem.
Hanc vrbem, ante alios qui tum florebat in armis,
Fecerat infeſtam populator remige Minos:
Hoſpitio quo ſe Niſi Polyidos auito,
Carpathium fugiens & flumina Cerataea,

Texerat. Hunc bello repetens Gortynius heros
Attica Cretaea ſternebat rura ſagitta.
Sed neque tunc ciues, neque tunc rex ipſe veretur
Infeſto ad muros volitantes agmine turmas
Ducere, & indomita virtute retundere mentes:
Reſponſum quoniam ſatis eſt meminiſſe Deorum.
Nam capite a ſummo regis, mirabile dictu,
Candida caeſaries: florebant tempora lauro,
Et roſeus medio fulgebat vertice crinis:
Cuius quam ſeruata diu natura fuiſſet,
Tam patriam incolumem Niſi regnumque futurum,
Concordes ſtabili firmarunt numine Parcae.
Ergo omnis caro reſidebat cura capillo:
Aurea ſollemni comtum quoque fibula ritu
Mopſopio tereti nectebat dente cicadae.
Nec vero haec vobis cuſtodia vana fuiſſet,
Nec fuerat: niſi Scylla nouo concepta furore,
Scylla patris miſeri patriaeque inuenta ſepulcrum,
O nimium cupidis ſi non inhiaſſet ocellis!
Sed malus ille puer, quem nec ſua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater atque auus idem
Iuppiter: Ille etiam Poenos domitare leones,
Et validas docuit vires manſueſcere tigris;
Ille etiam Diuos, homines; ſed dicere magnum eſt:
Idem tum ſuperis acuebat paruulus iras.
Iunonis magnae, cuius periuria Diuae
Olim ſe meminiſſe diu periura puellae

Non vlli liceat, violauerat inſcia ſedem,
Dum ſacris operata Deae laſciuit, & extra
Procedit longe matrum comitumque cateruam,
Suſpenſam gaudens in corpore ludere veſtem,
Et tumidos agitante ſinus Aquilone relaxans:
Nec dum etiam caſtos agitauerat ignis honores,
Nec dum ſollemni lympha perfuſa ſacerdos
Pallentis foliis caput exornarat oliuae:
Quum lapſa e manibus fugit pila, quumque relapſa
Procurrit virgo: quo vtinam ne prodita ludo
Aurea tam gracili ſoluiſſet corpora palla!
Omnia, quae retinere gradum, curſumque morari
Poſſent, o tecum vellem tua ſemper haberes!
Non vnquam violata manu ſacraria Diuae,
Iurando infelix nequidquam iura piaſſes.
Et ſi quis nocuiſſe tibi periuria credat,
Cauſſa pia eſt: timuit fratri te oſtendere Iuno.
At leuis ille Deus, cui ſemper ad vlciſcendum
Quaeritur ex omni verborum iniuria dicto,
Aurea fulgenti depromens tela pharetra,
Heu nimium tereti, nimium Tirynthia viſu,
Virginis in tenera defixerat omnia mente.
Quae ſimul ac venis hauſit ſitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in oſſa furorem:
Saeua velut gelidis Ciconum Biſtonis in oris,
Ictaue barbarico Cybeles antiſtita buxo,
Infelix virgo tota bacchatur in vrbe.

Non ſtyrace Idaeo flagrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus Sicyonia ſeruans,
Non niueo retinens baccata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant veſtigia curſu.
Saepe redit patrios adſcendere prodita muros:
Aeriasque facit cauſſam ſe viſere turres.
Saepe etiam triſtes voluens in nocte querelas,
Sedibus ex altis caeli ſpeculatur amorem:
Caſtraque proſpectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum nouit: carum nec reſpicit aurum.
Non arguta ſonant tenui pſalteria chorda:
Non Libyco molles plauduntur pectine telae.
Nullus in ore rubor. Vbi enim rubor, obſtat amori.
Atque vbi nulla malis reperit ſolatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viſcera mortem:
Quo vocat ire dolor, ſubigunt quo tendere fata,
Fertur: & horribili praeceps impellitur oeſtro:
Vt patris, ah demens, crinem de vertice ferret
Furtim, atque arguto detonſum mitteret hoſti.
Namque haec conditio miſerae proponitur vna.
Siue illa ignorans: quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanto ſcelere damnare puellam?
Heu tamen infelix (quid enim imprudentia prodeſt?)
Niſe pater: cui, direpta crudeliter vrbe,

Vix erit vna ſuper ſedes in turribus altis,
Feſſus vbi exſtructo poſſis conſidere nido.
Tu quoque, auis, moriere: dabit tibi filia poenas.
Gaudete, o celeres, ſubnixae nubibus altis,
Quae mare, quae virides ſiluas, lucosque ſonantes
Incolitis: gaudete, vagae blandaeque volucres:
Vosque adeo, humani mutatae corporis artus
Vos o crudeli fatorum lege, puellae
Dauliades, (crudele) venit cariſſima vobis
Cognatos augens reges numerumque ſuorum
Ciris, & ipſe pater: vos, o pulcherrima quondam
Corpora, caeruleas praeuertite in aethera nubes,
Qua nouus ad ſuperum ſedes Calcheius, & qua
Candida conceſſos aſcendat Ciris honores.

Iamque adeo dulci deuinctus lumina ſomno
Niſus erat: vigilumque procul cuſtodia primis
Excubias foribus ſtudio iactabat inani:
Quum furtim tacito deſcendens Scylla cubili
Auribus arrectis nocturna ſilentia tentat:
Et preſſis tenuem ſingultibus aera captat.
Tum ſuſpenſa leuans digitis veſtigia primis
Egreditur: ferroque manus armata bidenti
Euolat: at demtae ſubita in formidine vires
Caeruleas ſua furta prius teſtantur ad vmbras.
Nam qua ſe ad patrium tendebat ſemita limen,
Veſtibulo in thalami paullum remoratur; & altum
Suſpicit ad culti nutantia ſidera mundi;

Non accepta piis promittens munera Diuis.
Quam ſimul Ogygii Phoenicis filia Carme
Surgere ſenſit anus (ſonitum nam fecerat illi
Marmoreo aeratus ſtridens in limine cardo)
Corripit extemplo feſſam languore puellam:
Et ſimul, o nobis ſacrum caput, inquit; alumna:
Non tibi nequidquam viridis per viſcera pallor
Aegrotas tenui ſuffudit ſanguine venas;
Nec leuis hanc faciem (neque enim pote) cura ſubegit:
Haud fallor, quod te potius Rhamnuſia fallit.
Nam qua te cauſſà nec dulcis pocula Bacchi,
Nec grauidos Cereris dicam contingere foetus?
Qua cauſſa ad patriam ſolam vigilare cubile,
Tempore quo feſſas mortalia pectora curas,
Quo rapidos etiam requieſcunt flumina curſus?
Dic age nunc miſerae ſaltem, quod ſaepe petenti
Iurabas nihil eſſe mihi, quum moeſta parentis
Formoſos circum virgo morerere capillos?
Heu mihi, ne furor ille tuos inuaſerit artus,
Ille, Arabis Myrrhae quondam qui cepit ocellos,
Vt ſcelere infando, quod nec ſinit Adraſtia,
Laedere vtrumque vno ſtudeas errore parentem.
Quod ſi alio quouis animo iactaris amore:
Nam te iactari, non eſt Amathuſia noſtri
Tam rudis, vt nullo poſſim cognoſcere ſigno;
Sin conceſſus amor noto te macerat igne:

Per tibi Dictynnae praesentia numina iuro,
Prima Deum quae te mihi dulcem donat alumnam,
Omnia me potius digna atque indigna laborum
Millia visuram, quam te tam tristibus istis
Sordibus & scoria patiar tabescere tali.
Haec loquitur: mollique vt se velauit amictu,
Frigidulam iniecta circumdat veste puellam,
Quae prius in tenui steterat subcincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
Persequitur miserae caussas exquirere tales.
Nec tamen ante vllas patitur sibi reddere voces,
Marmoreum tremebunda pedem quam rettulit intra.
Illa autem, quid nunc me, inquit, nutricula torques?
Quid tantum properas nostros nouisse furores?
Non ego consueto mortalibus vror amore,
Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus,
Nec genitor cordi est: vltro namque odimus omnes.
Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago:
Sed media ex acie, mediis ex hostibus, heu heu,
Quid dicam? quoue ipsa malum hoc exordiar ore?
Dicam equidem: quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
Non finis? extremum hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, nostris qui moenibus adsidet hostis,

Quem pater ipſe Deum ſceptri donauit honore,
Cui Parcae tribuere nec vllo vulnere laedi:
Dicendum eſt, fruſtra circumuehor omnia verbis,
Ille mea, ille idem oppugnat praecordia Minos.
Quod te per Diuum crebros obteſtor amores,
Perque tuum memoris hauſtum mihi pectus alumnae,
Vt me, ſi ſeruare potes, ne perdere malis.
Sin autem optatae ſpes eſt inciſa ſalutis,
Ne mihi, quam merui, inuideas, nutricula, mortem.
Nam niſi te nobis malus, o malus, optima Carme,
Ante hunc conſpectum caſusue Deusue tuliſſet:
Aut ferro hoc (aperit ferrum quod veſte latebat)
Purpureum patris demſiſſem vertice crinem,
Aut mihi praeſenti peperiſſem vulnere lethum.
Vix haec ediderat, quum clade exterrita triſti
Intonſos multo deturpat puluere crines,
Et grauiter queſtu Carme complorat anili:
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
O iterum noſtrae Minos inimice ſenectae,
Semper &, aut olim nata o te propter eundem,
Aut amor inſanae luctum portauit alumnae.
Tene ego tam longe capta atque auecta nequiui,
Tam graue ſeruitium, tam duros paſſa labores,
Effugere, vt ſiſtam exitium crudele meorum?
Iam iam nec nobis ea, quae ſenioribus vllum
Copia viuendi vitae genus. Vt quid ego amens
Te erepta, o Britomarti, meae ſpes vna ſalutis,

Te, Britomarti, diem potui producere vitae?
Atque vtinam Cereri, nec tantum grata Dianae
Venatus esses virgo sectata virorum,
Cnossia neu Partho contendens spicula cornu
Dictaeas ageres ad gramina nota capellas:
Nunquam, tam obnixe fugiens Minois amores,
Praeceps aereis specula de montibus isses:
Vnde alii fugisse ferunt, & numina Phocae
Virginis adsignant: alii, quo notior esses,
Dictynnam dixere tuo de nomine lunam.
Sint, haec vera velim: mihi certe, nata, peristi.
Nunquam ego te summo volitantem in vertice montis
Hyrcanos inter comites agmenque ferarum
Conspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum haec tum nobis grauia atque indigna fuere,
Tum, mea alumna, tui quum spes integra maneret;
Et vox ista meas nondum violauerat aures.
Tene etiam fortuna mihi crudelis ademit?
Tene, o sola meae viuendi caussa senectae?
Saepe tuo dulci nequidquam capta sopore,
Quum premeret natura, mori me velle negaui,
Vt tibi Corycio glomerarem flammea luto.
Quo nunc me (infelix) aut quae me Numina servant?
An nescis, qua lege patris de vertice summo
Edita candentis praetexat purpura canos?
Quae tenui patriae spes sit suspensa capillo?

Si neſcis, aliquam poſſum ſperare ſalutem:
Inſcia quandoquidem ſcelus es conata nefandum.
Sin eſt, quod metuo: per me, mea alumna, tuumque
Expertum multis miſerae mihi rebus amorem,
Per me, & ſacra precor per flumina Ilithyiae,
Ne tantum in facinus tam nulla mente ſequaris.
Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor
Flectere, Amor: neque ſit cum Dis contendere noſtrum:
Sed patris incolumi potius te nubere regno,
Atque aliquos tamen eſſe velis tibi, alumna, Penates.
Hoc vnum, exitio docta atque experta, monebo.
Quod ſi non alia poteris ratione parentem
Flectere: (ſed poteris; quid enim non vnica poſſis?)
Tunc potius tamen ipſa, pio cum iure licebit,
Quum facti cauſſam tempusque doloris habebis:
Tunc potius conata tua atque incepta referto.
Meque, Deosque tibi comites, mea alumna, futuros
Polliceor: nihil eſt, quod texas ordine longum.
His vbi ſollicitos animi releuauerat aeſtus
Vocibus, & blanda pectus ſpe vicerat aegrum:
Paullatim tremebunda genis obducere veſtem
Virginis, & placidam tenebris captare quietem,
Inuerſo bibulum reſtinguens lumen oliuo,
Incipit ad crebros inſani pectoris ictus

Ferre manum, adſiduis mulcens praecordia palmis.
Noctem illam ſic moeſta ſuper morientis alumnae
Frigidulos cubito ſubnixa pependit ocellos.
Poſtera lux vbi laeta diem mortalibus almum,
Et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta;
Quem pauidae alternis fugitant, optantque puellae:
Heſperium vitant, optant ardeſcere ſolem:
Praeceptis paret virgo nutricis, & omnes
Vndique conquirit nubendi ſedula cauſſas.
Tentantur patriae ſubmiſſis vocibus aures,
Laudanturque bonae pacis bona: multus ineptae
Virginis inſolito ſermo nouus errat in ore.
Nunc tremere inſtantis belli certamina dicit,
Communemque timere Deum: nunc regis amicos,
(Namque ipſo verita eſt orbari moeſta parente)
Cum Ioue communes qui quondam habuere nepotes,
Nunc etiam conuicta dolo mendacia turpi
Inuenit, & Diuum terret formidine ciues:
Nunc alia ex aliis, nec deſunt, omina quaerit:
Quin etiam caſtos auſa eſt corrumpere vates:
Vt, quum caeſa pio cecidiſſet victima ferro,
Eſſent, qui generum Minoa auctoribus extis
Iungere, & ancipites ſuaderent tollere pugnas.
At nutrix patula componens ſulfura teſta,
Narciſſum, caſiamque, herbas incendit olentes:
Terque nouena ligat triplici diuerſa colore
Fila: ter in gremium mecum, inquit, deſpue virgo,

Deſpue ter, virgo: numero Deus impare gaudet.
Inde Ioui geminat magno Stygialia ſacra,
Sacra nec Idaeis ſenibus, nec cognita Graiis;
Pergit, Amyclaeo ſpargens altaria thallo,
Regis Iolciacis animum defigere votis.
Verum, vbi nulla mouet ſtabilem fallacia Niſum,
Nec poſſunt homines, nec poſſunt flectere Diui:
(Tanta eſt in paruo fiducia crine cauendi:)
Rurſus ad inceptum ſociam ſe adiungit alumnae,
Purpureumque parat rurſus tondere capillum,
Quum longo quod iam captat ſuccurrere amori:
Non minus illa tamen reuehi, quod moenia creſcant,
Gaudeat: & cineri patriae eſt iucunda ſepulto.
Ergo metu capiti Scylla eſt inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens ſucciditur oſtro:
Tum capitur Megara, & Diuum reſponſa probantur:
Tum ſuſpenſa nouo ritu de nauibus altis,
Per mare caeruleum trahitur Niſeia virgo.
Complures illam Nymphae mirantur in vndis:
Miratur pater Oceanus, & candida Thetis,
Et cupidas ſecum rapiens Galatea ſorores:
Illa etiam, iunctis magnum quae piſcibus aequor
Et glauco bipedum curru metitur equorum,
Leucothee, paruusque dea cum matre Palaemon.
Illi etiam, alternas ſortiti viuere luces,
Cara Iouis ſoboles, magnum Iouis incrementum,

Tyndaridae niueos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque haec lamenta per auras
Fluctibus in mediis queſtu voluebat inani,
Ad caelum infelix ardentia lumina tollens,
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Supprimite o paullum turbati flamina venti,
Dum queror: & Diuos, quanquam nil teſtibus illis
Profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.
Vos ego, vos adeo, venti, teſtabor, & aurae:
Vos matutina ſi qui de gente venitis,
Cernitis. Illa ego ſum cognato ſanguine vobis
Scylla; quod, ah, ſalua liceat te dicere Procne;
Illa ego ſum Niſi pollentis filia quondam:
Certatim ex omni petiit quam Graecia regno,
Qua curuus terras amplectitur Helleſpontus:
Illa ego ſum, Minos, ſacrato foedere coniux
Dicta tibi: tamen haec, & ſi non accipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis vndas?
Vincta tot adſiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio poſſum contendere dignam
Supplicio: quod ſi patriam caroſque Penates
Hoſtibus immitique addixi ignara tyranno.
Verum eſto. Haec, Minos, illos ſcelerata putaui,
Si noſtra ante aliquis nudaſſet foedera caſus,
Facturos, quorum direptis moenibus vrbis,
O ego crudelis, flamma delubra petiui:
Te vero victore, prius vel ſidera curſus

Mutatura ſuos, quam te mihi talia captae
Facturum metui. Iam iam ſcelus omnia vincit.
Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
Ten' ego? nec mirum, vultu decepta puella
Vt vìdi, vt perii! vt me malus abſtulit error!
Non equidem ex iſto ſperaui corpore poſſe
Tale malum naſci: forma, vel ſidere fallor.
Non me deliciis commouit regia diues,
Coralio fragili, ac electro lacrimoſo,
Me non florentes aequali corpore Nymphae,
Non metus incenſam potuit retinere Deorum.
Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille?
Nec mihi iam pingui ſudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec caſtos adcendet pinus odores,
Nec Libys Aſſyrio ſternetur lectulus oſtro.
Magna queror. nec & illa quidem communis alumna
Omnibus iniecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites, ancillarumque cateruas
Mene alias inter, famularum munere fungi,
Coniugis atque tuae, quaecunque erit illa, beatae
Non licuit grauidos penſo deuoluere fuſos?
At belli ſaltem captiuam lege necaſſes.
Iam feſſae tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexa lentum ceruice recumbit:
Marmorea adductisque labaſcunt brachia nodis.
Aequoreae peſtes, immania corpora Ponti,

Vndique conueniunt, & glauco in gurgite circum
Verbere caudarum, atque oris minitantur hiatu.
Iam tandem casus hominum, iam respice, Minos.
Sit satis hoc, tantum solam vidisse malorum:
Vel fato fuerit nobis haec debita pestis,
Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
Omnia nam potius, quam te laesisse, putabo.
Labitur interea reuoluta ab littore classis,
Magna repentino sinuantur lintea Coro,
Flectitur in viridi remus sale, languida fessae
Virginis in cursu moritur querimonia longo.
Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon,
Cypselidae magni florentia regna Corinthi:
Praeterit abruptas Scironis protinus arces,
Infestumque suis dirae testudinis exit
Spelaeum, multoque cruentas hospite cautes.
Iamque adeo tutum longe Piraeea cernit,
Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas.
Iam procul e fluctu Minoia respicit arua,
Florentesque videt iam Cycladas, hinc Strophadasque:
Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionea.
Linquitur ante alias longe gratissima Delos
Nereidum matri & Neptuno Aegaeo.
Prospicit incinctam spumanti littore Cithnon,
Marmoreamque Paron, viridemque adlapsaDonysam,
Aeginamque simul, sementiferamque Seriphum.

Fertur, & incertis iactatur ad omnia ventis:
Cymba velut, magnas sequitur cum paruula classes,
Afer & hiberno bacchatur in aequore turbo.
Donec tale decus formae vexauit, & aegros
Non tulit, & miseros mutauit virginis artus,
Caeruleo pollens coniux Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam,
Infidosque inter teneram committere pisces
Non statuit. Nimium est auidum pecus Amphitrites.
Aereis potius sublimem sustulit alis,
Esset vt in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclaeo formosior ansere Ledae.
Ac velut in niueo tenerae quum primitus ouo
Effigies animantis & internodia membris
Imperfecta nouo fluitant concreta calore:
Sic liquido Scyllae circumfusum aequore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Vndique mutabant, atque vndique mutabantur.
Oris honos primum, & multis optata labella,
Et patulae frontis species, concrescere in vnum
Coepere, & gracili mentum producere rostro.
Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
Ecce repente, velut patrios imitatus honores,
Purpuream concussit apex in vertice cristam.
At mollis varios intexens pluma colores
Marmoreum volucri vestiuit tegmine corpus,

Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
Inde alias partes, minioque infecta rubenti
Crura, noua macies obduxit squalida pelli,
Et pedibus teneris vngues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miserae succurrere pacto
Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.
Nunquam illam post hac oculi videre suorum
Purpureas flauo retinentem vertice vittas:
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo,
Nullae illam sedes. Quid iam cum sedibus illi?
Quae simul vt sese cano de gurgite velox
Cum sonitu ad caelum stridentibus extulit alis,
Et multum late dispersit in aequore rorem;
Infelix virgo nequidquam morte recepta
Incultum solis in rupibus exigit aeuum,
Rupibus, & scopulis, & littoribus desertis.
Nec tamen hoc iterum poena sine: namque Deum Rex,
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Commotus talem ad Superos volitare puellam,
Quum pater extinctus caeca sub nocte lateret,
Illi pro pietate sua (nam saepe tepenti
Sanguine taurorum supplex resperserat aras:
Saepe Deum largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit & in terris Haliaeetus aues vt esset.

Quippe aquilis ſemper gaudet deus ille coruſcus.
Huic vero miſerae, quoniam damnata deorum
Iudicio gnatique & coniugis ante fuiſſet,
Infeſti adpoſuitque odium crudele parentis.
Namque vt in aetherio ſignorum munere praeſtans,
Vnum quem duplici ſtellarum ſidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugit Oriona:
Sic inter ſeſe triſtes Haliaeetus iras,
Et Ciris, memori ſeruant ad ſaecula fato.
Quacunque illa leuem fugiens ſecat aethera pennis,
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim ſecat aethera pennis.

P. VIRGILII MARONIS CATALECTA.

I.

Ad Venerem.

Si mihi ſuſceptum fuerit decurrere munus,
O Paphon, o ſedes quae colis Idalias;
Troius Aeneas Romana per oppida digno
Iam tandem vt tecum carmine vectus eat:
Non ego thure modo, aut picta tua templa tabella
Ornabo, & puris ſerta feram manibus.
Corniger hos aries humilis, & maxima taurus
Victima ſacratos tinget honore focos:
Marmoreusque tibi, Dea, verſicoloribus alis,
In morem picta ſtabit Amor pharetra.
Adſis, o Cytherea: tuus te Caeſar Olympo,
Et Surrentini littoris ora vocat.

II.

Relictis aliis ſtudiis Philoſophiam Epicuream amplectitur.

Ite hinc, inanes Rhetorum manipli,
Inflata rore non Achaico verba,

Et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
Scholasticorum natio madens pingui:
Ite hinc inanes cymbalon iuuentutis.
Tuque, o mearum cura, Sexte, curarum.
Vale, Sabine: iam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Scironis,
Vitamque ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc, Camenae: vos quoque limite saeuae
Dulces Camenae: Nam fatebimur verum,
Dulces fuistis: & tamen meas chartas
Reuisitote: sed pudenter, & raro.

III.

De Sabino Parodia Catulliana.

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus:
Neque vllius volantis impetum cisi
Nequisse praeterire: siue Mantuam
Opus foret volare, siue Brixiam.
Neque hoc negat Triphonis aemuli domus
Negare nobilem, insulamue caeruli:
Vbi iste, post Sabinus, ante Quinctio
Bidente dicit attondisse forcipe
Comata colla, nequa sordidum, iugo
Premente, dura vulnus edere iuba.

Cremona frigida, & lutoſa Gallia,
Tibi haec fuiſſe, & eſſe, cognitiſſima
Ait Sabinus. Vltima ex origine
Tua ſtetiſſe dicit in voragine,
Tua in palude depoſuiſſe ſarcinas,
Et inde tot per orbitoſa millia
Iugum tuliſſe: laeua, ſiue dextra.
Stringere mulas, ſiue vtrumque coeperat.
Neque vlla vota ſemitalibus Deis
Sibi eſſe facta, propter hoc nouiſſimum,
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed haec prius fuere; nunc eburnea
Sedetque ſede, ſeque dedicat tibi,
Gemelle Caſtor, & Gemelle Caſtoris.

IV.

Ad Varium.

Scilicet hoc ſine fraude, Vari dulciſſime, dicam:
Diſpeream, niſi me perdidit iſte putus.
Sin autem praecepta vetant me dicere: ſane,
Non dicam. Sed me perdidit iſte puer.

V.

Ad Villam Scironis.

Villula, quae Scironis eras, & pauper agelle,
Verum illi Domino tu quoque diuitiae:

Me tibi, & hos vna mecum, & quos ſemper amaui,
Si quid de patria triſtius audiero,
Commendo, in primisque patrem. Tu nunc eris illi,
Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius.

VI.

Ad M. Valerium Meſallam.

Pauca mihi, niueo ſed non incognita Phoebo,
Pauca mihi doctae, dicite, Pegaſides.
Victor adeſt, magni magnum decus ecce triumphi.
Victor, qua terrae, quaque patent maria:
Horrida Barbaricae portans inſignia pugnae,
Magnus vt Oenides, vtque ſuperbus Eryx.
Nec minus idcirco noſtros expromere cantus
Maximus, & ſanctos dignus inire choros.
Hoc itaque inſuetis iactor magis, optime, curis:
Quid de te poſſim ſcribere, quidue tibi.
Namque, fatebor enim, quae maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima cauſſa fuit.
Pauca tua in noſtras venerunt carmina chartas,
Carmina quum lingua, tum ſale Cecropio.
Carmina, quae Pylium ſaeclis accepta futuris,
Carmina, quae Pylium vincere digna ſenem.
Molliter hic viridi patulae ſub tegmine quercus
Moeris Paſtores & Meliboeus erant:
Dulcia iactantes alterno carmina verſu,
Qualia Trinacriae doctus amat iuuenis.

Certatim ornabant omnes Heroida Diuae:
  Certatim Diuae munere quaeque suo.
Felicem ante alias tanto scriptore puellam:
  Alter non famam dixerit ipse prior.
Non illa, Hesperidum ni munere capta fuisset,
  Quae volucrem cursu vicerat Hippomenem:
Candida cycneo non edita Tyndaris ouo:
  Non supero fulgens Cassiopea polo:
Non defensa diu volucrum certamine equorum,
  Optabant Graiae quam sibi quaeque manus;
Saepe animam generi pro qua pater impius hausit;
  Saepe rubro Eleis sanguine fluxit humus:
Regia non Semele, non Inachis Acrisione,
  Inmitti exspectant fulmine, & imbre Iouem:
Cuius & ob raptum pulsi liquere Penates
  Tarquinii patrios, filius atque pater:
Illo, quo primum dominatus Roma superbos
  Mutauit placidis tempore consulibus.
Multa, neque immeritis, donauit praemia alumnis,
  Praemia Messallis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immensi memorem studia ista laboris?
  Horrida quid durae tempora militiae?
Castra foro solitos, vrbi praeponere castra,
  Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
Immoderata pati nunc frigora, nuncque calores?
  Stertere vel dura posse super silice?

Saepe trucem aduerſo perlabi ſidere Pontum?
  Saepe audendo mare vincere, ſaepe hiemem?
Saepe etiam denſos inmittere corpus in hoſtes:
  Communem belli nec timuiſſe Deum?
Nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
  Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quaerere gentem?
  Vincere & Oceani finibus vlterius?
Non noſtrum eſt, inquam, tantas attingere laudes;
  Quin auſim hoc etiam dicere, vix hominum eſt.
Ipſa, haec ipſa ferent rerum monumenta per orbem:
  Ipſa ſibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quae tecum finxerunt carmina Diui,
  Cynthius, & Muſae, Bacchus, & Aglaie.
Si laudes adſpirem, humili ſe adire Camena;
  Si patrio Graios carmine adire ſales
Poſſumus: optatis plus iam procedimus ipſis.
  Hoc ſatis eſt, pingui nil mihi cum populo

VII.

In Pompeium magnum, vel in Mithridatem.

Adſpice, quem valido ſubnixum gloria regno
  Altius & caeli ſedibus extulerat.
Terrarum hic bello magnum concuſſerat orbem:
  Hic reges Aſiae fregerat & populos.

Hic graue seruitium tibi, iam tibi, Roma, ferebat:
  Cetera namque viri cuspide conciderant:
Quum subito in medio rerum certamine praeceps
  Corruit, e patria pulsus in exilium.
Tale Deae Numen, tali mortalia nutu
  Fallax momento temporis hora dedit.

VIII.

Ad Antonium Musam.

Quocunque ire ferunt variae nos tempora vitae,
  Tangere quas terras, quosque videre homines:
Dispeream, si te fuerit mihi carior alter.
  Alter enim quis te dulcior esse potest?
Cui Venus ante alios, Diui, Diuumque sorores;
  Cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona:
Cuncta, quibus gaudet Phoebus, chorus ipseque Phoebi:
  Doctior o quis te, Musa, fuisse potest?
O quis te in terris loquitur iucundior vno?
  Clio nam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari;
  Non, contra vt si amor mutuus inde mihi.

IX.

In Octauii mortem.

Quis Deus, Octaui, te nobis abstulit? an, quae
  Dicunt, an nimio pocula dura mero?

Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur
  Fata: quod immeriti crimen habent cyathi?
Scripta quidem tua nos multum mirabimur, & te
  Raptum, & romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris. Peruersi, dicite, Manes,
  Hunc superesse patri quae fuit inuidia?

M O R E T V M.

Argumentum.

Hoc, quod Virgilio perperam tribuitur, opusculum Moretum inscriptum est a Pastilli, seu placentae ac crusti genere ex pane, & herbis confecto: in quo describendo ingenii libertatem poeta abunde aperit, dum in re tam tenui, tamque (vt ita dicam) nulla tam graphice & diserte rusticanam diligentiam, continentiam & parsimoniam praescribit: subinferens horti feracis commoda.

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu praedixerat ales:
Simulus exigui cultor quum rusticus agri,

Triſtia venturae metuens ieiunia lucis,
Membra leuat ſenſim, vili demiſſa grabato,
Sollicitaque manu tenebras explorat inertes,
Veſtigatque focum; laeſus quem denique ſenſit.
  Paruulus exuſto remanebat ſtipite fumus,
Et cinis obductae celabat lumina prunae.
Admouet his pronam, ſubmiſſa fronte, lucernam,
Et producit acu ſtupas humore carentes,
Excitat & crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
Oppoſitaque manu lumen defendit ab aura,
Et reſerat clauſa, quae praeuidet, oſtia claui.
  Fuſus erat terra frumenti pauper aceruus;
Hinc ſibi depromit, quantum menſura patebat,
Quae bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, adſiſtitque molae: paruaque tabella,
Quam fixam paries illos ſeruabat in vſus,
Lumina fida locat; geminos tunc veſte lacertos
Liberat, &, cinctus villoſae tergore caprae,
Praeuertit cauda ſilices gremiumque molarum.
Aduocat inde manus operi, partitus vtrinque;
Laeua miniſterio, dextra eſt intenta labori:
Haec rotat adſiduis gyris & concitat orbem.
Tunſa Ceres rapido ſilicum decurrit ab ictu.
Interdum feſſae ſuccedit laeua ſorori,

Alternatque vices. Modo ruſtica carmina cantat,
Agreſtique ſuum ſolatur voce laborem.
Interdum clamat Cybalen: erat vnica cuſtos,
Afra genus, tota patriam teſtante figura,
Torta comam, labroque tumens, & fuſca colorem;
Pectore lata, iacens mammis, conpreſſior aluo,
Cruribus exilis, ſpatioſa prodiga planta;
Continuis rimis calcanea ſciſſa rigebant.
Hanc vocat, atque arſura focis imponere ligna
Imperat, & flamma gelidos adolere liquores.
Poſtquam impleuit opus iuſtum verſatile finem:
Transfert inde manu fuſas in cribra farinas,
Et quatit. At remanent ſummo purgamina dorſo:
Subſidit ſincera foraminibusque liquatur
Emundata Ceres. Laeui tum protinus illam
Componit tabula, & tepidas ſuper ingerit vndas.
Contrahit ad miſtos nunc fontes atque farinas;
Transuerſat durata manu, liquidoque coacto
Interdum grumos ſpargit ſale. Iamque ſubactum
Laeuat opus, palmisque ſuum dilatat in orbem,
Et notat, impreſſis aequo diſcrimine quadris.
Infert inde foco: Cybale mundauerat aptum
Ante locum: teſtisque tegit; ſuper adgerat ignes.
Dumque ſuas peragit Vulcanus teſtaque partes:
Simulus interea vacua non ceſſat in hora;

Verum aliam ſibi quaerit opem; neu ſola palato
Sit non grata Ceres, quas iungat, comparat eſcas.
Non illi ſuſpenſa focum carnaria iuxta,
Durati ſale terga ſuis, truncique vacabant:
Traiectus medium ſparto ſed caſeus orbem,
Et vetus adſtricti faſcis pendebat anethi.
Ergo aliam molitur opem ſibi prouidus heros.
  Hortus erat iunctus caſulae, quem vimina pauca
Et calamo recidiua leui munibat arundo;
Exiguus ſpatio, variis ſed fertilis herbis.
Non illi deerat, quod pauperis exigit vſus.
Interdum locuples a paupere plura petebat.
Nec ſumtus erat illud opus. Sed regula curae:
Si quando vacuum caſula pluuiaeue tenebant,
Feſtaue lux: ſi forte labor ceſſabat aratro:
Horti opus illud erat. Varias deponere plantas
Norat, & occultae committere ſemina terrae,
Vicinosque apte cura ſubmittere riuos.
Hic olus, hic late fundentes brachia betae,
Foecundusque rumex, maluaeque, inulaeque virebant:
Hic ſiſer, & capiti nomen debentia porra:
Hic etiam nocuum capiti gelidumque papauer,
Grataque nobilium requies lactuca ciborum,
Et grauis in latum demiſſa cucurbita ventrem.
Verum hic non domini, quis enim contractior illo?

Sed populi prouentus erat: Noniſque diebus
Venales olerum faſces portabat in vrbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis aere, redibat:
Vix vnquam vrbani comitatus merce macelli.
Cepa rubens ſectique famem domat area porri,
Quaeque trahunt acri vultus naſturtia morſu,
Intubaque & Venerem reuocans eruca morantem.
Tum quoque tale aliquid meditans intrauerat hortum.
Ac primum, leuiter digitis tellure refoſſa,
Quatuor educit cum ſpiſſis allia fibris;
Inde comas apii graciles, rutamque rigentem,
Vellit, & exiguo coriandra trementia filo.
Haec vbi collegit, laetum conſedit ad ignem:
Et clara famulam poſcit mortaria voce.
Singula tum capitum numeroſo cortice nudat,
Et ſummis ſpoliat coriis, contemtaque paſſim
Spargit humi atque abicit. Seruatum gramine bulbum
Tingit aqua, lapidisque cauum demittit in orbem.
Hinc ſalis inſpergit micas; ſale durus adeſo
Caſeus adiicitur; dictas ſuper ingerit herbas;
Et laeua veſtem ſaetoſa ſub inguina fulcit.
Dextera piſtillo primum fragrantia mollit
Allia; tum pariter miſto terit omnia ſucco.
It manus in gyrum; paullatim ſingula vires

Deperdunt proprias; color eſt e pluribus vnus;
Nec totus viridis, quia lactea fruſta repugnant,
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Saepe viri nares acer iaculatur apertas
Spiritus, & ſimo damnat ſua prandia vultu.
Saepe manu ſumma lacrimantia lumina tergit;
Immeritoque furens dicit conuicia fumo.
Procedebat opus. Non iam ſalebroſus, vt ante,
Sed grauior lentos ibat piſtillus in orbes.
Ergo Palladii guttas inſtillat oliui,
Exiguique ſuper vires infundit aceti,
Atque iterum commiſcet opus, miſtumque retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit, inque globum diſtantia contrahit vnum:
Conſtet vt effecti ſpecies nomenque moreti.
Eruit interea Cybale quoque ſedula panem;
Quem laetus recipit manibus, pulſoque timore
Iam famis, inque diem ſecurus Simulus illam,
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub iuga parentes cogit lorata iuuencos,
Atque agit in ſegetes, & terrae condit aratrum.

VARIAE LECTIONES NOTABILIORES

ECLOGA I

Pag. 107. Verſ. 3. linquimus; liquimus. *Parrh.*
V. 4. lentus; letus *Rott.*
V. 12. turbatur; turbamur. *Rom.*
V. 18. *Verſus hic a vetuſtioribus Codd. abeſt.*
V. 19. Qui ſit; quis ſit. 7 *Codd.*
Pag. 108. Verſ. 27. Et quae; Ecquae. *olim vulg.*
V. 34. exiret; erraret. *Parrhaſ.*
Pag. 109. Verſ. 57. ad auras; ad aures. *Parrh.*
Pag. 110. Verſ. 60. in aethere; in aequore. *Moret.*
V. 73. Produxit: Perduxit. *Heinſ.*
Pag. 111. Verſ. 80. hanc noctem; hac nocte. *Cod. Florent.*

ECLOGA II

Pag. 112. Verſ. 1. Alexim; *alii* Alexin.
V. 9. lacertos; *plures* lacertas.
V. 11. ſerpyllum; melius ἕρπυλλον.
V. 19. Nec, qui ſim; quis ſim; *alii.*

Pag. 113. Verf. 22. defit; defit *Goth. pr.*
V. 27. fallat; *al.* fallit, fallet.
V. 41. fparfis; fparfas. *Pier.*
Pag. 114. Verf. 53. pomo: poma. *Ven.*
V. 57. Iolas; *pler.* Iollas,
V. 67. decedens; defcendens. *Voffi.*
Pag. 115. Verf. 71. potius; potior *Markland.*

E C L O G A III

Pag. 116. Verf. 7. Parcius ifta; Parcius: ifta. *Seru.*
V. 15. aliqua; aliquid, *Parrh.* aliquem *Rottend.*
V. 16. faciant; *alii* facient,
Pag. 118. Verf. 50. vel qui venit: ecce, Pal. *al.* vel qui? venit ecce Palaemon.
V. 60. Ab Ioue; *alii* A Ioue.
Pag. 119. V. 65. & fe cupit; fed fe cupit. *Burmann.*
V. 77. Vitula; *multi* vitulam.
Pag. 120. Verf. 80. imbres; imber.
Pag. 121. Verf. 101. exitium pecori; exitium eft pecori.

E C L O G A IV

Pag. 123. Verf. 4. Carminis; temporis. *Menag.*
V. 7. dimittitur; *alii* demittitur.
V. 28. flauefcet; *tres* flauefcit.

Pag. 124. Verſ. 33. infindere; *alii* infundere.
V. 41. Robuſtus; Robuſtis *Ven.* & *Parrh.*
V. 46. Currite; currere. *Parrh.* & *Pier.*
V. 56. tua; *Heinſ.* ſua
V. 57, Orphei; *variant*, Orphi, Orpheo, Orphea.

Pag. 125. Verſ. 58. Pan etiam. *alias* Pan Deus.
V. 61. tulerunt. *alii* tulerint.

ECLOGA V

Pag. 126. Verſ. 3. Conſedimus; *alii* conſidimus.
V. 5. mutantibus, *antehac* motantibus.
V. 8. certat *antiquiores.* Certet *Franc.*

Pag. 127. Verſ. 18. iubeto, vt certet, *antiq.* iubeto certet *Heinſ.*
V. 30. Bacchi; *alii* Baccho.

Pag. 128. Verſ. 37. Naſcuntur; *vulgo* dominantur.
V. 40. fontibus; *alii* frondibus, *vel* montibus.
V. 56. limen; lumen *Franc. Klotz.*

Pag. 129. Verſ. 66. duas altaria; duoque altaria *ante Heinſ.*
V. 68. Craterasque duo; *varia.* duos, duas.
V. 71. Ariuſia. Aruiſia *Rouaeus.*

ECLOGA VI

Pag. 131. Verſ. 5. dicere; ducere *Moret. Ven.*
V. 18. ambo *ita meliores.* ambos *alii*,

Pag. 132. Verſ. 28. motare; mutare. *Pier.*
Poſt V. 30. *in non nullis edd. verſus ſequens ſuppoſititius:*
Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.
Pag. 133. Verſ. 65. duxerit; dixerit. *Medic.*
Pag. 134. Verſ. 85. referre; *alii* referri.

ECLOGA VII

Pag. 135. Verſ. 1. Conſederat; conſiderat *Mentel.* & *alii*
V. 5. Cantare pares; certare. *Leid.*
V. 6. Huc mihi; Hic mihi. *vulgo.*
V. 12. praetexit; pertexit *Voſſ.* protexit *Leid.*
Pag. 136. Verſ. 29. ſaetoſi; ſetoſi *vulgo.*
V. 33. haec te Liba; haec tibi liba *multi.*
Pag. 138. V. 68. Cedat *e Medic.* cedet *alii.*

ECLOGA VIII

Pag. 139. Verſ. 3. Carmine; Carmina *alii*
V. 4. requierunt; liquerunt *alii*
V. 14. deceſſerat; diſceſſerat. *Leid.*
Pag. 140. Verſ. 28. timidi; tumidi *Voſſ.* timidae *Parrhaſ.*
V. 44. Tmaros; Maros *vel* Iſmaros *alii.*

Pag. 141. Verf. 57. fiant; fiat *Medic. cum Leid.*
V. 69. Carmina vel caelo; Carmina, e caelo *Pieri.*
V. 70. Vlixi *Medic.* Vlyffei *vulgo.*
Pag. 142. Verf. 78. modo; nodos *recentiores.*
V. 87. in vlua; in herba, in vmbra *alii.*
Pag. 143. V. 105. flammis; palmis *Moret.*

ECLOGA IX

Pag. 144. Verf. 2. O Lycida; Quo, Lycida,
V. 4. Migrate; Migrare *Ven.*
Pag. 145. V. 8. demittere; dimittere. *Goth.*
V. 9. Veteres — fagos; veteris — fagi *al.*
Pag. 146. Verf. 31. diftentant *Voff.* diftendant *Heinf.*
V. 35. Varo. Vario *plures.*
Pag. 147. V. 64. laedat; laedet *vulgo.*

ECLOGA X

Pag. 149. Verf. 10. Naides; Naiades *vulgo.*
V. 11. Parnaffi; Parnafi *Heinf.*
V. 12. Aganippae; Aganippe *alii.*
V. 19. Vpilio; opilio *alii.*
Pag. 150. Verf. 33. quiefcant; quiefcent *plures ap. Pier.*
V. 44. te Martis *Heumann*; me Martis *Burmann.*
V. 51. modulabor; meditabar *Goth.*

Pag. 151. Verſ. 60. haec ſint; haec ſit *vulgo.*
V. 75. Cantantibus; Cunctantibus *alii.*

GEORGICON LIB. I

Pag. 153. Verſ. 3. habendo; habendus *Toll.*
V. 6. Lumina; Numina *alii.*
V. 7. munere; Numine *Medic.*

Pag. 154. V. 13. Fudit equum; fudit aquam *Seru.*
V. 18. Tegeaee; Tegaee *vulgo.*
V. 22. non vllo; nonnullo *vulgo.*
V. 25. Concilia; conſilia *alii.*
V. 30. Thule; Thylae, Thyle, Tyle *alii.*
V. 35. Scorpios; Scorpius *vulgo.*

Pag. 156. Verſ. 36. ſperent; *alii* ſpernent, ſpectent.
V. 52. praediſcere; praedicere *tres apud Burmann.*

Pag. 156. Verſ. 65. inuortant *ſcriptura e Medic.*

Pag. 157. V. 98. perrumpit; prorumpit *multi.*
V. 102. Myſia; Moeſia *in antiquior.*

Pag. 158. Verſ. 120. intuba; intiba *plerique.*
V. 133 & 135. extunderet; extuderet, extruderet, excuderet & exfoderet *variant.*

Pag. 159. Verſ. 144. primi; primum *multi.*
V. 145. vincit; vicit *Heinſ.*
V. 151. robigo; *ante Heinſ.* rubigo.
V. 155. terram infectabere; infectaberis herbam *Medic. & multi alii.*
V. 162. vomis *vel* vomer *Rottend.*

Pag. 160. Verf. 175. explorat; exploret *vulgo.*
V. 177. curas; cauffas *Oblong. Pier.*
V. 178. cum primis *plerique vett*; cum primum, quam primum *alii.*
V. 181. illudant; *ante Pier.* illudunt.
Pag. 161. Verf. 208. die *Medic. cum ceteris.* dii, *&* diei *paucior.*
V. 209. diuidit *Heinf; alii* diuidet.
V. 213. aratris; raftris *plures.*
V. 218. auerfo *Heinf;* aduerfo Medic.
Pag. 162. Verf. 226. ariftis; *alii codd.* auenis.
V. 240. Rhipaeas. Riphaeas *alii.*
Pag. 163. V. 253. meffisque diem; menfisque diem.
V. 266. rubea; *var.* rubra, Rubia.
Pag. 164. Verf. 275. incufum; incuffum, incaffum.
V. 285. prenfos; *multi* preffos.
V. 296. trepidis *meliores;* trepidi, tepidi *alii.*
Pag. 165. Verf. 315. lactentia; lactantia *alii.*
Pag. 166. V. 340. fub cafum *Medic.* fub cafu *alii.*
V. 353. moneret. moueret *vulgo.*
V. 354. quod faepe; *multi* quid.
Pag. 167. V. 359. increbefcere; increbrefcere *Med.*
V. 365. impendente; impellente *Parrh.* & *alii.*
Pag. 168. Poft V. 389. *ponunt non nulli.*
At caput obiectat querulum venientibus vndis.

Pag. 169. Verf. 419. denfet *Medic.* denfat. *vulg. lect.*
V. 428. comprenderit; comprenditur *Ven.*
Pag. 170. Verf. 441. ortum; orbem *Parrh* & *Ven.*
Pag. 172. Verf. 506. non vllus; nonnullus *Menag.*
Pag. 173. V. 513. in fpatia *Burm.* in fpatio *Heinf.*

GEORGICON LIB. II

Pag. 174. Verf. 8. dereptis *Heinf.* direptis *vulgo.*
V. 22. funt alii, quos *Medic.* funt aliae, quas; funt alii, queis; *Varii.*
V. 23. abfcidens *Heinf.* abfcindens *Med.*
Pag. 175. Verf. 41. volans; volens *Leid.*
V. 47. auras; oras *alii.*
V. 56. Crefcentique; *alii* crefcentisque, crefcentesque.
Pag. 177. Verf. 106. difcere; dicere *perperam.*
Pag. 178. Verf. 116. diuifae; *var.* diuerfae.
V. 122. proprior; *lege* propior. proprio *Voff.*
Pag. 179. V. 141. immanis; immanes *ante Heinf.*
V. 151. rabidae. *var.* rapidae.
Pag. 180. Verf. 187. difpicere *Heinf.* defpicere *vulg.*
V. 189. filicem *Heinf.* filicem *olim.*
Pag. 181. Verf. 197. faturi; fatyri, *veteres Gram.*
V. 200. deerunt. *vulgo* defunt.
Pag. 183. Verf. 247. amaror; amaro *alii.*

Pag. 183. Verſ. 256. Et quis cui color. *Var. Lect.* Et quis quis color; Et quis cuique color &c.

Pag. 185. Verſ. 316. moueri; mouere *plerique.*

Pag. 186. Verſ. 324. Genitalia; *Var.* genialia.

V. 332. Germina *vulgo* gramina.

V. 341. Ferrea; *alii* Terrea.

Pag. 188. Verſ. 379. admorſo; *magna variet.* admorſu; a morſo; a morſu.

V. 382. ingeniis. *ante Burmann. vulgo.* ingentes *vel* ingentis.

Pag. 189. Verſ. 417. extremos effoetus; *Vari.* effectus extremos; effectus extremus; effoetus extremos &c.

Pag. 191. Verſ. 453. alueo. aluo *Med. & al.*

Pag. 192. Verſ. 480. Obiicibus; obiice *alii.*

V. 506. indormiat *Medic.* dormiat *vulgo om.*

Pag. 193. Verſ. 509. geminatus; *plerique* geminatur *aut* geminantur.

V. 510. Corripuit; Corripit: hi gaud. *Markland.*

V. 514. paruosque nepotes; paruosque penates *Medic.*

Pag. 194. Verſ. 542. fumantia; ſpumantia *Rom.*

GEORGICON LIB. III.

Pag. 195. Verf. 2. Lycei; *vulgo om.* Lycaei.
V. 3. Carmine; Carmina *alii.*
Pag. 196. Verf. 38. Angues; *alii* orbes, axes, artus.
Pag. 197. Verf. 63. iuuentas *Vetuftiff;* iuuentus *vulgo.*
Pag. 198. Verf. 85. premens; *alii* fremens, tremens.
V. 92. effudit; effundit *Rom. Medic.*
Pag. 199. Verf. 114. rapidusque; *vulgo* rapidisque.
Pag. 200. Verf. 146. Lucos; lucus *Vatic. Medic.*
Pag. 201. Verf. 160. facros; *ante Heinf. vulgo* facris.
Pag. 202. Verf. 177. mulctraria; *Vari.* mulgaria, mulctralia, multralia.
Pag. 202. Verf. 188. Audeat *Heinf. ex Medic.* audiat vulgo.
V. 190. Aeftas *Heinf.* aetas *ceteri.*
V. 194. Tum vocet *Medic.* Prouocet, Tum mouet, Aduocet *alii.*
V. 200. longique *Heinf.* longeque *vulgo.*
Pag. 203. Verf. 204. Belgica *Heinf.* Bellica *Medic.*
V. 205. farragine; fartagine *alii.*
Pag. 204. Verf. 230. pernox. pernix *frequent.*
V. 237. vt, in medio. *alii* vti medio.

Pag. 206. Verf. 288. Hic Labor. Hinc Labor *Med.*
V. 297. multa duram; *alii* multam duram; multum d.
V. 305. Hae — tuendae *Heinf. alias* haec tuendae, tuenda.
Pag. 207. Verf. 319. Quo minus. Quo minor *plur.*
V. 330. ilignis. *Variatio maxim.* illigneis, ilineis, illignis, in lignis.
Pag. 208. Verf. 349. Maeotiaque. *vulgo* Maeotica.
V. 350. Ifter. Hifter *plures.*
Pag. 209. Verf. 372. pinnae. pennae *vulgo.*
V. 383. velatur. velantur *vulgo.*
Pag. 211. Verf. 416. fub immotis. fub ignotis.
Pag. 213. Verf. 481. Corrupitque. *Alii* Corripuitque; corripitque.
Pag. 216. Verf. 555. Arentesque. Horrentesque.
V. 566. Contactos; *vulgo* contractos.

GEORGICON LIB. IV

Pag. 218. Verf. 4. totiusque ordine. *plurimi* totiusque ex ordine.
Pag. 219. Verf. 43. Sub terra fouere. Sub terram; Sub terras fodere *edd. vett.*
Pag. 220. Verf. 57. Excudunt. *alii* exludunt; extudunt, figunt.
V. 70. praefcifcere. praedifcere. *Ven.*
Pag. 221. Verf. 83. in pectore. in corpore *Moret.*

Pag. 221. Verſ. 85. ſubegit. *ante Heinſ.* coegit.
V. 88. ambo *meliores.* ambos *alii.*
V. 95. plebis *Medic.* gentis *vulgo.*
V. 122. fera *Medic.* fero *alii.*
V. 126. niger. *ante Heinſ.* piger.
V. 151. Curetum. Curatum, curritum; *aberra.*

Pag. 224. Verſ. 173. Aetna. *alii* antrum.

Pag. 225. Verſ. 199. nixibus. *vari.* nexibus; niſibus.
V. 202. refingunt. *vett. edd.* refigunt.
V. 210. Aegyptos *Medic.* Aegyptus *vulgo.*

Pag. 226. Verſ. 224. arceſſere. accerſere.
V. 228. auguſtam *Medic.* anguſtam *vulgo.*
V. 238. Adfixae. Affixa in venis; Adfixa venis; Affixas venis animas.

Pag. 228. Verſ. 267. tunſum. *alii* tuſum; tuſcum; tutum.

Pag. 228. Verſ. 273. Namque vno. *plures* Namque imo.

Pag. 229. Verſ. 301. obſuitur *Medic.* *Alii* obſtruitur; obruitur.
V. 311. magis magis. magis ac magis *Rom.*
V. 315. extudit. extulit *permulti.*
V. 316. cepit. coepit *edd. mult.*

Pag. 231. Verſ. 351. Obſtupuere. Obſtipuere. *Rom. Medic.*

Pag. 231. Verſ. 368. primum ſe erumpit. *Alii* primus, primum erumpit, erupit.
V. 370. ſaxoſumque ſonans. ſaxoſusque, ſonans *plures.*

Pag. 232. Verſ. 396. Capiendus. Capiundus *Heinſ.*
V. 398. Nam ſine vi non vlla. *Alii* Non ſine vi non nulla.

Pag. 234. Verſ. 443. pellacia *Heinſ.* fallacia *vulgo.*
V. 449. hinc *Roman.* huc *vulgo.*

Pag. 236. Verſ. 479. inamabilis; innabilis *aliqui.*
V. 482. implexae *Medic.* impexae, innexae, amplexae *alii codd.*

Pag. 238. V. 531. deponere. componere *Medic.* depellere *Mead.*

ORDO
RERVM, QVAE IN HOC TOMO CONTINENTVR.

Pag.

